

Doğu Trakyanın Ortasında Bir Kasabanın Rum Hemşehrileri Öyküsü

BABA-YI ATİK RUMLARI

*Doğu Trakya'da Rumların Babaeski özelinde Yaşamları.
H ζωή των Ελλήνων στο Μπαμπαέσκι της Ανατολικής Θράκης*

Mimar Mucit ÖZTABAK

05.09.2021

İÇİNDEKİLER

Doğu Trakya'da Rumların Babaeski özelinde Yaşamları
Osmanlıda Rum Milleti
Bulgar Milletinin Kiliselerini Rum Patrikanesinden Ayırması
1908 Secimleri (Sopalı Seçimler)
Seçimler 1912
Secim 1914
Rumların Askerlik Sorunu
Kilise ve Mektepler Kanunu
Balkan Harbinde Askerlik ve Firarlar
Avusturya'ya Karşı Boykot 1908
Yunanistan'a Karşı Boykot 1909-1911
1913-1914 Yunan Boykotu
Kırklise Sancağında da; Rum Okulları
Doğu Trakya'da Rumların Ekonomi Ticaret İlişkileri
Metropoller ve Piskoposluklar
Kırklareli Piskoposluk Bölgesi
Kırklareli'nde Kilise Meselesinin Babaeski Kilisesine Etkisi
Rum Hemşerilerimiz Bazıları
Sâlnâmelere Göre Edirne Sancağı'nın Nüfusu
Göç- Göçertme-Kaçırtma
Uygulanamayan Mübadele Görüşmeleri 1914
Mübadele de Rum Göçü ve Emval-i Metruke Sorunu Çözüm Önerileri
Rumların Babaeski'de İbadetleri
Bayramlar, Yortular
Ölüm Merasimi ve Cenaze Töreni
Rum Yemekleri:
Doğu Trakya Rumların Giyim Tarzları
Trakya Müzik ve Çalgıları
El Sanatları
1920-1922 İşgal Yılları:
1920 Babaeski'de Yunan Askeri
Mübadele
KAYNAKCA

*Hastalığı boyunca bana da
katlanmak zorunda kalan
sevgili merhume eşime...*

Yazarın ve yayıncının izni olmaksızın yazarın adını belirtmek sureti ile Elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi kayıt sistemi ile kopyalanması, yayılması ve depolanması serbesttir.

BABA-YI ATİK RUMLARI
Hazırlayan: *Mimar Mucit ÖZTABAK*
Babaeski –5 Eylül 2021

MAKALE:

BABAESKİ RUMLARI

Mimar Mucit Öztapak
Babaeski Belediyesi Emekli Çalışanı-Babaeskili

Özet:

13. Yüzyıldan beri; Aynı şehri paylaştık. Barış ve dostluk içinde yaşadık. Birbirimizi sevdik. Birbirimizin farklılıklarına saygı gösterdik. Bayramlara, yoğtulara, karnavallara beraber katıldık. Ama egemenler farklılıkları kaşındı, deşti, kanattı. Egemenler halklarla oynadı.

Amaç; Trakya ovasını, Köylüsünü daha fazla sömürmekti. Farklılıkların birliği siyasetini uyguladılar. Farklı olanlara millet dediler. Millet için önceleri “din” ögesini kullandılar. Sonra “dil, ırk” farklılıklarını da kullandılar. Daha Sonra coğrafya temelinde ayırdılar. Farklılıklar kaşındı, deşildi, kanatıldı. Bizi bir birimize kırdırdılar. Bizi düşman ettiler. Bizi ayırdılar. Başka yerlere sürgün ettiler. Dostlukları, birliktelikleri yok ettiler. Hemşerim Rumlar nerede? Komşularımız birden mi kayboldular.

Son kadim kalıntı Rumlar **Doğu Trakya'nın kutsal topraklarından koparıldı**. Trakya Ova boyunca mesaj hızla yayıldı. Yolculuk başlıyordu. Her yerde sonsuz kervanlar oluşmaya başladı. Bütün Rum köyleri terk edildi. Ev eşyaları ve tahıl çuvalları arabalara atıldı, öküzler tartıldı ve kısa süre sonra küçük topluluk batıya doğru yolculuğuna başladı. Yunan varlığı, haksız yere kökten sökülme ve orada bugüne kadar korunan Yunan kalıntıları **Meriç nehrini** ötesine için hareketli bir arayış başladı

Oysa:

Bizden evvel onlar vardı. Onlardan evvel başkası vardı. Başkasından evvelde ötekiler. Çeşitli işgalle çeşitli yerleşmeler. Sırplar, Ermeniler, Pavloscular, Daclar, Makedonyalılar, Persler, Brigler. Her yeni gelenler burada yaşayanları yok mu etti? Soykırım mı yaptı? Peki ya Traklar nerede?

Anahtar sözcükler: Doğu Trakya, Kırklareli, Babaeski, Rum, Yunan, Mübadele, Göç, Sürgün,

Abstract :

13. Από τον XVIII αιώνα. έχουμε μοιραστεί την ίδια πόλη. Ζούσαμε με ειρήνη και φιλία. Αγαπιόμασταν. Σεβαστήκαμε τις διαφορές του άλλου. Παρακολούθησαμε διακοπές, συναντήσεις, καρναβάλια μαζί. Αλλά οι κυρίαρχοι γδαρμένο, γδαρμένο, αιμορραγία στις διαφορές. Οι κυρίαρχοι έπαιζαν με τους λαούς.

Ο στόχος ήταν να εκμεταλλευτεί περαιτέρω τη θρακική πεδιάδα, τους αγρότες της. Άσκησαν την πολιτική της ενότητας των διαφορών. Κάλεσαν τους διαφορετικούς λαούς. Προηγουμένως, χρησιμοποίησαν τη λέξη "θρησκεία" για το έθνος. Στη συνέχεια χρησιμοποίησαν επίσης τις διαφορές "γλώσσα, φυλή". Στη συνέχεια το ανέλυσαν με βάση τη γεωγραφία. Οι διαφορές ήταν φαγούρα, γεμάτη, αιμορραγία. Προσβάλλουν έναν από εμάς. Μας έκαναν εχθρό. Μας χώρισαν. Τον εξόρισαν σε άλλα μέρη. Κατέστρεψαν φιλίες, ενώσεις. Πού είναι οι συμπατριώτες μου Έλληνες; Οι γείτονές μας μόλις εξαφανίστηκαν.

Τα τελευταία αρχαία λείψανα Έλληνες απομακρύνθηκαν από τους Αγίους τόπους της Ανατολικής Θράκης. Το μήνυμα εξαπλώθηκε γρήγορα σε όλη τη θρακική πεδιάδα. Το ταξίδι άρχισε. Ατελείωτα τροχόσπιτα άρχισαν να σχηματίζονται παντού. Όλα τα ελληνικά χωριά εγκαταλείφθηκαν. Τα οικιακά αγαθά και οι σάκοι σιτηρών ρίχτηκαν σε καροτσάκια, ζυγίστηκαν βόδια και σύντομα η μικρή κοινότητα ξεκίνησε το ταξίδι της προς τα δυτικά. Η ελληνική παρουσία ξεριζώθηκε άδικα, και ξεκίνησε μια συγκινητική αναζήτηση για να ξεπεράσει τον ποταμό Meric στα ελληνικά ερείπια που σώζονται μέχρι σήμερα Εκτιμώντας τα εξής:

Ήταν εκεί πριν από εμάς. Υπήρχε κάποιος άλλος πριν από αυτούς. Είναι πριν από κάποιον άλλο. Διάφοροι οικισμοί με διάφορα επαγγέλματα. Σέρβοι, Αρμένιοι, Παύλος, ΔΑΚ, Μακεδόνες, Πέρσες. Μπριγκς. Κάθε νεοφερμένος κατέστρεψε εκείνους που ζούσαν εδώ; Έκανε γενοκτονία; Και πού είναι τα τρακτέρ;

Key words: *Bulgarophyon, Babaeski, Θράκη Traki, Τρακία Trakiya, Thrace, Baba-γι atik, Keywords: Ανατολική Θράκη, Kırklareli, Babaeski, Ελληνικά, Ελληνικά, Ανταλλαγή, Μετανάστευση, Εξορία,*

13. XVIII. From the XVIII century. we shared the same city. We lived in peace and friendship. We loved each other. We respected each other's differences. We attended holidays, meetings, carnivals together. But this is a Promise, a scratch, a scratch, bleeding differences. The sovereigns played with the Peoples. The goal was to further exploit the Thracian plain, its peasants. They implemented the policy of unity of differences. They called different peoples. Previously, they used the word "religion" for the nation. Then they also used the differences "language, race". Then they analyzed it by geography. The differences were itchy, full, bleeding. They insult one of us. They made us enemies. We had broken up. He was exiled to other places. They destroyed friendships, associations. Where Are My Greek Friends? our neighbors have disappeared.

The last ancient Greek relics were removed from the Holy Land of Eastern Thrace. The message quickly spread to the Thracian plain. The journey was beginning. Endless caravans began to form everywhere. All Greek villages were abandoned. Household goods and sacks of grain were thrown into carts, oxen were weighed, and soon the small community began its journey westward. The Greek presence was unjustly uprooted, and a mobile quest to cross the Meric River was launched in the Greek ruins that have survived to this day

Whereas the following::

He was there before us. There was someone else before them. Before someone else does. Various settlements with various professions. Serbs, Armenians, Paul, Sky, Macedonians, Persians. Briggs. Every newcomer destroyed the inhabitants here; committed genocide; and where are the tractors;

Key words: *Roumelia, Alevitentum-Bektaschitum, Osmanischer Staat, Balkan, Rumelien, Thrakien, Ostrodophen. Alevism-Bektashism, Ottoman Empire, Balkan, Rumelia, Eastern Rhodope.*

...Ve gittiler...

Birinci kuşak mübadillerin hemen hemen tamamı doğdukları toprakların özlemiyle aramızdan ayrıldılar. Onlardan geriye sadece anılar kaldı. Her iki tarafın dramlarını sözcükler ifade edemez, her dönem en kolay feda edilen insanların hikâyesidir, bu...

Doğu Trakya'da Rumların Babaeski özelinde Yaşamları.

Fotoğraf: 1 Argyrios Alexandrou Houvardas¹

Fotoğraf: 2 Panagiotis Skamnos arşivinden fotoğraflar-Kıklareli

Osmanlıda Rum Milleti

Osmanlılarda “Rum” kavramı belli bir etnik grubu nitelemekten çok, imparatorluğun Hıristiyan Ortodoks unsurlarını anlatmak için kullanılırdı². Osmanlılarda Rum milleti, Rum, Sırp, Romen, Bulgar, Ulah, Ortodoks Arnavut ve Arapları kapsamaktaydı³. Rum milleti, temelleri Fatih Sultan Mehmet döneminde atılan “millet sistemi”ne göre yönetilmekteydi. Buna göre, Rum milletinin başında “millet başı” olarak Patrik bulunmaktaydı. Rum Patriki, Ortodoks toplumuyla ilgili tüm konularda Osmanlı yönetimine karşı sorumluydu⁴. Osmanlı yönetimince Rum Patriğine dini, idari ve hukuki konularda son derece geniş yetkiler tanındı. Ayrıca Osmanlı yönetimi, kendisine bağlı olan Rum cemaatlerinin imparatorluğun sosyal yapısına uygun olarak, Ortodoks Kilisesinin çatısı altında, diğer milletlerden ayrı bir millet olarak örgütlenmesine ve gerek kendi işlerini gerekse yönetimle ilişkilerini bu çerçevede düzenlemesine izin verdi⁵.

Böylece, bağımsız dini bir varlık olarak kabul edilen Ortodoksların ruhani başkanı bulunan Patriğin kilisedeki yetkileri, kilise dışına çıkarılarak genişletildi. Patrik, kilise içinde ve dışında Ortodoks halkın başkanı sayıldı; dini, hukuki ve cezai işlerinde de en yetkili kişi durumuna geldi⁶. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri ve ekonomik yönden zayıflamaya başladığı 17 ve 18. yüzyıllardan itibaren Rum toplumunda, kültürel bir

¹ İsim ve mülteci: Argyrios Alexandrou Houvardas

Doğum yılı ve yeri: 1878 Inzekioi Ganochoron **Doğu Trakya**
Ölüm yılı ve yeri: 26-07-1956 Kryoneri - Sochos Lagada Belediyesi
Memleketindeki son meslek: Çiftçi, zanaatkar inşaatçı.
Göç yılı - zulüm: 12-10-1922

² Rum kavramının “Romalı” anlamına geldiği belirtilmelidir. Osmanlılarda kullanılan Rum ve Rumi kavramları hakkında bkz.

Salih Özbaran, *Bir Osmanlı Kimliği 14.-17. Yüzyıllarda Rum/Rumi Aidiyet ve İmgeleri*, Kitap yay., İstanbul, 2004

³ Richard Clogg, “The Greek Millet in the Ottoman Empire”, *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.185.

⁴ Paraskevas Konortas, “From Ta’ife to Millet: Ottoman Terms for the Ottoman Greek Orthodox Community”, *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism*, (Ed. Dimitri Gondicas-Charles Issawi), The Darwin Press, Princeton, 1999, s.170.

⁵ T. Tankut Soykan, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimler*, Ütopya Kitabevi, İstanbul, 2000, s.201-202.

⁶ M. Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken yay., İstanbul, 1999, s.60.

gelişme gözlemlendi. Gerek eğitim alanında gerekse yayın faaliyetlerinde ilerlemeler görüldü. Ayrıca, eğitim olanaklarının gelişmesi sonucu Avrupa tüccarları ile ilişkiler gelişti ve gelişen bu ticareten Rum tüccarlar yararlandılar. Bunun yanında “*Fenerliler*” olarak isimlendirilen yeni bir sınıf, imparatorluğun devlet yönetiminde yer almaya ve zenginleşmeye başladı⁷. Rum ticaret filosunun gelişmesi ve dolayısıyla Rum burjuvazisinin güç kazanmasına imkân sağladı⁸. Avrupa ile gelişen ticaret, Osmanlı ülkesinde bir Rum burjuva sınıfının ortaya çıkmasını sağladığı gibi Rumlar arasında ulusçu duyguların yaygınlaşmasını sağladı. Böylece, Rum toplumu arasında bir takım gizli örgütler kuruldu Bunların arasında en önemlisi Odessa’da 1814 yılında kurulan **Filiki Eteria**’ydı. Kısa süre sonra faaliyetlerini İstanbul’a da taşıdı⁹. Mora, Epir, Teselya ve adalarda peşpeşe başlayan ayaklanmalarda, genellikle eğitim amacıyla gittikleri Fransa’da hümanizm ve milliyetçilik akımıyla tanışan, doktor, avukat, eczacı ve öğretmenlik gibi toplumun en saygın mesleklerini yapan Yunan küçük burjuvazisi önemli rol oynadı¹⁰. Yunanistan’da başlayan ayaklanma haberleri, Batı Avrupa’da coşku yarattı ve ünlü şair Byron’ın da yer aldığı Helen yanlısı gönüllüler çok geçmeden Yunanlıların bağımsızlığı davasına katıldılar. Yunan ayaklanmasına büyük devletler de ilgisiz kalmadı¹¹ ve Osmanlı donanmasını 1827 yılında Navarin’de mağlup ederek Osmanlıları barışa zorladılar. İngiltere, Fransa ve Rusya’nın bu ortak müdahalesi Yunanistan’ın bağımsız bir devlet kurmasını kaçınılmaz kıldı¹².

Yunanistan, Osmanlı Devleti’nden bağımsızlığını kazandıktan sonra “*Megali İdea*” adı verilen ve Osmanlılar aleyhine genişlemeyi öngören bir dış politikayı benimsedi. 750 bin kadar nüfusa sahip olan Yunanistan’ın dışında iki milyondan fazla Helen’in yaşadığına inanılıyordu¹³. Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan Rumlara “*Yunan*” ulusal kimliğini aşılabilir için en çok eğitim faktörünü kullandı. 1837 yılında kurulan Atina Üniversitesi, Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan Yunan halkını “*yeniden Helenleştirme*” girişiminin güç kaynağı olarak görülmekteydi. Ayrıca İmparatorluğun belli başlı kent merkezlerinde görev yapan Yunan konsolosları, milli eğitim misyonerleri gibi çalışıyorlardı.

Rumlar, yani Doğu Romalılar, Yunanlı değil. Anadolu ve Trakya’nın en eski sakinleri. 6. yüzyıldan sonra Bizans’ın Yunanca’yı resmi dil olarak kabul etmesinden sonra farklı bir Grekçe konuşmaya başladılar. Aralarında, hiç Rumca-Yunanca bilmeyenler de var.

Fatih’ten (1453) bir yıl sonra Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’dan kaçmış olan Rum ahaliyi tüm hak ve hukuklarını garanti altına alarak bu topraklara geri çağırdı. Patrikhane’nin yeniden kurulmasına destek verdi. Patrik’e vezir statüsü kazandırdı ve “**Millet Başı**” olmasına ferman buyurdu. Fatih’ten sonra gelen sultanlar da bu fermanlara riayet etti. Rumlar zanaatla, ticaretle, mimarlıkta, balıkçılıkta, bankacılıkta etkin oldular. İmparatorluğun ilerlemesine ve görkemli kentlerin kurulmasına katkı sağladılar.

Osmanlılarda “*Rum*” kavramı belli bir etnik grubu nitelemekten çok, imparatorluğun Hıristiyan Ortodoks unsurlarını anlatmak için kullanılırdı¹⁴. Osmanlılarda Rum milleti, Rum, Sırp, Romen, Bulgar, Ulah, Ortodoks Arnavut ve Arapları kapsamaktaydı¹⁵. Rum milleti, temelleri Fatih Sultan Mehmet döneminde atılan “*millet sistemi*”ne göre yönetilmekteydi. Buna göre, Rum milletinin başında “*millet başı*” olarak Patrik bulunmaktaydı. Rum Patriki, Ortodoks toplumuyla ilgili tüm konularda Osmanlı yönetimine karşı sorumluydu¹⁶. Osmanlı yönetimince Rum Patriğine dini, idari ve hukuki konularda son derece geniş yetkiler tanındı. Ayrıca Osmanlı yönetimi, kendisine bağlı olan Rum cemaatlerinin imparatorluğun sosyal yapısına

⁷ Salahi R. Sonyel, *Minorities and The Destruction of The Ottoman Empire*, TTK yay., Ankara, 1993, s.72-88

⁸ Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Müttareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç yay., Ankara, 1997, s.24

⁹ Douglas Dakin, *The Unification of Greece 1770-1923*, London, 1972, s.29-31.

¹⁰ Engin Berber, *a.g.e.*, s.27.

¹¹ Yunan isyanı karşısında Avrupa Devletlerinin tutumu hakkında bkz. Yücel Özkaya, “1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları”, *Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Basımevi*, Ankara, 1986, s.114-130.

¹² Richard Clogg, *a.g.e.*, s.50-60.

¹³ Douglas Dakin, *The Unification of Greece 1770-1923*, London, 1972, s.64.

¹⁴ Rum kavramının “*Romalı*” anlamına geldiği belirtilmelidir. Osmanlılarda kullanılan Rum ve Rumi kavramları hakkında bkz. Salih Özbaran, *Bir Osmanlı Kimliği 14.-17. Yüzyıllarda Rum/Rumi Aidiyet ve İmgeleri*, Kitap yay., İstanbul, 2004

¹⁵ Richard Clogg, “*The Greek Millet in the Ottoman Empire*”, *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.185.

¹⁶ Paraskevas Konortas, “*From Ta’ife to Millet: Ottoman Terms for the Ottoman Greek Orthodox Community*”, *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism*, (Ed. Dimitri Gondicas-Charles Issawi), The Darwin Press, Princeton, 1999, s.170.

uygun olarak, Ortodoks Kilisesinin çatısı altında, diğer milletlerden ayrı bir millet olarak örgütlenmesine ve gerek kendi içişlerini gerekse yönetimle ilişkilerini bu çerçevede düzenlemesine izin verdi¹⁷.

Sozopolis metropoliti Paisios Prikaios ve kardeşi Dimitrios Varis, **Nisan 1821**¹⁸'de Sozopol'de halkı ayaklandırdılar ve onları kana boğan fatihlere karşı güçlü bir direniş gösterdiler. Aynı ayda Osmanlılar **Edirne**'de 26 soyluyu ve Edirne Patriği VI. Kiril'i öldürdüler.

Trakya'da eğitim, sorunlara ve engellemelere rağmen, Helenizmin altın sayfası olmaya devam ediyor. Ve bu altın sayfa, tatsız ve acı verici kayıtsızlığın "**kara sayfası**" ile birlikte, imzasız ve tarihsiz bir el yazmasında birkaç kelimeyle anlatılıyor. Bu, hakkında yazdığı Doğu Trakya **Baba-Eski**'ye atıfta bulunan dramatik bir alıntıdır:

¹⁷ T. Tankut Soykan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler**, Ütopya Kitabevi, İstanbul, 2000, s.201-202.

¹⁸ 1821 Mart ayının başlarında Alexandros Ypsilantis , Prut nehrini geçti ve Yunan Bağımsızlık Savaşı'nın başlangıcına işaret eden bir olay olan Moldova'ya yürüdü. Hemen Türkler Yunanlılar tarafından katledilmişti söylentilere yanıtında Tuna Beylikleri , Özellikle de Iaşi ve Galati, Sadrazam İstanbul'da yedi Yunan piskoposlarının tutuklanmasını emretti. Ayrıca 2 Nisan akşamı Yunanistan'ın güneyindeki Yunan İsyanı'nın ilk haberi Konstantinopolis'e ulaştı. Rum cemaatinin önde gelen şahsiyetleri, özellikle Ekümenik Patrik, V. Gregory ve Büyük Dragoman, Konstantinos Murouzis, Sultan II.Mahmud tarafından isyan hakkında bilgi sahibi olmakla suçlandılar , ancak her ikisi de masum olduğuna iddia ettiler . Bununla birlikte, Sultan istenen fetvayı İmparatorluğu'nda yaşayan tüm Yunanlılara karşı genel bir katliama izin den Şeyhülislam, Hacı Halil Efendi. Şeyh buna mecbur kaldı, ancak Patrik onu ayaklanmaya yalnızca birkaç Rum'un katıldığına ikna etmeyi başardı ve Şeyh fetvayı geri çağırıldı. Hacı Halil Efendi daha sonra sürgüne gönderildi ve bunun için padişah tarafından idam edildi. Ekümenik Patrik o yaptım devrimcileri, aforoz Osmanlı yetkilileri tarafından zorla Palm Pazar, Nisan, 15 [OS Nisan 3] 1821 o direnişçilerin alakasız olmasına rağmen, Osmanlı yetkililer hala çünkü ihanet suçlu kabul Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortodoks nüfusunun temsilcisi olarak ayaklanmayı önleyemedi. Patrik kendini devrimcileri aforoz etmek zorunda bulsa da Osmanlı hükümdarlarını yatıştırmayı başaramadı. Daha sonra, aforoz ile aynı gün, Sultan Büyük Dragoman Konstantinos Murouzis'in infazını emretti. Reis Efendi'nin evinde tutuklandı ve vücudu halka sergilenirken başı kesildi. Dahası, kardeşi ve Feneryot ailelerinin diğer önde gelen üyeleri de idam edildi, gerçekte devrimcilerle sadece birkaç Fanariot bağlantılıydı. Ortodoks Patrik'in padişaha sadakatini itiraf etme çabalarına rağmen, ikincisi ikna olmamıştı. Bir hafta aforoz sonra, üzerinde Paskalya, Nisan, 22 [OS Nisan, 10] 1821, o aynı sırasında Osmanlı askerleri tarafından yakalandı ve Patrikhane'nin merkezi kapısında astı. Böylece, Devrim'e tamamen karışmamış olmasına rağmen, bir intikam eylemi olarak ölümü emredildi. Vücudu üç gün boyunca kapıda asılı kalmış ve daha sonra (zaman Konstantinopolis Rum ve Musevi toplumlari arasındaki düşmanlık olmuştu) bir Yahudi mafya pazubandını, atılmadan önce sokaklarda sürüklenen Golden, Boynuz. Ceset, sonunda bir Rus gemisinin Yunan mürettebatı tarafından alındı, Odessa'ya getirildi ve elli yıl sonra, ölümünün yüzüncü yıldönümünde V. Gregory'nin resmen ilan edildiği Yunanistan'a getirildi. Yunan Ortodoks Kilisesi tarafından bir aziz Gregory'nin infazı Yunanistan'da ve Avrupa'nın geri kalanında öfke yarattı ve Avrupa'daki isyancılara sempati ve desteğin artmasına neden oldu. Asıldığı kapı bu güne kadar kapalıdır. V. Gregory'nin asıldığı gün, üç piskopos ve düzinelerce diğer Rum, Osmanlı idaresindeki yüksek memurlar, Osmanlı başkentinin çeşitli yerlerinde hızla infaz edildi. Bunlar arasında büyükşehir piskoposları, Efesli Dionysios, Nicomedia'dan Athanasios, Derko'i Gregory ve Anchialos'lu Eugenius vardı. Dahası, Patrik'in idam edilmesi, sonraki haftalarda Konstantinopolis'te yaşayan Rumlara karşı bir terör saltanatının habercisi olurken, fanatik Müslümanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinde Yunan topluluklarına saldırmaya teşvik edildi. Böylece, yeniçeriler de dâhil olmak üzere fanatik Türk grupları şehrin sokaklarında ve yakın köylerde dolaştı. Yunan kiliselerini ve mülklerini yağmaladılar, büyük çaplı bir katliam başlattılar. Yaklaşık 14 Hristiyan kilisesi ağır hasar alırken, bazıları tamamen yıkıldı. Ataerkil külliyesi de hedeflerden biri oldu. Eugenius II, yeni seçilen Patrik, çatıya kaçan, son anda kendini kurtardı. Bu dönemde Osmanlı yetkilileri, Konstantinopolis'in dört bir yanından önde gelen Rumlar'ı aradılar: hükümet hizmetinde, Ortodoks Kilisesi'nde veya önde gelen ailelerin üyelerini asarak veya başlarını keserek öldürdüler. Ayrıca şehirdeki birkaç yüz Yunan tüccar da katledildi. Mayıs 1821'e gelindiğinde, kiliseler saldırıya devam ederken, yerel Rumlara yönelik kısıtlamalar arttı. 24 Mayıs'ta Patrik Eugenius, Osmanlı yetkililerine bir muhtıra sunarak, Rum halkına ve kilisesine merhamet etmeleri için yalvararak, tüm ulusun değil, yalnızca birkaç Rum'un isyan ettiğini iddia etti. Eugenius, Gregory'nin devrimcilere karşı aforozunu da tekrarladı. Bununla birlikte, Rumların halka açık infazları Konstantinopolis'te hala günlük bir olaydı. 15 Haziran'da beş başpiskopos ve üç piskopos idam edildi. Ek olarak, Temmuz ayı başlarında yetmiş kişi aynı kaderi paylaştı. Buna ek olarak, 450 esnaf ve tüccar toplandı ve madenlerde çalışmaya gönderildi. Aynı durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli Yunan nüfuslu diğer büyük şehirlerine de yayıldı. Edirne'de, 3 Mayıs'ta, eski Patrik Cyril VI, dokuz rahip ve yirmi tüccar, yerel katedralin önünde asıldı. Daha düşük sosyal statüdeki diğer Yunanlılar idam edildi, sürgüne gönderildi veya hapse atıldı.

In Smyrna sayısız Osmanlı birlikleri Yunanistan'da asilere karşı yürüyüşe emir bekleyen sahnelenmiştir. Şehir girdiler ve yerli Türklerle birlikte şehrin Hristiyan nüfusuna karşı yüzlerce ölüme neden olan genel bir katliam başlattılar. Yunanistan'ın çoğunlukta olduğu Ayvalık kasabasındaki bir başka katliam sırasında, kasaba halkının isyan edip Yunanistan'daki devrime katılmasından korktuğu için yerle bir edildi. Ayvalık katliamları sonucunda yüzlerce Rum öldürüldü ve hayatta kalanların birçoğu köle olarak satıldı. Bu aylarda Yunan halkına yönelik benzer katliamlar, Ege adaları Kos ve Rodos'ta da meydana geldi. Kıbrıs'taki Rum nüfusunun bir kısmı da katledildi. Kurbanlar arasında başpiskopos Kyprianos ve diğer beş yerel piskopos da vardı.

"*Baba Eski kasabasında, masrafları kendisine ait olmak üzere 1822 civarında bir kilise inşa eden ünlü bir adam vardı, Hatzı Giannakis (Χατζή Γιαννάκη)*¹⁹ bu bölgede modern bir kilise ve biraz da Yunanca öğrettiği ortak bir okul inşa etti. Dersler. "O belagatli adamın ölümünden sonra, halefinin oğlu, zaten düşüşün nedeni olan babasının izinden yürümedi."

Böylece, bağımsız dini bir varlık olarak kabul edilen Ortodoksların ruhani başkanı bulunan Patriğin kilisedeki yetkileri, kilise dışına çıkarılarak genişletildi. Patrik, kilise içinde ve dışında Ortodoks halkın başkanı sayıldı; dini, hukuki ve cezai işlerinde de en yetkili kişi durumuna geldi²⁰. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri ve ekonomik yönden zayıflamaya başladığı 17 ve 18. yüzyıllardan itibaren Rum toplumunda, kültürel bir gelişme gözlemlendi. Gerek eğitim alanında gerekse yayın faaliyetlerinde ilerlemeler görüldü. Ayrıca, eğitim olanaklarının gelişmesi sonucu Avrupa tüccarları ile ilişkiler gelişti ve gelişen bu ticareten Rum tüccarlar yararlandılar. Bunun yanında "Fenerliler" olarak isimlendirilen yeni bir sınıf, imparatorluğun devlet yönetiminde yer almaya ve zenginleşmeye başladı²¹. Rum ticaret filosunun gelişmesi ve dolayısıyla Rum burjuvazisinin güç kazanmasına imkân sağladı²². Avrupa ile gelişen ticaret, Osmanlı ülkesinde bir Rum burjuva sınıfının ortaya çıkmasını sağladığı gibi Rumlar arasında ulusçu duyguların yaygınlaşmasını sağladı. Böylece, Rum toplumu arasında bir takım gizli örgütler kuruldu Bunların arasında en önemlisi Odessa'da 1814 yılında kurulan **Filiki Eteria**'ydi. Kısa süre sonra faaliyetlerini İstanbul'a da taşıdı²³. Mora, Epir, Teselya ve adalarda peşpeşe başlayan ayaklanmalarda, genellikle eğitim amacıyla gittikleri Fransa'da hümanizm ve milliyetçilik akımıyla tanışan, doktor, avukat, eczacı ve öğretmenlik gibi toplumun en saygın mesleklerini yapan Yunan küçük burjuvazisi önemli rol oynadı²⁴. Yunanistan'da başlayan ayaklanma haberleri, Batı Avrupa'da coşku yarattı ve ünlü şair Byron'ın da yer aldığı Helen yanlısı gönüllüler çok geçmeden Yunanlıların bağımsızlığı davasına katıldılar. Yunan ayaklanmasına büyük devletler de ilgisiz kalmadı²⁵ ve Osmanlı donanmasını 1827 yılında Navarin'de mağlup ederek Osmanlıları barışa zorladılar. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın bu ortak müdahalesi Yunanistan'ın bağımsız bir devlet kurmasını kaçınılmaz kıldı²⁶.

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandıktan sonra "Megali İdea" adı verilen ve Osmanlılar aleyhine genişlemeyi öngören bir dış politikayı benimsedi. 750 bin kadar nüfusa sahip olan Yunanistan'ın dışında iki milyondan fazla Helen'in yaşadığına inanılıyordu²⁷. Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Rumlara "Yunan" ulusal kimliğini aşılabilir için en çok eğitim faktörünü kullandı. 1837 yılında kurulan Atina Üniversitesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Yunan halkını "yeniden Helenleştirme" girişiminin güç kaynağı olarak görülmekteydi. Ayrıca İmparatorluğun belli başlı kent merkezlerinde görev yapan Yunan konsolosları, milli eğitim misyonerleri gibi çalışıyorlardı.

1900'lerin başında gelişen olaylar neticesinde Bulgar, Arnavut, Ulah, Rum ve Türk çeteleri faaliyet göstermekteydi 1903 döneminde bölgedeki felaketler (çete faaliyetleri) hakkında bir Rum görgü tanığı anlatımı;

"Kırk Kilise bölgesinde, yaklaşık 1.200 **Wahhabi çetesinin** gücü yirmi köyün yanmasına neden oldu ve Türk ve Yunan sakinlerinin çoğunu öldürdü. Türk kadim insanlar, yeniden disiplinden kaçan ve tahribat yaratan birçok **Vazivuki** (Başibozuk, çeteci) eşliğinde 40.000 erkeği harekete geçirdi. Yıkılan köyler arasında Saf Yunan vardı ve **Skopos ve Efkarpiyon'un** (Efkariousimdi Armagan) isyancı köyleriyle hiçbir

¹⁹ Daha sonra Ekümenik Patrikliğin büyük bir başdiyakosu oldu ve Mayıs 1771'de, ilk kez Ekümenik Patrik seçildiği 1 Mayıs 1789'a kadar elinde tuttuğu Maronia Metropolitisi olarak atandı. Maronia Piskoposluğu'ndaki başkanlığı sırasında, eğitimi geliştirmek, okullar inşa etmek, cemaat sistemini düzenlemek ve Türk idaresi altındaki tarihi Aziz Anastasia Makri kilisesi de dâhil olmak üzere yeni kiliseler inşa etmek için büyük çaba sarf etti. Maronia Bu kiliseyi Maronia metropolü olarak inşa etmemiş, ancak 1800 yılında inşaatına para vererek ekümenik bir patrik olarak katkıda bulunmuştur. Aynı yıl (1800) inşa edilen Gümülcine'de Meryem Ana'nın Göğe Kabulü metropol kilisesinin yapımına da katkıda bulunduğunu varsayabiliriz.

²⁰ M. Süreyya Şahin, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken yay., İstanbul, 1999, s.60.

²¹ Salahi R. Sonyel, *Minorities and The Destruction of The Ottoman Empire*, TTK yay., Ankara, 1993, s.72-88

²² Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Müteke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç yay., Ankara, 1997, s.24

²³ Douglas Dakin, **The Unification of Greece 1770-1923**, London, 1972, s.29-31.

²⁴ Engin Berber, **a.g.e.**, s.27.

²⁵ Yunan isyanı karşısında Avrupa Devletlerinin tutumu hakkında bkz. Yücel Özkaya, "1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları", **Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986, s.114-130.

²⁶ Richard Clogg, **a.g.e.**, s.50-60.

²⁷ Douglas Dakin, **a.g.e.**, s.64.

İlgisi yoktu. Yaklaşık 12.000 kişi evlerinden kaçmaya ve mülteci olarak Bulgaristan'a kaçmaya zorlandı. Komiteler, Avrupa basını için tüm bu olaylardan yararlandı. Türk vahşeti ile ilgili haberlerin Avrupa'ya aktarılma hızı, komitelerde bu haklardan yararlanmanın bir planı olduğunu kanıtıyor. Dağlardaki mültecilerin ve evsizlerin durumu bu amaçla özellikle sömürülebilirdi. Hava koşulları önümüzdeki kıştan itibaren değişmeye başladığında, hasarlı evlerine geri dönmek zorunda kaldılar, ancak orada bile durum daha iyi değildi. Tüm eşyaları, kıyafetleri, yatak takımları, mutfak eşyaları, mobilyalar, evcil hayvanlar, yiyecek ve unlar ortadan kayboldu. **Su değirmenleri ve tuğla fabrikaları yıkıldı.** Kuyular bile hayvan **karkasları** tarafından zehirlenmişti. Sonuç olarak, **hepsi durumlarının her tarafta dramatik olduğu şehirlere kaçtı.**"

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bu sorunlar karşısındaki çözüm yolları, meşrutiyet öncesi dönemde Jön Türkler tarafından geliştirilen düşüncelere dayanmaktaydı. Buna göre, İmparatorlukta tüm etnik kimliklerin üzerinde bir "Osmanlı" kimliği oluşturularak devlet yönetimi, "merkeziyetçi" bir anlayışla reforme edilecek ve Müslim veya gayrimüslim tüm Osmanlı vatandaşları kanunlar karşısında aynı hak ve görevlere sahip olacaklardı.²⁸

Bununla birlikte 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rumların eğitiminin ne şekilde olması gerektiği konusunda cemaat içinde farklı sesler yükselmeye başladı. Rum aydınlarının girişimi ile laik nitelikte bir eğitim anlayışını benimsemiş olan Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi 1861 yılında kuruldu²⁹. 1890'larda bu okullarda Türkçe'nin öğretilmemesi üzerine, programlara Türkçe'nin zorunlu ders olarak konulmasını istemiştir³⁰. Yunan İhtilali'nin yankıları dindikten ve Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı gibi reformlardan sonra, 1908'e kadar olan özellikle Yunan devletinin genişleme eğilimleri sergilemediği yıllarda, Rum cemaati en parlak dönemini yaşadı. Osmanlı Devleti'nin kapitalist dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecinde Rumlar son derece önemli bir rol oynadılar. Nüfus bakımından Rumların diğer unsurlara göre avantajı bulunmaktaydı. Rum toplumu Osmanlı ekonomisinde ticaretten sanayiye, tarımdan finans sektörüne kadar birçok alanda etkin konuma geldi. Anadolu ve Trakya'da çok sayıda eğitimsel, yazınsal ve kültürel dernek kuruldu. İstanbul, İzmir ve Selanik gibi Rum nüfusun yoğun olduğu İmparatorluğun birçok yöresinde kurulan gazeteler yoluyla Rum toplumunun gelişen olaylardan haber alması sağlandığı gibi cemaat için bilgi akışı da sağlanmış oldu³¹.

19. yüzyılın sonlarına doğru Rumlar arasında siyasal farklılaşmalar da belirginleşmeye başladı. 1897'de yapılan Osmanlı-Yunan savaşının Yunanistan'ın mağlubiyeti ile sonuçlanması ve yayılmacı siyasetin zayıflığının ortaya çıkması etkili oldu. Osmanlı-Yunan ilişkilerinde daha ılımlı bir hava hâkim olmuştur. Böylece, "Hellenotomanizm" (Helen Osmanlılığı) adı verilen ve Türklerle Rumların hâkim veya başat güç olmasını öngören bir siyasal düşünce ortaya çıktı. Ancak bu düşüncenin, Fenerliler denilen, imparatorluğun varlığını sürdürmesini kendi çıkarlarına daha uygun gören Rum burjuvazi ile sınırlı kaldığı söylenebilir. Yunan ulusçuluğu ve yayılmacı eğilimleri doruğuna ulaştı. "Megali idea", bu yıllarda Rumlar arasında güç kazandı. "Osmanlılık" düşüncesini dile getirenler ve Helen Osmanlılığı taraftarları Rumlar arasında azınlıkta kaldı. Rum toplumu da metropolitlikler çerçevesinde cemaatlere bölünmüştü. Metropolitlik, Patriğin iktidarı altındaki alanı oluşturan ve sınırlarını tayin eden dini bir kurum olduğu kadar, aynı zamanda Osmanlı yerel idaresinin bir örgütlenme mekanizmasıydı. En yüksek taşra makamı olan metropolitlik, Patrikhane'nin örgütlenme modellerine ve hatta vilayet örgütlenmesine uygun olarak metropolit ve sekiz seçilmiş üyeden oluşan Karma Kilise Meclislerince idare edilirdi³². Hasat ile çiftlik hayvanlarının bakımının düzenlenmesi, eğitim, sağlık, yoksulların korunması gibi kamu hizmetlerinin karşılanması, dış dünya ile iletişimin sürdürülmesi gibi cemaatin çıkarlarıyla ilgili her türlü etkinlik, papazlık bölgesinin liderlerince yönetiliyordu. Cemaatlerin düzenli olarak elde ettikleri gelirleri vardı. Okul, kilise, yol, çeşme gibi cemaat hizmet ve kurumlarının sürdürülmesi için üyelerin yılda bir verdikleri bağışların yanı sıra hayırsever kişiler tarafından

²⁸ II. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan eylemleri düzenleyen ve daha sonra ülkenin en önemli siyasal gücü haline gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, Jön Türk hareketindeki "Osmanlıcılık" ve "merkeziyetçilik" yanlısı gruba dahil olanlar tarafından kurulduğu belirtilmelidir. Jön Türkler tarafından geliştirilen siyasal düşünceler hakkında bkz. Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim yay., İstanbul, 2002.

²⁹ Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi hakkında bilgi için bkz. Haris Eksertozglou, *Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul,

³⁰ İlhan Tekeli – Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK yay., Ankara, 1999, s.103.

³¹ Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Türkiye'deki Rum basını hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Arslan, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Rum Basını*, Truva yay., İstanbul, 2005

³² Athanasia Anagnostopulu, *a.g.m.*, s.29-34.

da bağışlar yapılmaktaydı. II. Meşrutiyet'in başlarında Rum toplumunun en önemli siyasal örgütleri, "Konstantiniye Örgütü" adlı gizli örgüttü. Yunan Hükümeti tarafından finanse edilen ve onunla doğrudan bağlantılı olan bu örgüt, İlk günlerde yaşanan kutlamalara, Rumlar da katıldı.

Bulgar milletinin kiliselerini Rum Patrikanesinden ayırması

Millet sistemine göre, Osmanlı İmparatorluğu'nda Rum milleti, Ermeni milleti ve Yahudi milleti olmak üzere üç millet bulunuyordu³³. Her millet birer din adamı olan kendi önderleri aracılığıyla Patrikhaneyle bağlı bir dizi etnik ve dil grubundan oluşmaktaydı³⁴. Rum milleti, Rumların yanı sıra tüm Ortodoks Hristiyanları; Sırp, Romen, Bulgar, Ulah, Ortodoks Arnavut ve Arapları da kapsamaktaydı³⁵. 19. yüzyıla kadar işleyen bu sistem, Müslüman olmayan milletler arasında başlayan milliyetçilik akımları sonucu geçerliliğini yitirmeye başladı. 18. ve 19. Yüzyıl boyunca Bulgaristan'da bir burjuva sınıfının ortaya çıkması, Bulgar ulusunun oluşumu açısından önemli bir gelişme oldu. Yeni ortaya çıkan Bulgar burjuvazisi, Bulgarların ibadetlerini Bulgarca yapmalarını ve okullarında ders dili olarak Bulgarca'nın okutulmasını Rum Patrikhanesi'nden istedi³⁶. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu içinde Bulgarların ayrı bir millet statüsüne erişmesi, ulus oluşturmayı başarmalarının bir ön koşulu olarak görülmekteydi³⁷. Ancak Rum Patrikhanesi, Ortodokslar üzerindeki hâkimiyetini kaybetmek istemediği için Bulgarların isteklerine olumlu yaklaşmadı. Buna karşın Bulgarlar, Rum Patrikhanesi'nden ayrılarak ulusal kiliselerini kurmak konusunda mücadelelerini sürdürdüler. Rum ve Bulgar toplumları arasında giderek artan bu anlaşmazlık, Osmanlı Devleti'nin Hristiyan toplumlar arasındaki bu mücadele hakkında önlemler almasını gerektirdi. Osmanlı Devleti, **11 Mart 1870** tarihinde "*Bulgar Eksarhlığı*"³⁸nın kuruluşunu açıklayan bir ferman yayınladı. Böylece tam bin yıl Rum Patrikhanesi'nin yönetimi altında Rumlaştırılmaya çalışılan ve bağımsız bir kilise kuramayan Bulgarlar, bağımsız bir dinsel yönetim merkezine kavuşabildiler³⁹. 1870 fermanı, Makedon ruhani dairelerini Eksarhlığın yetki alanının dışında bırakmıştı. Bu nedenle Makedonya'da Bulgar papazları, Rum Patrikhanesi'ne tabi Bulgarları, Ulahları ve hatta Rumları, Bulgar milli kilisesine bağlamak için her türlü yolla başvurmaya çalışırken, Fener Kilisesi ise bu faaliyetlere cephe aldı. Böylece Makedonya, Ortodoks mezhebine bağlı iki kilise arasında bir mücadele sahası haline geldi⁴⁰. Kiliseler arasındaki bu mücadeleye bir süre sonra Bulgar ve Rum çetelerinin de katılması ile Makedonya'daki Hristiyan Osmanlı vatandaşları arasındaki anlaşmazlık, uluslararası bir sorun haline geldi.⁴¹

³³ Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, TTK yay., Ankara, 1996, s.9.

³⁴ Kemal Karpat, "1683'ten Sonra Osmanlıların Balkan Uluslarıyla İlişkileri", *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge yay., Ankara, 2004, s.72-73.

³⁵ Richard Clogg, "The Greek Millet in the Ottoman Empire", *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.185

³⁶ Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1996, s.65-66.

³⁷ Fikret Adanır, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ulusal Sorun İle Sosyalizmin Oluşması ve Gelişmesi: Makedonya Örneği", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, İletişim yay., İstanbul, 2004, s.40-41

³⁸ Bulgar Eksarhlığı Otosefal Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin resmi adıdır. Eksarhlık, 1945 yılında Ekümenik Patrikhane tarafından tanındı ve 1953 yılında Bulgar Patrikliği'ne dönüştürüldü. Rum patriğinin ikâmet ettiği binaya "patrikhane" dendiği gibi, Bulgar ruhâni liderinin bulunduğu Fener'deki yere de Eksarhâne denirdi

³⁹ Yavuz Ercan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)", *Toplu Eserler: II Rumlar ve Diğer Müslüman Olmayan Topluluklar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s.87; Hüdaî Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, TTK yay., Ankara, 1992, s.220-221.

⁴⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, VIII, TTK yay., Ankara, 2007, s.151. [E. Sdrollas, sadece iki köyde, *Lititza ve Akalani*'de akran öğretim yönteminin öğretildiğini belirterek bize çevre köylerdeki durum hakkında başka bilgiler veriyor. Diğer köylerde, Yunanca ve Bulgarca'da "ortak harfler", yani oktav ve ilahiler, Havariler, Aylık vb. Gibi "ortak harfler" öğretilirken, Rum köylerinde olduğu gibi Bulgar köylerinde de Yunan unsurları öğretilirdi. yani Yunanca olanlara öğretilir. Karakterlerin yanı sıra kiliselerdeki sekans Yunan dilinde söyleniyor ".

Sdrollas, ders kitaplarının Bulgar köylerine "Yunanca bir karakterle Bulgarca bir sesle veya Bulgarca ve Yunanca bir yorumla, okumayı öğrenebilmeleri için gönderilmesini ve Yunanca'yı öğrenmelerini, çünkü çoğu zaman öğretmenler ve Bulgarlar öğrenmedi. Neyin okunduğunu anlamak ve Yunanca unsurların yerine Bulgar unsurlarının tanıtılabileceği korkusu olduğu için, bunu Bulgarlar tarafından Yunanca dilini önleyerek ve pekiştirerek yapıyoruz]

⁴¹ İlk kez 1843 yılında özerk Hristiyan eyaletler hariç, tüm ülkeyi kapsamak üzere Müslüman ve Müslüman olmayan halk için askerlik zorunluluğu getirildi. 1847'de ise Rumlar deniz kuvvetlerinde hizmete çağrıldı¹⁹⁵. 1856 yılında ilan edilen İslahat Fermanı ile Müslümanlar ile Müslüman olmayanların askerlik konusunda aynı yükümlülüklerle bağlı olacakları tekrarlandı⁴¹. Ancak, gayrimüslimlerin askere alınmaları Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar arasında tepki yarattı. Bunun üzerine Osmanlı Hükümeti, 1857'de Müslümanlar için isteğe bağlı, Müslüman

1908 Secimleri (Sopalı Seçimler)

Başkent İstanbul'da **25 ve 26 Temmuz 1908** tarihlerinde yapılan gösterilerde Türk ve Ermenilerin yanında Rumlar da yer almış ve 'özgürlük', 'eşitlik' ve 'kardeşlik' sloganları atarak yürümüşlerdir⁴². İttihatçılar, kampanyalarda Kanun-ı Esasi ile gelen özgürlük ortamının faydalarını anlatmışlardır. Ayrıca cemiyet, Bulgar, Rum ve Ermeni siyasi örgütlerinin programları kendi programı ile çelişmediği takdirde onların adaylarını başka muhalif adaylara karşı destekleyecekti⁴³.

İTC, genel olarak diplomalı, genç ve yönetici kattan Türkleri aday yapmak istediye⁴⁴ de her bölgede bu şartlara uyan aday bulmakta zorlanmıştı. Bu nedenle cemiyet, her seçim bölgesinde istediği adayları bulamamış ve yerel güçlerle uzlaşmak zorunda kalmıştır. Cemiyetin yerel güçlerle anlaşmasını zorunlu kılan bir diğer neden de, var olan iki dereceli seçim sistemi idi⁴⁵.

Rum tarafı bir beyanname ile "millet sistemi"nin devam etmesini ve bu sistem çerçevesinde diğer tarafın aleyhine yeni hakların ve imtiyazların verilmesini talep ediyordu.

Birkaç gün sonra **8 Eylül 1908** tarihinde Prens Sabahattin, Rum Patriki'ni ziyaret ederek kendi grubunun Rumlara verdiği teminatı dile getirdi⁴⁶. Rum Patriki'nin Prens Sabahattin grubu ile yaklaşması, yaklaşan seçimler öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni rahatsız etmiştir. Rum cemaatinin Patrikhane'nin organizatörlüğünde seçimlerde birlikte hareket etmesi ve oyların bölünmesini önleyerek belli adaylara oy vermesi, İttihatçıların dikkatinden kaçmadı. Seçimlerin iki dereceli olması ve ülkede nüfusun büyük bir kısmını Müslümanların oluşturması nedeniyle Rumların istedikleri mebus sayısına ulaşmaları mümkün gözüküyordu. Bunun yanında taşralarda yaşanan yasa dışı durumların düzeltilmesi konusunda anlaşmaya varılmış ve yasa dışı davrandığı belirlenen **Kırkkilise** Mutasarrıfı'nın azli konusunda Belediye seçimlerinde Müslümanların gösterdiği kayıtsızlık, Rumlar tarafından "gaflet" olarak değerlendirilmiş, ancak mebusan seçimlerindeki tutumu Rumlar her seçim sonucunu, kanun dışı ve hileli olarak değerlendirerek gerek hükümet gerekse İTC aleyhinde kullanmışlardı.

Şura-ı Ümmet, taşralarda olan haksızlıkların düzeltilmesi konusunda Rumlardan gelen öneri kabul edilmiş ve taşralardaki haksızlıklar düzeltilinceye kadar seçimler konusunda varılan anlaşmanın imzalanmasını istemişti. Ermeni temsilcileri Musevilere verilecek bir mebusun kendi hakları olduğunu iddia ederek anlaşmayı imzalamaktan çekinmişlerdir. Seçimlerde yaşanan yasa dışı durumları incelemek amacıyla görevlendirilecek temsilcilerin seçimi yapılmıştı. Buna rağmen **Kırkkilise** Mutasarrıflığı hakkında yapılan şikâyetin Dâhiliye Nezareti tarafından asılsız olduğunun bildirilmesi üzerine Rum temsilcileri, anlaşmayı imzalamaktan kaçınmışlardı. **Osmanlı Ahrar Fırkası** yöneticileri, **11 Kasım 1908**'de Rum Patrikhanesi'ne bir heyet göndermiş ve seçimlerde Rum cemaati ile işbirliği yapmanın yollarını aramıştır. **Ahrar Fırkası**'nın Meclis-i Mebusan'da Rumlar ile ittifak edebilmesi için İstanbul'da seçilecek Rum ikinci seçmenleri ile müzakere edebileceği konusunda karara varıldı⁴⁷.

İstanbul Rumları, seçimlerde nüfus tezkeresinin istenmesi, ilan edilen seçim süresinin kısa olması, seçimlerde haksızlık yapılması gibi gerekçelerle **21 Kasım 1908** tarihinde İstanbul'da büyük bir eylem düzenlediler.

Bunun üzerine toplanan seçim komitesi, seçim süresinin on gün daha uzatılmasına karar vermiştir. Gerginliğin yatışması ile Rumlar, **24 Kasım**'dan itibaren seçimlere katılmaya ve oylarını kullanmaya başladılar⁴⁸. **Ahrar Fırkası**, seçimlerde İstanbul'da ve diğer seçim çevrelerinde aday göstermeyerek Rum

olmayanlar için emredici olarak, bedel-i askeriye adlı vergiyi ödeyerek askerlik hizmetinden çekinme hakkı getirdi. I. Meşrutiyet döneminde de Müslüman olmayanların askere alınmaları konusunda bir takım girişimlerde bulunmuş olsa da 1909 yılına kadar gayrimüslimler ödemiş oldukları vergi sayesinde askerlik yükümlülüğünden muaf tutuldular.

⁴² Aykut Kansu, *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908 - 1913* s.137-138.

⁴³ Aykut Kansu, *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908 - 1913* s.276-277.

⁴⁴ Sina Akşin, *a.g.e.*, s.158.

⁴⁵ Feroz Ahmad – Dankwart A. Rustow, "İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918", *GüneyDoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, 1975, s.256.

⁴⁶ Aykut Kansu, *İttihadçıların Rejim ve İktidar Mücadelesi 1908 - 1913*, s.243.

⁴⁷ *Ahrar Fırkası*", *Sabah*, 15 Teşrin-i sani 1908, no 6875, s.3; Feroz Ahmad, *a.g.m.*, s.97-98.

⁴⁸ "İttihabat", *Sabah*, 25 Teşrin-i sani 1908, no 6885, s.2-3.

adayları destekleyeceğini açıkladı. **1908** seçimleri aralık ayında sonuçlanmış ve Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı **17 Aralık 1908** tarihinde tekrar açılmıştır⁴⁹.

Özellikle, **1908** seçimlerinde yaşanan anlaşmazlıklar, kilise ve mektepler meselesi, cemiyetler kanunu, cemaat mekteplerini hükümet kontrolüne alma çabaları, gayrimüslimlerin askere alınmaları, Rumeli'de eşkiyalığın önlenmesi hakkında hükümetçe alınan önlemler, Girit meselesi nedeniyle Yunan mallarına karşı uygulanan boykotaj, Rumların İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalefetlerinde etkili olan faktörlerdir. Ayrıca, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin adem-i merkeziyete karşı olması ve "*Osmanlılık*" politikası bağlamında tüm Osmanlı vatandaşlarını eşit hak ve görevlerle kanun karşısında eşit bir hale getirmeye çalışması, Rum cemaati tarafından geleneksel ayrıcalıklarının ihlali olarak değerlendirilmiş ve cemiyete muhalefetlerinde önemli rol oynamıştır.⁵⁰

Meclis-i Mebusan'ın feshi için İttihatçılar, **1909** yılında Kanun-ı Esasi'nin 35. maddesinde yapılan değişikliği gündeme getirdiler. **1909** yılında yapılan değişiklikte yürütme organının silahlı olan meclisi fesih hakkı kısıtlanmıştı. İttihatçılar, 35. maddeyi eski durumuna getirerek meclisin feshini kolaylaştırmak istiyorlardı. Bunun için İstanbul ara seçimlerinin yapılmasından hemen sonra **16 Aralık 1911** tarihinde **Sadaretin** gönderdiği kanun **layihası tezkeresi** Meclis-i Mebusan'a getirildi. Muhalif mebuslar meclisin oturumlarına katılmayarak değişiklik önergesinin görüşülmesini önlemeye çalışmışlar, bu durum üzerine Sait Paşa Hükümeti bunu üst üste ret sayarak istifa etmiştir. Sultan Reşat'ın Sait Paşa'yı yeniden sadarete getirmesi ve yeni kurulan hükümetin görüşünde ısrar etmesi üzerine padişah, Meclis-i Ayan'a danışmış⁵¹ ve Ayan'ın da onayını alarak Meclis-i Mebusan'ı **18 Ocak 1912** tarihinde feshetmiştir.

Seçimler 1912

Böylece Osmanlı ülkesinde yeni bir seçim sürecine girilmiştir. İttihatçılara göre, **1912** seçimlerindeki rakipleri **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, ülkede yabancı devletler hesabına çalışan Rum ve Bulgar komitelerinin yardımıyla kurulmuştu ve bu parti aralarında görüş birliği olmayan kişilerin "**intikam ve iğtinam**" amacıyla oluşturdukları bir koalisyondu. Ancak, **1908** seçimlerinde İttihatçı listelerden Meclis-i Mebusan'a girip de daha sonra muhalif saflara katılan Rum mebusların olması, İttihatçıları **1912** seçimlerinde seçilecek Rum mebusları hakkında daha dikkatli olmaya yöneltti. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarından itibaren İttihatçılar ile Rum cemaati arasında yaşanan anlaşmazlıklar, Rumların **1912** seçimlerinde de cemiyete muhalefet etmelerinde önemli rol oynadı.

1911 yılının sonlarına doğru **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**'nın İTC'ne karşı güçlü bir muhalif parti olarak ortaya çıkması ile Meclis'teki Rum mebusların büyük bir kısmı muhalif fırkaya destek olmaya başladılar. **Hürriyet ve İtilaf Fırkası** ile Rum mebusları arasında yapılan görüşmeler **13 Ocak 1912** tarihinde anlaşma ile sonuçlandı⁵². İki taraf arasında varılan anlaşmaya göre; azınlıkların haklarını koruyacak bir seçim yöntemi kabul edilecek, Rum Kilisesi'nin sahip olduğu ayrıcalıklar korunacak, cemaat mektepleri ruhani reisler tarafından serbestçe idare olunacak ve cemaat mektepleri tarafından verilen **şehadatnameler** aynı seviyedeki hükümet mektepleri tarafından verilenlerle eşit sayılacak, Meclis-i Ayan'a herkesin saygısını kazanmış kişilerden üye seçilecek ve üzerinde anlaşmaya varılan bu maddelerin **Kanun-ı Esasi**'nin ilgili maddelerine eklenmesi için **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**'nın ilk kongresinde karar alınacaktı⁵³. Rumlar ayrıca, seçim bölgelerinin kasıtlı olarak daha az Rum ikinci seçmen çıkaracak şekilde düzenlendiğini, listelere Rum seçmenlerin yazılmadığını, itirazlarının ise dikkate alınmadığını iddia ediyorlardı. Seçimlerde İttihatçılarla

⁴⁹ Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s.64.

⁵⁰ İzmir'de yayımlanan *Amalya* gazetesi Rumların İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne olan muhalefet sebeplerini şöyle açıklamıştır: "Acaba Hüseyin Cahit'in Rumluğa ait herşeye karşı açtığı cidal, Adliye ve Mezahip Nezaretleri'nin Patrikhane hakkında bir çok ahvaldeki vaziyeti, başka bir nazırın Patrike karşı muamelesi, Makedonya ve Epir vekayi-i kitaliyesi, metropolit Emelıyanonun bir suret-i faciada katli, memleketin bazı taraflarında Rum lisanının bir suret-i şedidede takibi, cebren tebdil-i din hususunda hükümet-i mahalliyenin iştiraki, şedid boykotaj unutuldu mu?". "Rum Matbuatı", *Amalya* gazetesinden akt. *Anadolu*, 1 Şubat 1912, no 49, s.2.

⁵¹ II. Meşrutiyet dönemindeki Ayan Meclisi hakkında bilgi için bkz. H. Aliyar Demirci, *İkinci Meşrutiyet'te Ayan Meclisi 1908-1912*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2006.

⁵² "Rum Patriki Ne Demiş?", *Tanin*, 13 Kanun-ı sani 1912, no 1208, s.2; "Rum Patrikhanesi ve İttihat ve Terakki Fırkası", *Anadolu*, 10 Kanun-ı sani 1912, no 30, s.2.

⁵³ "Hürriyet ve İtilaf ve Rum Mebusları", *Tanin*, 13 Kanun-ı sani 1912, no 1208, s.3; *Anadolu*, 15 Kanun-ı sani 1912, no 34, s.2-3; Ali Birinci, *a.g.e.*, s.275

işbirliği yapan Müslüman olmayan unsurlara karşı da tepki göstermekteydiler. Örneğin, **Silivri**'de yapılan seçimlerde İTC'ne oy vermeleri nedeniyle Rumlar, Musevilere karşı boykot yapmaya başlamıştı⁵⁴.

1912 seçimlerinde Meclis-i Mebusan'a giren Rum mebusların isimleri şöyledir: **Serfice**/ Ligor Efendi, **Yanya**/Dimitraki Kingos, **Yanya**/Konstantin Surlas, **Manastır**/Trayan Nali, **Selanik**/Kiryako Koçuno, **İstanbul**/Yorgaki Artas, **İstanbul**/Vasilaki Orfanidis, **İzmit**/Anastas Efendi, **Midilli**/Dimitraki Sava, **Sakız**/Ehlefes Apodyoko, **İzmir**/Emanuel Emanuelidi, **İzmir**/Pavlo Karolidi, **Karesi**/Konstantin Savapulos, **Niğde**/Ananyas Efendi, **Trabzon**/Matyos Kofidis.

1912 seçimlerinden sonra Rum Patrikhanesi ile Bulgar Eksarhlığı, Adliye ve Mezahip Nezareti'ne, seçimlerde Hristiyan ahalinin seçim hakkında mahrum kalmalarına neden olan olaylar yaşandığını içeren ve seçim sürecini protesto eden bir tahrir (Yazı) verdi.⁵⁵ Patrikhane'nin tahririnde adı geçen **Edirne**, **Selanik**, **Manastır**, **Cezayir-i Bahr-i Sefid** ve **Yanya** vilayetleriyle, **Karesi** ve **Çatalca** mutasarrıflıklarına seçimlerde Rum cemaatinin haklarını ihlal edecek bir durumun yaşanıp yaşanmadığı sorulmuş, ancak adı geçen seçim bölgelerinden gelen cevaplarda böyle bir durumun yaşanmadığı belirtilmiştir.⁵⁶ İTC'nin destek verdiği Hükümeti istifa etti Hristiyan Arnavutların başlattığı isyana haziran ayında Müslüman Arnavutların katılması ile isyan büyüdü. **1912** seçimlerinde İTC'nin bazı yerlerde ordu mensuplarını kullanarak seçime müdahalesi, **Halaskar Zabitan** grubunun hareket noktalarından birisini oluşturuyordu. "Büyük Kabine" adı verilen Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin kurulması ile İTC'ne iktidardan resmen el çektilerdi⁵⁷.

Balkan Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra istifa eden Gazi Ahmet Muhtar Paşa kabinesinin yerine, **29 Ekim 1912** tarihinde Kamil Paşa Hükümeti kurmakla görevlendirildi⁵⁸.

Balkan Savaşları'nda alınan yenilgiler ve **Edirne**'nin kayıp edilme olasılığının ortaya çıkması bir süredir geri plana çekilmiş olan İttihatçıların yeniden harekete geçmesine yol açtı. Bunun sonucunda İttihatçılar, **23 Ocak 1913** tarihinde gerçekleştirilen "*Babıali Baskını*" ile yönetimi ele geçirerek Mahmut Şevket Paşa'nın başkanlığında yeni bir hükümet kurdular⁵⁹. İttihatçı yönetimi iktidardan uzaklaştırmayı amaçlayan muhaliflerin komplosu gereğince **11 Haziran 1913** tarihinde Sadrazam Mahmut Şevket Paşa öldürülmüş, ancak muhaliflerin planı tam olarak başarıya ulaşmadan İttihatçılar komployu ortaya çıkarmışlardı⁶⁰. **22 Temmuz 1913**'te Edirne'nin geri alınması ve **29 Eylül 1913**'te Osmanlı- Bulgar anlaşmasının imzalanması ile seçimlerin ertelenmesine ya da Meclis-i Mebusan'ın tekrar toplanmasına yol açan savaş koşulları ortadan kalkmış oluyordu.

Secim 1914

Böylece yeni bir seçimin yapılması gündeme gelmiş ve seçim hazırlıklarına başlanmıştır⁶¹. **1914** seçimlerine giren tek siyasal parti İTC idi. **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, resmen yasaklanmış veya dağıtılmış olmasa da ortadan silinmişti⁶². İlk olarak Ermeni Patrikhanesi yaklaşan seçimler öncesinde Ermeni cemaatinin isteklerini bir tahrir ile Adliye ve Mezahip Nezareti'ne ilettiler⁶³. Cemiyet üyeleri ile Patrikhane temsilcileri arasında varılan

anlaşma gereğince taşra Rum cemaatleri ve metropolithaneleri, Rum mebus adaylarını Patrikhane'ye bildirmekteydi⁶⁴. Birçok seçim bölgesinde mebus adaylarının belirlenmesi üzerine Rum Patrikhanesi'nin oluşturduğu heyet, Rum mebus adaylarının yer aldığı listeyi cemiyetin onayına sundu⁶⁵. Ancak İTC, Rum Patrikhanesi tarafından belirlenen bazı Rum mebus adaylarının gerekli şartlara sahip olmadığı gerekçesiyle kabul etmemiş ve bu kişiler yerine yeni adayların bildirilmesini istemiştir⁶⁶. Cemiyetin bu cevabı üzerine

⁵⁴ *DH.SYS*, 83-1/2-47

⁵⁵ *DH.SYS*, 83-2/2-11.

⁵⁶ *DH.SYS*, 83-1/2-34.

⁵⁷ Feroz Ahmad, *a.g.e.*, s.134.

⁵⁸ Ahmet Mehmetefendioğlu, *a.g.t.*, s.168.

⁵⁹ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, s.324-340.

⁶⁰ Feroz Ahmad, *a.g.e.*, s.161.

⁶¹ Fevzi Demir, *a.g.e.*, s.300.

⁶² Feroz Ahmad, *a.g.e.*, s.177.

⁶³ *Patrikhane'nin tahririnde Osmanlı ülkesine iki milyonu aşkın Ermeni'nin yaşadığı belirtilmekte ve bu nüfusa göre Ermenilere 20'den fazla mebus verilmesi istenilmekteydi*⁶³.

⁶⁴ "Rum Mebus Namzedleri", *Tanin*, 5 Şubat 1914, no 1838, s.2. Değişik seçim bölgelerine ait Rum mebus adaylarının listesi için bkz. "Rum Namzedleri", *Tanin*, 6 Şubat 1914, no 1839, s.2.

⁶⁵ "Rum Mebusları Namzedleri", *Tanin*, 13 Şubat 1914, no 1846, s.2.

⁶⁶ "Rumlar ve İttihat", *Tanin*, 16 Şubat 1914, no 1849, s.2. *Amalya* gazetesine göre, cemiyet tarafından kabul edilmeyen mebus adayları İzmir ve Trabzon Rum mebus adaylarıydı. Ahenk, 16 Şubat 1914, no 5351, s.3. *Tanin* gazetesi, İzmir Rum

toplanan Rum Patrikhanesi meclisleri, itiraz olunan Rum mebus adaylarının yerine yenilerinin seçilmesini kabul etmiş, buna karşın Rum mebusları sayısının 18'e çıkarılması konusunda ısrar edilmesine karar vermiştir⁶⁷. İTC ile Rum Patrikhanesi arasında seçimler konusunda yapılan görüşmeler, **18 Şubat 1914** tarihinde kesin anlaşma ile sonuçlandı.⁶⁸ **1914** yılında Meclis-i Mebusan'a seçilen Rum mebusların isimleri şöyledir⁶⁹. II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı toprakları içinde faaliyet gösteren bir diğer Yunan komitesi "Adelfiya"(Kardeşlik) Cemiyeti idi. **Etniki Eteryia**'nın bir şubesi olduğu ve **Edirne**'de geniş bir teşkilatlanmaya gittiği anlaşılan **Adelfiya Cemiyeti**, **1909** yılının haziran ayında Osmanlı güvenlik kuvvetleri tarafından ortaya çıkarıldı. **Adelfiya Cemiyeti**'nin ortaya çıkarılması ilginç bir şekilde gerçekleşti. **Uzunköprü**'den **Babaeski**'ye nakledilmekte olan yumurta sandıklarının kalınlığının polisin dikkatini çekmesi üzerine, sandıklar incelenmiş ve sandıkların içinde yirmi beş **gra** tüfeği bulunmuştur. Daha sonra soruşturma genişletildiğinde **Adelfiya** isimli gizli bir cemiyetin kurulduğu, cemiyetin köylere kadar teşkilatlandığı ve köylerde bazı noktalara silahların gömüldüğü anlaşıldı. **Edirne** merkez polis komiseri, **müdde-i umumi muavini** ve jandarma yüzbaşısı tarafından gerçekleştirilen soruşturma sonucunda cemiyete, Kavacık köyü öğretmeni ile köy papazının da dâhil olduğu anlaşılmış ve cemiyet üyelerinin evlerinde çok sayıda silah, fişek, kurşun ve cemiyete ait evrak bulunmuştur⁷⁰. Ayrıca cemiyetin merkezinin Yunanistan olduğu, cemiyet üyelerine gelen silah ve cephanenin Yunanistan'dan deniz yoluyla geldiği anlaşılmıştır. Bir Yunan gizli cemiyetinin ortaya çıkması üzerine Sadrazam tarafından Dahiliye Nezareti'ne gönderilen bir yazıda "**Edirne Vilayeti merkez polis komiseri tarafından elde edilen cemiyet-i Yunaniye talimatının Rumca nüshasının mahallinden celbiyle tercümeyle muvafık ise evrak-ı havadisle neşr ettirilerek Yunanlıların teşebbüsat-ı mefsedet karanelerinin enzar-ı ammeye vaz'i**" bildirilmiştir⁷¹. **Uzunköprü**'de ortaya çıkarılan **Adelfiya Cemiyeti**'nin programı ile Girit gazetelerinin yayınları arasında uygunluk bulunmaktaydı⁷². Yapılan ilk soruşturmanın ardından **Adelfiya Cemiyeti**'ne üye oldukları anlaşılan otuzu aşkın kişi tutuklandı⁷³. Cemiyetin kurucularından olan **Tekfurdağı** metropolidi hakkında da gerekli işlemlerin yapılmasına karar verildi⁷⁴. Soruşturmanın sonraki aşamalarında silahların **İnöz**'den ve **Meriç** nehri üzerinden kayıklarla getirildiği ve Yunan konsolosluğunda çalışan bazı görevlilerin de cemiyet üyelerine yardım ettiği anlaşıldı. Girit sorunu nedeniyle Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bir dönemde ortaya çıkan **Adelfiya Cemiyeti**'nin faaliyetlerine Yunan konsolos görevlilerinin de katılmış olması, İttihat ve Terakki Cemiyeti yanlısı gazetelerden Tanin tarafından şu sert cümlelerle eleştirildi: "*Büyük devletler Yunanistan'a Türkiye ile bir vesile-i harb çıkarmamasını tavsiye ediyorlar. Hâlbuki Yunanistan Türkiye dâhilinde ifsadatta devam ediyor. Türkiye'ye çeteler gönderiyor, zabıtlar gönderiyor. Türkiye'deki Yunan konsoloshaneleri bir menbaı fesat halinde bulunuyor. Bu konsoloshanelerde ihtilal cemiyetleri teşkilatı yapılarak Osmanlı Rumlar tahlif ediliyor. Acaba haddini bilmeden böyle kendinden büyük işlere kalkan Yunanistan rahat durmak için yine bir Osmanlı dayağı yemek mi istiyor?*"⁷⁵. **Kırkkilise** Yunan Konsolosu'nun da görevi dışındaki işlerle uğraşarak Osmanlı vatandaşı olan Hristiyan halka yasaklanmış silahları dağıttığı anlaşıldı⁷⁶.

Rumların Askerlik Sorunu

mebus adayları arasında 31 Mart Ayaklanması sırasındaki tavır ve hareketinden dolayı mahkeme-i cinayetçe yargılanan bir kişinin de olduğunu belirtmiştir. "İzmir Rum Mebusları", Tanin, 9 Şubat 1914, no 1842, s.2.

⁶⁷ "Rum Patrikhanesi'nde", **Tanin**, 17 Şubat 1914, no 1850, s.2.

⁶⁸ *İki taraf arasında varılan anlaşmaya göre Meclis-i Mebusan'da 17 Rum mebus bulunacaktı⁶⁸. 1914 seçimlerinin sonucunda Meclis-i Mebusan'a 16 Rum mebus seçildi. Ancak, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Rum Patrikhanesi arasında varılan anlaşma gereğince 17 Rum mebusu seçilmesi gerekirken bu sayının 16'da kalması ve Gümüşhane'den Rum mebus seçilmemiş olması, Gümüşhane sancağındaki seçimlerin iptal edilmediğini kanıtlamaktadır.*

⁶⁹ **Gelibolu/Dimitraki Fito**, **Tekfurdağı/Timestokli Efkalidis**, **Çatalca/Tokidis Efendi**, **İstanbul/Viktor Çorbacıoğlu**, **İstanbul/Haralambidis Efendi**, **İstanbul/Vasilaki Orfanidis**, **İzmit/Anastas Efendi**, **Aydın/Emanuel Emanuelidi**, **İzmir/Vangel Mimaroglu**, **İzmir/Simonoglu Simonaki**, **Karesi/Konstantin Savapulos**, **Niğde/Ananyas Efendi**, **Canik/Arzuoglu Todoraki Efendi**, **Karahisar-ı Şarki/Kuvanoğlu Yanko**, **Trabzon/Matyos Kofidis**, **Trabzon/Hacı Yorgi Yuvanidi**

⁷⁰ Cemiyet üyelerinin Rum papazlarının başkanlık ettiği bir heyet önünde yemin ettiklerinin anlaşılması üzerine Tanin'in yorumu şu olmuştur: "Artık geliniz de Rum papazlarına ve Rum Patrikhanesi'ne itimat ediniz!". "Edirne'de Rum İhtilal Komitesi Uzunköprü'de Keşfedilen 'Adelfiya' Cemiyeti", **Tanin**, 1 Temmuz 1909, no 298, s.1.

⁷¹ **DH.MUİ**, 10-2/31

⁷² "Edirne'de Rum İhtilal Komitesi Uzunköprü'de Keşfedilen 'Adelfiya' Cemiyeti", **Tanin**, 1 Temmuz 1909, no 298, s.1.

⁷³ Tutuklananların isimleri ve tutuklanma sebepleri hakkındabkz. "Adelfiya Cemiyeti'ne Dair", **Tanin**, 14 Temmuz 1909, no 311, s.2.

⁷⁴ **DH.MUİ**, 5-1/35.

⁷⁵ "Yunanistan'ın Tedarikat-ı Hafiyyesi", **Tanin**, 22 Temmuz 1909, no 319, s.1

⁷⁶ **DH.SYS**, 46/5.

Ancak bu, orduda Müslüman olmayanların görev yapmadığı anlamına gelmemektedir. Çünkü Osmanlı ordusunda subay olup esas olarak sıhhiye sınıfında yer alan ve çoğunlukla teğmen ve yüzbaşı rütbesinde olan Ermeni ve Rum asıllı doktorlar bulunmaktaydı⁷⁷ İttihatçılar, askerlik görevinin Müslüman olmayan vatandaşları da içerecek bir şekilde genişletilmesinin, amaçladıkları “ittihad-ı anasır” politikasına yarar sağlayacağını düşünmekteydiler. Onlara göre, “*Hidmet-i askeriye*nin *anasır-ı gayrimüslimeye teşmili ile bütün Osmanlıların bir karavanadan yemek yemeleri, aynı vazife-i mukaddese uğrunda müşterek bir hayat-ı mesai ve mehalik geçirmeleri ittihad-ı anasır nokta-inazarından pek büyük bir faide temin*” edecekti⁷⁸. Ayrıca onlara göre, çeşitli Osmanlı unsurlarının askere alınması ile hiçbir okulun veremeyeceği birlik dersini, hiçbir öğretmenin hakkıyla hissettiremeyeceği vatan sevgisini askerlik âlemi bütün kalplere yerleştirebilirdi⁷⁹. Devletin içinde bulunduğu mali sıkıntıyı da hesaba katan Osmanlı Hükümeti, **1909** senesi için bedel-i askeri vergisinin bir kısmını toplamayı düşünmekteydi. Bu amaçla Osmanlı Hükümeti, Haziran **1909**’da Meclis-i Mebusan’a “*Efrad-ı Gayrimüslimedden Bedelat-ı Askeriye*nin *Suret-ı İstifasına Dair*” beş maddelik bir kanun layihası sundu⁸⁰. Söz konusu kanun tasarısı, 23 yaş üzerindeki gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarından bedel-i askeri vergisinin alınmasını öngörürken 20, 21 ve 22 yaşındaki Osmanlı vatandaşlarına ise askerlik yapma mecburiyeti getirmekteydi⁸¹. Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının askere alınmalarını öngören kanun tasarısı, Meclis-i Mebusan’da kabul edildikten sonra diğer hukuki süreci de tamamlayarak **7 Ağustos 1909**’da yürürlüğe girdi⁸². Rum basını ve Fener Rum Patrikhanesi de gayrimüslimlerin askere alınmalarını olumlu olarak karşılamakla birlikte Osmanlı Hükümeti’nden bir takım isteklerde bulundular. Rum basını, gayrimüslim askerlerin Müslüman askerler ile birlikte bulunmalarının yaratacağı sakıncaları ileri sürerek gayrimüslimlerden ayrı taburlar oluşturulmasını önerdi. Rum Patrikhanesi, gayrimüslimlerin askere alınması konusunda bir takım endişelere sahip olsa da gayrimüslimlerin Osmanlı ordusuna katılmalarını destekledi. Bu amaçla Fener Rum Patrikhanesi tarafından bütün metropolitlere gönderilen bir yazıda, tüm Hristiyanların Osmanlılar için bir şeref sayılan askerlik hizmetini heyecanla karşılamaları tavsiye olundu⁸³. Fener Rum Patrikhanesi’nin Osmanlı Hükümeti’ne verdiği taktirde yer alan gayrimüslimlerden ayrı bölükler oluşturulması hakkındaki isteği, Meclis-i Vükela’da görüşülmüş ve beklendiği gibi kabul görmemiştir. Nazırların söz konusu isteği askerlik ve ittihad-ı anasır açısından sakıncalı gördükleri anlaşılmaktadır⁸⁴. Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının askere alınması hakkındaki yasal prosedürün tamamlanmasının ardından **1909** yılından itibaren askerlik işlemlerine başlandı. Osmanlı Hükümeti, askerlik yükümlülüğü bulunan gayrimüslim gençlerin yurt dışına kaçmalarını önlemek için bir takım önlemler aldı. Bu amaçla, asker alma işlemlerine başlanıncaya kadar esnana dâhil olanlara mürur tezkeresi ve pasaport verilmemesini ve 21-26 yaşında olanların evlenmelerine engel olunmasını Patrikhanelere bildirdi⁸⁵. Muayeneleri tamamlanan “*esnan-ı sitte*”, yani **1299-1304** arası mükellefler ile **1305** doğumlu gayrimüslim askerlerin kur’aları, **1910** senesi içinde çekildi. Bunlardan **1299 ve 1300** doğumlular ihtiyat sınıfına ayrılırken, diğerleri muvazzaf asker olarak **1910**’da fiilen orduya alındı⁸⁶. Rum Patriki **9 Mart 1910** tarihinde Rumlara yönelik olarak yayınladığı bir beyanname ile Rum gençlerin askere katılmalarını destekledi.

Kilise Ve Mektepler Kanunu

Osmanlı Devleti’nin **1908** yılında II. Meşrutiyet yönetimine geçmesi, anlaşmazlığın kalkmasına yetmedi. Rumeli’deki çetelerin faaliyetlerini artırmaları ve siyasi amaçlı cinayetlerin de çoğalması üzerine konu, Meclis-i Mebusan’ın gündemine geldi. Bu konuda milletvekilleri tarafından verilen iki taktir üzerine⁸⁷, Dâhiliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa **30 Ocak 1909** tarihinde, Rum, Bulgar, Sırp ve Ulahlar arasındaki anlaşmazlığın kiliseler meselesinden kaynaklandığını belirtti. Meclis-i Mebusan ve Ayan tarafından kabul edilen kiliseler ve mektepler kanunu, **Sultan Reşat**’ın da onaylamasından sonra Takvim-i Vekayi’de

⁷⁷ Erik Jan Zürcher, “*Teoride ve Pratikte Osmanlı Zorunlu Askerlik Sistemi (1844-1918)*”, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2005, s.169

⁷⁸ Hüseyin Cahit, “*Birbirimizi Anlamak İçin*”, *Tanin*, 13 Temmuz 1909, no 310, s.1.

⁷⁹ “*Askerlik ve Anasır-ı Gayrimüslime*”, *İttihat*, 18 Mayıs 1909, no 185, s.1.

⁸⁰ **Ufuk Gülsoy**, *Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni*, Simurg Yayınevi, İstanbul 2000.s.130.

⁸¹ “*Bedel-i Askeri Kanunu*”, *Tanin*, 27 Haziran 1909, no 294, s.2.

⁸² **Ufuk Gülsoy**, *a.g.e.*, s.137-138.

⁸³ “*Patrikhane’nin Tahrirat-ı Umumiyyesi*”, *Tanin*, 2 Eylül 1909, no 360, s.3.

⁸⁴ “*Ordu ve Anasır-ı Muhtelif Cemaatleri*”, *Sabah*, 25 Teşrin-i sani 1909, no 7246, s.1.

⁸⁵ “*Gayrimüslimlerin Askerliği*”, *İkdam*, 2 Teşrin-i evvel 1909, no 5400, s.2.

⁸⁶ **Ufuk Gülsoy**, *a.g.e.*, s.154

⁸⁷ M. M. Z. C., C. 1, D. 1, İç. 1, s.357.

yayımlanarak yürürlüğe girdi⁸⁸. Rum Patrikhanesi ile Bulgar Eksarhanesi'ne mensup halk arasındaki anlaşmazlığı çözmeyi amaçlayan toplam 11 maddeden oluşan kilise ve mektepler kanununa göre; bir çiftlik, köy veya kasabada çoğunluk tarafından kullanılan kilise veya mektepler o tarafa verilecek (2. Madde), ahalsinin bir kısmı Patrikhane'ye bir kısmı Eksarhane'ye bağlı olan yerlerde kilise veya mektep hangi taraf adına yapılmışsa onlara ait olacak (3. Madde), kilise ve mekteplerin inşasında hükümetçe gerekli yardımlar yapılacak (5. Madde) ve Bulgar ve Rumlar arasında dönüşümlü olarak kilise kullanma yöntemine son verilecekti(8. Madde)⁸⁹. Kanunun üçüncü maddesi gereğince herhangi bir yerleşim yerinde 1/3 oranından daha az nüfusa sahip olan halka ait kilise ve mektepler alınarak diğer tarafa verilecek, bunun karşılığında ise hükümetçe yeni kilise ve mektepler yapılacaktı. Bu nedenle Osmanlı Hükümeti, yeni kilise ve mektep yapımı için, 4 milyon kuruşluk bir ödenek ayırdı⁹⁰. Kilise ve mektepler kanunu tepkiyle karşılandı, muhalefet edildi. Ancak, kiliseler ve mektepler kanunu aleyhindeki muhalefetin başını Fener Rum Patrikhanesi çekti. Kanun aleyhinde Rum toplumunu ve “devlet-i muazzama”yı hareket geçirmeyi amaçlayarak- Yenice kazası dâhilindeki anlaşmazlığa neden olan kiliseler Bulgarlara verildiği gibi, Vodina kazasında anlaşmazlığa neden olan kiliselerin bulunduğu köylerde nüfus sayımı yapılması için bir heyet gönderildi⁹¹. Manastır merkez kasasına bağlı köylerdeki halkın hangi kiliseye bağlı olduğunu anlamak ve hangi köylerde yeniden kilise ve mektep inşa edilmesi gerektiğini belirlemek amacıyla bir heyet gönderildi. Rum Patrikhanesi'nin meclis-i milli toplama düşüncesinden vazgeçmemesi ve meclise katılacak üyelerin seçimine devam etmesi üzerine Osmanlı Hükümeti, daha sert önlemler alma yoluna gitti. Kilise ve mektepler kanununun kabul edilmesinin Balkan ittifakının oluşumuna yol açtığı şeklinde yorumlar bulunmaktadır. Kiliseler kanunundan sonra Bulgar ve Rumların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını unutarak birleştiklerini ve Balkan Savaşı'nı hazırlayan sebeplerden birisinin de bu siyasi hata olduğunu belirtmektedir. Rum Patrikhanesi ile Bulgar Eksarhanesi⁹² arasında başlayan yakınlaşma Osmanlı yönetimi tarafından da yakından takip edilmekteydi. Rumeli'de Hristiyan unsurlar arasındaki kiliseler meselesi ile ilgili **17 Ocak 1911** tarihli Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen bir raporda, Rum Patrikhanesi ile Bulgar Eksarhanesi arasındaki yakınlaşmada en önemli rolü Rusya'nın oynadığı belirtilmekteydi. II. Meşrutiyet döneminin ilk yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eğitim alanında yaşama geçirmek istediği yeniliklere, başta Rumlar olmak üzere gayrimüslim unsurlar tarafından karşı çıkıldı. Müslüman olmayan toplumlar İttihatçıların reform girişimlerini, “Türkleştirme” politikası olarak değerlendirdiler. Oysa İttihatçıların bu girişimlerdeki amaçları, “Türkleştirme” düşüncesinden ziyade ayrılıkçı düşüncelerin yayılmasını engellemektir.

Balkan Harbinde Askerlik Ve Firarlar

Balkan Savaşları sırasında Osmanlı ordusunda görev yapan Hristiyan askerlerin, görev yaptıkları orduyla aralarında hiçbir manevi bağ hissetmedikleri ve ordunun yenilgiye uğramasından memnuniyet duydukları savaştan katılan gözlemciler tarafından not edilmiştir⁹³. Osmanlı ordusunda görev yapan birçok Rum askerinin Balkan Savaşı sırasında düşman saflarına geçtiği görüldü⁹⁴. Ayrıca, bazı Osmanlı vatandaşı Rumlar da savaşta yer almak için gönüllü olarak Yunan ordusuna kaydoldular⁹⁵. Balkan Savaşı döneminde, birlikleri boşaltacak kadar çok işlenen firar suçu, had safhaya varmıştı. Rumlar, birliklerinden silahlarıyla birlikte firar ederek çeteler kurdular. Balkan Savaşları sırasında Osmanlı ordusunda görev yapan çok sayıda Rum, Ermeni ve Bulgar askerinin düşman tarafına geçmesine rağmen, Osmanlı Devleti gayrimüslim vatandaşlarını asker olarak istihdam etmeye devam etti. İttihatçı Hükümetin yeni ahz-ı asker kanunu hazırlama girişimlerinde bulunması üzerine Meclis-i Mebusan'da bulunan Rum mebuslar, hazırlanmakta olan yeni ahz-ı asker kanunu hakkında ortak hareket edebilmek için görüşmeler yaptılar. **2 Ağustos 1914** tarihinde genel seferberlik ilan edilmesine rağmen, gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarından seferberlik çağrısına uymayarak firar etmeye çalışanlar görüldü. Osmanlı güvenlik güçleri harekete geçti. Gemide yapılan araştırma sonucunda

⁸⁸ *Kiliseler, Mektepler Kanunu*, **Tanin**, 7 Temmuz 1910, no 664, s.2-3.

⁸⁹ **Düstur**, Tertib-i sani, II, Dersaadet, Matbaa-i Osmaniye, 1333, s.431-433.

⁹⁰ **MV**, 142/47; Gülnihal Bozkurt, “II. Meşrutiyet Osmanlı Meclis Zabıtlarında Bulgar Azınlıklarının Kilise ve Okul Sorunları”, **OTAM**, S 4, 1993, s.113

⁹¹ **DH.KMS**, 19/45.

⁹² *Eksarhlık, 1945 yılında Ekümenik Patrikhane tarafından tanındı ve 1953 yılında Bulgar Patrikliği'ne dönüştürüldü.*

⁹³ Leon Troçki, **Balkan Savaşları**, Arba yay., İstanbul, 1995, s.232.

⁹⁴ Mahmud Muhtar Paşa, **Balkan Savaşı Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri**, Güncel yay., İstanbul, 2003, s.155

⁹⁵ Zekeriya Sertel, **Hatırladıklarım**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s.42.

140'a yakın Rum genci yakalandı⁹⁶. Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde, Yunan elçiliğinde görev yapan bazı görevlilerin askerlik yükümlülüğü bulunan Rum gençlerin yurt dışına kaçışlarına yardım ettikleri tespit edildi⁹⁷.

Avusturya'ya karşı Boykot 1908

Yaşanan siyasal gelişmelerin de etkisiyle İttihatçılar, toplumsal ve ekonomik yaşamda Türk ve Müslüman unsuru ön plana çıkarmayı hedefleyen politikalar izlemeye başladılar. Bu girişimleri Rum toplumunun bazı kesimlerinin çıkarlarını sarstı. Rum cemaatinin, neden oldu. İmparatorlukta bir Osmanlı burjuvazisi olmasına rağmen, bu sınıf sanayide değil, ticarete gelişmiş ve buna bağlı olarak "komprador" bir özellik taşıymaktaydı. Ayrıca bu sınıf, büyük ölçüde gayrimüslimlerden (*Rum, Yahudi, Levanten, Ermeni*) oluşmaktaydı. II. Meşrutiyet dönemindeki ilk iktisadi boykot hareketi, Avusturya'ya karşı yapıldı. Boykot **8 Ekim 1908** tarihinde binlerce Türk, Rum, Ermeni'nin Harbiye Nezareti önünde toplanmasıyla başladı.

Yunanistan'a karşı Boykot 1909-1911

İkinci boykot hareketi, Yunanistan'a karşı yapıldı. Sebebi, Girit Rumlarının Yunanistan'a katılma kararını almaları ve Yunanistan'ın hukuken Osmanlı egemenliğinde bulunan ada üzerindeki isteklerinden vazgeçmemesiydi. Yunanistan'ın Osmanlı ülkesindeki propaganda faaliyetleri ve Osmanlı topraklarına silah sokma girişimleri de yerilmekteydi⁹⁸. Büyük devletlerin askerlerini adadan çekmelerinden kısa bir süre sonra, Girit Rumları Hanya Kalesi'ne Yunan bayrağı çektiler⁹⁹. Benzer şekilde Galata, Bahçekapı ve Unkapanı mavnacı, **salapuryacı** ve sandalacı esnafının Yunan gemilerini boykot etme kararı almalarını İttihatçıların yayın organlarından Tanin gazetesi, acele verilmiş bir karar olarak nitelemekteydi. Selanik'te kurulan boykotaj komitesi **15 Ağustos 1909** tarihinden itibaren Yunan mallarına karşı boykota başlanacağını duyurdu¹⁰⁰.

Nitekim **1909** yılının eylül ayının başında **Selanik**'teki Boykotaj Komisyonu tarafından Yunan mallarına karşı başlatılan boykotun kaldırıldığı açıklandı. **1909** yılında kısa bir süren Yunanistan'a karşı boykot hareketi, **1910** yılında Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi nedeniyle tekrar gündeme geldi. **1910 yılında** başlatılan boykot hareketi, öncekine göre daha geniş katılımlı ve şiddetli bir şekilde yapıldı.

Seçim süreci boyunca İttihatçılarla en fazla sorun yaşayan Osmanlı unsuru olan Rumlar, **1908** seçimlerinde 23 mebus çıkardılar. Ancak, Meclis-i Mebusan'ın ilk devresinde görev yapan Rum mebus sayısı 26'dır¹⁰¹. Çünkü çeşitli nedenlerle boşalan üç Rum mebus daha seçilmiştir. **1909** yılının ocak ayında, Meclis'te Hristiyan halkların dinsel ve kültürel ayrıcalıkları konusundaki ateşli tartışmalar sırasında Ermeniler, Rumlara ortak bir blok oluşturmayı önerdiler. Ancak Rumlar, Hristiyan mebusların kendi sorunlarıyla tecrit olmalarının olumsuz tepkilere yol açacağını savunuyorlardı¹⁰².

1912-1913 yılları arasında Doğu Trakya'da 15.690 Rum katledildi.¹⁰³ Kasım ayında yayınlanan bir raporda, **Lüleburgaz** yakınlarındaki **Aivali**'deki (Ayvalı Köyü) Osmanlı Ordusunun 167 Yunan erkek, kadın ve çocuğu katlettiği açıklandı. Dört yüz Osmanlı süvarisi, **Malgara** bölgesindeki **Yagato** ve **Gölcük**, **Bayramiç** ve **Elmalı** köylerini tahrip etti. Keşan'da 300 Yunanlı katledildi.¹⁰⁴ Yunanlı Katliamı **1913**'te yoğunlaştı. Temmuz ayında Osmanlı Ordusu, **Gönence**, **Tekirdağ**, **Hayrabolu**, **Hasköy**, **Hemit**, **Kürtüllü** ve **Bayramtepe**'de Yunanlıları katletti ve yaygın yağma ve tecavüz etti. Kiliselerin ve tüm köylerin yakılması genellikle katliamlarla çakıştı.¹⁰⁵ Sadece **Malkara** bölgesinde, 18 Yunan köyü yok edildi. Ekümenik Patrikhane, hem Osmanlı Hükümeti'ne hem de yabancı konsolosluklara şiddetle karşı protesto etti ama etkisi

⁹⁶ "Asker Kaçakları!", *Tanin*, 17 Ağustos 1914, no 2030, s.3.

⁹⁷ *DH.KMS*, 18/22.

⁹⁸ "Boykotaj Programı", *Sabah*, 22 Ağustos 1909, no 7151, s.2.

⁹⁹ Ayşe Nükhet Adıyeko, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)*, TTK yay., Ankara, 2000, s.284-287

¹⁰⁰ "Komşu bir devletin hukuk-ı sarıhasına tecavüz, idare-i dahiliyyesini işkal, anasır-ı muhtelifeden müteşekkil ahali-i sadıka ve muti'a beynine ilka-yı nifak ve şikak ile huzur ve rahatlarını selb ve vapurlarıyla yelken kayıklarıyla dahil-i memalikimize esliha ve cepbane ve dinamit ve her nev' ecza-yı muhrıbe idhal ederek ahali-i muti'ayı metbuları aleyhine isti'mal-i silaha teşvik eyleyen Yunanlılar hakkında 2 Ağustos sene 325 tarih-i rumisinden bil-i'tibar Osmanlı milleti bervech-i ati boykot eylemiştir". "Boykotaj Programı", *Sabah*, 22 Ağustos 1909, no 7151, s.2; "Boykotaj", *Zaman*, 6 Ağustos 1325, no 282, s.2

¹⁰¹ Feroz Ahmad - Dankwart A. Rustow, *a.g.m.*, s.247

¹⁰² Arsen Avagyan – Gaidz F. Minassian, *Ermeniler ve İttihat ve Terakki*, Aras yay., İstanbul, 2005, s.53.

¹⁰³ Hofmann, T. *Küçük Asya Felaketi ve Osmanlı Soykırımı*. Küçük Asya ve Pontos Helen Araştırma Merkezi, 2012, s. 49

¹⁰⁴ Archimandrite Alexander Papadopoulos, *Avrupa Savaşından Önce Türkiye'de Yunanlıların Zulmü: Resmi Belgelere Dayalı*. New York: Oxford University Press, 1919, ss 24-25.

¹⁰⁵ Archimandrite Alexander Papadopoulos, *agy*, s. 32-52.

yoktu. **1913**'te yetkililer ayrıca Yunan topluluklarını yok etmek için bir sınır dışı etme politikası uyguladılar. Sürgünler, **1914**'te tırmanacaktı. *Taner Akçam'a* göre: Doğu Trakya bölgesinden yapılan zorunlu kovulmalar ve göçler 1913 İlkbahar ve Yazında başladı. Yerel Hristiyan nüfusa yönelik saldırılar yıl boyunca sürdü, ancak **1914**'ten sonra zorla kaldırmalar daha sistematik bir forma girmeye başladı.¹⁰⁶

1913-1914 Yunan Boykotu

1913 ve 1914 yıllarında uygulanan boykot hareketinin öncekilerden farkı, diğer ülkeleri hedef almayarak Osmanlı vatandaşı olan Rumlara karşı yapılmasıydı. Osmanlı aydınları, Balkan Savaşları'nda ülkelerinin askeri alandaki başarısızlığının sebepleri arasında, Türk ve Müslüman unsurun ekonomik yaşamda yeteri kadar rol almamasının etkisi olduğunu düşünmekteydiler. Türk ve Müslüman unsurdan bir "burjuva" sınıfı yaratma politikasına önem verildi. İTC, ticari boykotu, yabancı düşmana karşı bir silah olmaktan daha fazla bir şey olarak değerlendirmeye başladı. **1913-1914** yıllarında Rumlara karşı yapılan boykotun nedeni, bazı Rum vatandaşların Yunan Hükümeti'ne yaptıkları bağışlardı. Rumlara karşı yapılan boykottan Fener Rum Patrikhanesi'nin yanı sıra Yunan Hükümeti de rahatsızdı. Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Rumlar ile ticari ilişkilerde bulunan bazı Fransızların da boykot hareketinden olumsuz yönde etkilendiği anlaşılmaktadır. Rumlara karşı yapılan boykot hareketinden Rumların yanı sıra Bulgar ve Ermenilerin de etkilendiği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi konusunda görüşmelerin başlaması ile Rumlara karşı uygulanan boykot hareketi, Osmanlı Hükümeti tarafından alınan önlemler ile **1914** yılının temmuz ayında büyük oranda sona erdi. Siyasi rengi ne olursa olsun kabinede bir Rum daima yer alıyordu.

Kırklarelili Metropolit Melissinos Hristodulu tarafından **26 Ekim 1880** tarihinde kaleme alınan *İstoriogeografiki Perigrafî Tis Eparhias Ton Saranta Eklision (Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi ve Coğrafi Açıldan Tasviri)* adlı eserde güzel kasabamız Babaeski hakkında yer alan bilgiler.

1880 itibariyle Nüfus 7915 kişidir. 5150 Rum, 2140 Türk, 625 Bulgar yaşamaktadır. Dini olarak Edirne Metropolitine bağlıdır. Yazar Babaeski isminin nereden geldiği ile ilgili şöyle bir açıklama eklemiştir; "Söylenenlere bakılacak olursa günümüzdeki ismiyle kasaba adını koruyucusu kabul edilen Derviş'in (Baba) türbesinin burada olmasından almaktadır. Baba, gerek Türkler gerekse Hristiyanlar nezdinde itibar ve saygı görmekte olup kasaba yakınlarında bulunan tekkede ikamet etmekteydi. Tekkenin bulunduğu yer eski Aziz Nikola Mabedi'ydi (*Aziz Nikola Noel Baba karakterine ilham kaynağı olmuş bir Ortodoks azizdir.*) daha sonra tekkeye dönüştürülmüştü.

Ayrıca kasabada kalıntıları **1880** yılına kadar ulaşmış olan ve altında insan boyu kadar yükseklikte bir atık su kanalı bulunan bir kaleden söz edilmektedir. Yazarın söylentilere dayanarak yazdığına göre bu kanal kasabanın dışında çok yakın bir mesafede bulunan ve altında taş bir mezarın yer aldığı büyük bir höyüğe kadar uzanmaktadır.

Yazar **Babaeski**'de okul sayısını toplam 8, öğrenci sayısını 275, öğretmen sayısını 8 olarak vermiştir. Bu okullar; 1. Babaeski Okulu, 2. Alipli Okulu, 3. Nadirli Okulu, 4. Doğanca Okulu, 5. İmampazarı Okulu, 6. Yeniköy Okulu, 7. Karamazlı Okulu, 8. Kara Halil Okulu

Hristodulu, **Babaeski** Bölgesi'nin istatistiği *K. Polihronyadis*'ten yardımlarıyla oluşturulmuştur. Çalışma her ne kadar resmi bir nitelik taşıyor olsa da döneme ait birinci elden kaynak olması nedeniyle önemlidir.¹⁰⁷

Kırkkilise sancağında da; Rum okulları Kırkkilise merkez kazayla başlamış, bunu sırasıyla **Babaeski, Lüleburgaz, Pınarhisar, Vize, Midye (Kıyıköy), Agathopolis (Ahtapol)** takip etmiştir. Buna göre, merkezdeki Rum okulu sayısı 14 olup bu okullarda 1.420 öğrenci öğrenim görmekteydi. Görev yapan öğretmen sayısı 20, toplam gider tutarı ise 911 liraydı. Kitapta okulların isimleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:¹⁰⁸

¹⁰⁶ *Taner Akçam. 1913-1914 Arası Yunanistan Sürgünleri ve Katliamları. İçinde: Shirinian, George N (editör), Küçük Asya Felaketi ve Osmanlı Soykırımı . Küçük Asya ve Pontos Helen Araştırma Merkezi, 2012. s 73.*

¹⁰⁷ *Geçmişten Günümüze Güzel Babaeski'm --Ahmet Özel · 13s*

¹⁰⁸ *Lüleburgaz kazası toplam okul sayısı 8, öğrenci sayısı 410, öğretmen sayısı 8, gider tutarı 272 liradır. Hristodulu, Messini (Misinli)'de önceleri var olan ilkokul günümüzde (1880) mevcut değildir açıklamasını yapmaktadır*

1. Rum Okulu (Elliniki Sholi),
2. Allilodikantik Okul,
3. Rum Kız Okulu,
4. Ayvalı Okulu,
5. Satıkoy Okulu,

1. Rum Okulu (Elliniki Sholi),
2. Rum Kız Okulu,
3. Anaokulu,
4. Merkez Allilodidaktik Okulu,
5. Agion Panton Allilodidaktik Okulu,
6. Kirk Martirler (Şehitler) Allilodidaktik Okulu,
7. Agios İoannis Allilodidaktik Okulu,
8. D. Anagnostu Okulu,
9. **Skopos** Rum Okulu,
10. İlkokul (Dimotiki Sholi),
11. Rum Kız Okulu,
12. Efkyo Okulu,
13. **Petra** Okulu,
14. **Skopos (Uskup)** Okulu.

Babaeski kazasındaki okul sayısı toplam 8, öğrenci sayısı 275, öğretmen sayısı 8'dir. Gider toplamı 115 liradır. Kumburlar (**kumrular**), Kufalca (**Kofalca**) ve **Kuleli**'de okul yoktur.

1. *Babaeski Okulu,*
2. *Alipli Okulu(Alpullu),*
3. *Nadirli Okulu(Nadırlı),*
4. *Doğanca Okulu,*

-
6. *Ahmet Bey Okulu,*
 7. *Çiftlik Koyu Okulu,*
 8. *Tuğrulbey Okulu.*

Pınarhisar kazasındaki okul sayısı toplam 6 olup öğrenci sayısı 390, öğretmen sayısı da 7, gider tutarı 193 liradır.

1. *Pınarhisar Okulu.*
2. *Yenna (Kaynarca) Okulu.*
3. *Yancıklar Okulu.*
4. *Congara Okulu.*
5. *Skepasto (Yenice) Okulu.*
6. *Kurudere Okulu.*

Vize'de Metropolitlik bulunmaktadır. Buradaki okul sayısı 14, öğrenci sayısı 683 ve öğretmen sayısı 14 olup toplam gider tutarı 304 liradır. Kitapta isimleri verilen Rum okulları aşağıdaki gibidir:

1. *Rum Okulu (Elliniki Sholi),*
2. *Allilodidaktik Okul,*
4. *Mangriotisa Okulu,*
5. *Az-Vuga Okulu,*
6. *Agios Georgios Okulu,*
7. *Çaklı Okulu,*
8. *Saray Okulu,*
9. *Pinaka Okulu,*
10. *Agios İoannis Okulu,*
11. *Sarakina Okulu,*
12. *Sofides (Sofular) Koyu Okulu,*
13. *Krioneri (Soğucak) Okulu,*
14. *Topcu Koyu Okulu.*

Midye (Kıyıköy) toplam okul sayısı 5, öğrenci sayısı 360, görevli öğretmen sayısı 5 ve toplam gider tutarı 139 liradır. Agios Stefanos, Akzimi, Platsa, Macura ve Pirgoplu Koyleri'nde okul bulunmamaktadır. Okulların dağılımı aşağıdaki gibidir:

1. *Midye Okulu,*
2. *Samakov Okulları,*
3. *Allilodidaktik Okul,*
4. *Trulya (Hamdibey) Okulu,*
5. *Zorga Okulu*

Bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Agathopolis (Ahtapol) Bölgesi'ndeki okul sayısı toplam 4, öğrenci sayısı 340, öğretmen sayısı 4, Toplam gider tutarı da 140 liradır. Okul bilgileri aşağıda verilmektedir:

1. *Agathopolis Okulu,*
2. *Vasilikos,*
3. *Brodivo Okulu,*

4. Kosti Okulu. Her bir kaza için genel sonuç. Okul sayısı 59, öğrenci sayısı 3.878, öğretmen sayısı 66 ve toplam gider tutarı 2.074 Türk Lirası'dır.

5. İmampazarı Okulu,
6. Yenikoy Okulu,
7. Karamazlı Okulu(Karamastlı),
8. Kara Halil Okulu.

Olarak belirtilmiştir. Görülen Rum okullarının biri merkezde (kilise yanında belirlemiştik) diğerleri köylerde dir.¹⁰⁹

Doğu Trakya'da Rumların Ekonomi Ticaret ilişkileri

Rumlar da diğer gayrimüslim unsurlar gibi, Osmanlı toplumsal yaşamına yön veren “etnik işbölümü” nedeniyle, daha çok ticaret ve zanaat faaliyetleri ile uğraşmaktaydılar. Rumlar ve Ermeniler, Avrupa sermayesinin Batı Anadolu'ya girmesi ve yerleşmesi sürecinde önemli bir rol oynadılar. Eskiden beri mali ve ticari alanda avantajlı durumda bulunan bu unsurlar, emperyalist devletlerin açık desteğiyle, iş hayatına egemen oldular. Bunun yanında, devlet işlerinin Müslümanlara açık bulunması, Hristiyan tebaa için yükselme yolu olarak ticari ve mali işleri ön plana geçirmişti. Batı ile yapılan ticaretin artması, azınlıkları Müslümanlara karşı ayrıcalıklı bir konuma getirdi. Osmanlı ticaret burjuvazisinin ve daha sonraki bağımsızlık hareketlerinin nüvesi bu kaynaklarda yatmaktadır¹¹⁰. Avrupa ile gelişen ticari ilişkilerden yararlanan Rumlar, Selanik, İstanbul ve İzmir gibi liman şehirlerinin ekonomisinde söz sahibi hale geldiler. Rumların, ekonomisinde önemli rol oynadıkları şehirlerin başında, 19. yüzyıl boyunca Avrupa ile gelişen ticari ilişkilerle yıldızı parlayan İzmir gelmekteydi. Rumlar İzmir'de ticaretten madencilığe, ticari tarımdan bankacılığa kadar değişik ekonomik sektörlerde söz sahibiydiler¹¹¹. Bunun yanında Rumlar, İmparatorluğun finans sektöründe de söz sahibiydiler. Rum bankerler, Osmanlı Hükümeti'ne verdikleri borçlarla önemli kazançlar elde etmekteydiler. 1912 yılında İstanbul'da listelenen 40 özel bankacının içinde hiçbir Müslüman bulunmazken bunlardan 12'si Rum'du. Benzer şekilde İstanbul'daki 34 borsacının 18'i yine Rum'du¹¹². İzmir ve İstanbul'da olduğu gibi Selanik'te de Rumlar, şehrin ekonomik yaşamında önemli roller oynamaktaydılar¹¹³. Rumlar, Osmanlı ekonomik yaşamında olduğu kadar işçi örgütlenmesinde de önemli görevler üstlenmişlerdi¹¹⁴. 19. yüzyıl boyunca yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rumların ekonomik durumunda gelişme gözlemlenmedi. Aynı süreçte Yunanistan'da da belirgin bir ekonomik kalkınma meydana geldi. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa ile gelişen ticari ilişkilerinden Yunanlı tüccarlar da faydalanmaya başladılar. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Rumlar ile Yunanistan'daki ticaret ve sanayi sınıfı arasındaki ekonomik ilişkiler artmaya başladı. Doğu Trakya ve Doğu Romulya'daki topluluklar ekonomik olarak güçlü ve rahat idi ve genel olarak Trakya'nın coğrafi konumu onu hem Bizans hem de Osmanlı İmparatorluklarının en verimli ve en zengin eyaletlerinden biri haline getirdi. Stratejik önemine ek olarak, Trakya'nın ekonomik önemi, tahıl, üzüm, şarap, süt ürünleri ve karkaslarla beslendiği Konstantinopolis'in tahıl ambarı olduğu için çok büyüktü. Meşhur ürünleri saç, deri, peynir, sabun, meyve ve sebzelerdi. Özellikle hayvancılık ve ipek, dokuma ve nakış ekimi gelişmiştir. *Anatolikhthraki* ve *Anatolikoromyliotes*¹¹⁵ halkı azınlığın ev hanımıydı. Kadınlar ünlü dokumacılar iken, mükemmel dansçılar, iyi organ oyuncularını, nakışçılar ve aşçılar. Danslar, şarkılar, müzik geleneği, kostümler, kostümler, kuyumcu atölyeleri, takı yapımı. Bütün bunlar Trakyalıların tüm kültürünü, folklorlarını ve zengin geleneklerini kanıtlıyor.

¹⁰⁹ Doğruöz, V. T. Dökmeci, V. Çiftçi, A. (2020). *Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi ve Coğrafi Açından Tasviri (Perigrafi İstoriogeografiki Tis Eparhias Ton Saranta Ekklision) Adlı Eser Tercümesinin Kırklareli Tarihi Açısından Yorumlanması*. ABAD, 3 (6), 71-105

¹¹⁰ Fatma Müge Göçek, *Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü*, Ayraç yay., Ankara, 1999, s.257

¹¹¹ Rumların İzmir'in sosyal ve ekonomik yaşamındaki rolleri için bkz. Nail Morali, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Tekin yay., İstanbul, 1976

¹¹² Charles Issawi, “The Transformation of the Economic Position of the Millets in the Nineteenth Century”, *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.262-263

¹¹³ Meropi Anastasiadou, *Selanik 1830-1912, Tarih Vakfı Yurt yay.*, İstanbul, 2001, s.284-285. *Selanik şehrinin ekonomisindeki Rumların rolü ve şehirdeki işçilerin durumu hakkında ayrıca bkz. Donald Quataert, “Selanik'teki İşçiler, 1850-1912”, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne İşçiler 1839-1950, (Der. Donald Quataert – Erik Jan Zürcher), İletişim yay., İstanbul, 1998, s.97-122*

¹¹⁴ Rumların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sosyalist hareketin oluşumundaki rolleri için bkz. Panayot Noutsos, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketin Oluşmasında ve Gelişmesinde Rum Topluluğunun Rolü: 1876-1925”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, (Der. Mete Tunçay – Erik Jan Zürcher), İletişim yay., İstanbul, 2004, s.113-131.

¹¹⁵ Doğu Trakya ve doğu Romulya

Metropoller ve piskoposluklar

Doğu Trakya, daha geniş coğrafi alanlar ve dini vilayetler olarak diğer bölgelere göre daha fazla Piskoposluk sahipti. Bu gerçek hiçbir şekilde tesadüfi değildir. Aksine, Doğu Trakya ve Doğu Romulya¹¹⁶ sakinlerinin hem yüksek hem de gerçek dini zihniyetini ve ayrıca Ekümenik Patrikhane¹¹⁷'nin bu nevralk¹¹⁸ dini vilayetlere verdiği özel önemi Konstantinopolis Ana Kilisesi¹¹⁹'ne bağlılıklarını kanıtlamaktadır. Böylece Doğu Trakya'da, 1923'teki nüfus mübadelesine kadar, Edirne, Kandiye, Ainos (Enez), Tirol ve Serenti Piskoposlukları var oldu ve gelişti.

Bu önemli Piskoposluklar, Doğu Trakya Helenizmi için koruma kalkanydı, aynı zamanda her düzeyde ilerleme imkanı sunuyordu. Bu illere Ekümenik Patrikhane tarafından seçilen ve gönderilen Metropolitler ve piskoposlar, geleneklerine katıksız Trakyalılara taşıdılar. Ekümenik Patrikhane onların Ana Kilisesiydi.

Doğu Trakya ve Doğu Romulia'nın dini eyaletlerindeki Metropolitlerin ve piskoposların Ekümenik Patrikhane tarafından en iyi şekilde seçilmesi ve aslında birçoğunun daha sonra ekümenik patrikler olarak seçilmesi tesadüf değildir (örneğin Joachim III, Fr.). Hem Bulgarların hem de Osmanlıların itiraf ettiği gibi, Doğu Trakyalıların taptıkları ve gurur duydukları Ekümenik Patrikhaneye en sadık ve bağlı Hıristiyanlar olmaları da tesadüf değildir. Aslında, özellikle zor ve tehlikeli zamanlarda, Ekümenik Patrikhaneden vazgeçilip kurtarılabilse de, direndiler sadık kaldılar. Rahipleri, metropolitleri, keşişleri, çoğu Kilisenin Azizleri, Cesur ve kararlı bir şekilde ana kiliselerine karşı sadık ve fedakârdır.

Adrianoupoli (Edirne) Metropolü: MS 3. yüzyılda Doğu Trakya şehri, **Diocletian** tarafından **Aimondo** eyaletinin başkenti olarak belirlendi.

Metropolü: Edirne Piskoposluğuna MS 4. yüzyıldan beri tanık olunmaktadır. **Bilinen ilk piskopos, halefi Lucius gibi Arianizmin sapkınlığına karşı savaşan Eutropius'tur. Lucius Philip'in halefi, MS 362'de Julian'a yapılan zulüm sırasında şehit oldu.** 5. yüzyılda Edirne Piskoposluğu, Konstantinopolis Kilisesi Metropolleri arasında 27. sırada, 7. yüzyılda ise 5 Piskoposluk ile 31. sırada yer alır. 8. yüzyılın sonunda, Edirne Piskoposluğu 35. sıraya indirildi, ancak Piskoposlukları ikiye katlandı. 9. yüzyılda yine 31. sırada yer alırken, 10. yüzyılda 40. sıraya düşürülecek. 14. yüzyılda 12. sıraya yükseldi, ancak Agathoupolis'teki dışında Piskoposluklarını kaybetti.

Metropolis'in koltuğu, aynı adı taşıyan şehirdir. 19. yüzyılın sonunda, Piskoposluk şu bölgeleri içeriyordu: Adrianoupolis, Hafsa, Mustafa Paşa, Saranda Ekklisia, Loule Bourgaz (Arkadioupolis), **Baba Eski** ve Vizy bölgesindeki **köyler**.

Mayıs 1906'da Edirne Piskoposluğundan ayrı olarak Kırk Kilise Piskoposluğu kuruldu. Yeni Piskoposluk, Kırk Kilise şehri ve Skopelos, Petra, Skopo, Euchary veya Eucarpio, Kouroudere, Kuyundere, Kuyun Kiavour (Kaza Kırk Kilise'den), Skepasto, Bunar-Hisar, Gennah veya Jenz (Gen Bıçúğç) köylerini içeriyordu.).

1924'teki nüfus mübadelesinden sonra, Edirne Piskoposluğunun birçok köyü Yunanistan'a geldi ve başlangıçta kişisel Nea Orestida Piskoposluğuna ve daha sonra Didimoteicho Piskoposluğuna entegre edildi. Ortakioi (Ortaköy) kazasından Karabaa (Petrot), Gailatzik (Gialia), Bara veya Gioltzik (Bara), Bektaşlı (Elma), Sarı-Yar (Terapi), Kumarlı (Komara), Bepas tepe (Edirne, Pizia, Marasya ve Tsorekkioi (Kastanies). Ayrıca üç ekskar (yüzyılımızın başında eski kaza Ortakioi'de üçü de): Tsirmen (Ormenion), Karaats- Tsirmen (Ftelia) ve Kadikioi (Dürüst) ve aynı zamanda karışık (ataerkil) ve exarchic, her zaman eski kaza Ortakioi köyünde Ispitli (Mağara). Son olarak, Edirne Piskoposluğunun bir kısmı Bulgar Patrikhanesi'nin (Mustafa Paşa Köprüsü bölgesi, bugünkü Svilengrad) Stara Zagora Piskoposluğuna geldi.

Kırklareli sancağı: Buna göre sancağın doğu istikametinde Karadeniz, batı yönünde Edirne sancağı, kuzeyde Şarki Rumeli sancağı, güneyde ise **Rodosto** (Rhaedestus) bugünkü adıyla **Tekirdağ** Vilayeti bulunmaktadır. İdari acıdan **Edirne** Vilayeti'ne bağlı olan sancak dokuz idari bölgeye ayrılmaktadır. Bunlar birinci dereceden paşa unvanına sahip mutasarrıflık merkezinin bulunduğu **Kırkkilise**, başında kaymakam

¹¹⁶ Kuzey Rumeli = Doğu Trakya= şarki Rumeli muhtariyeti

¹¹⁷ İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, Ekümenik Patrikhane, Fener Rum Patrikhanesi, Konstantinopolis Ekümenik Patrikhanesi ya da Rum Ortodoks Patrikhanesi, Ortodoks Hristiyanlığı temsil eden Doğu Ortodoks Kilisesi'ni oluşturan 14 otosefal kiliseden biri.

¹¹⁸ Nevralji, vücudun çeşitli yerlerinde ortaya çıkan, yaşamı olumsuz etkileyen şiddetli ağrılardır. Normal bir ağrıya göre çok farklı olduğundan hastalar tarafından tam olarak anlatılamaz. Elektrik çarpması, batma, bıçak saplanması, yanma, uyuşma gibi çeşitli ifadelerle tarif edilmeye çalışılır

¹¹⁹ Ekümenik Patrikhane, Fener Rum Patrikhanesi

unvanlı idarecilerin olduğu Tırnova, Vize, Lüleburgaz, **Babaeski**, Midye, Ahtapol kazaları ve başında müdür ünvanlı idarecilerin bulunduğu Pınarhisar ve Kofçaz nahiyeleridir.

*Kilise yönetimi açısından ise aşağıdaki şekilde bir idari düzenlemeye sahiptir: **Kırkkilise Sancağı**¹²⁰, **Pınarhisar nahiyesi**, **Babaeski** ve **Lüleburgaz kazaları Edirne metropolitliğinin**¹²¹ ruhani yetki alanına, **Lüleburgaz kazasının dört köyüyle Pınarhisar nahyesinin Congara Köyü ise Vize metropolitliğine bağlıydı**¹²² Vize kazası, eskiden beri kendi piskoposluğu olan Midye kazası, Lüleburgaz kazasının Mesini (Misinli), Satıköy, Çiftlik Köyü ve Ahmetbey Köyü, Agathopoli'nin Agios Stefanos, Pirgoplu, Matzura ve Platsa Köyleri, Pınarhisar nahyesinin Congara Köyü ve Silivri kazasına bağlı Yeniköy adlı yerleşimler Vize metropolitliğinin ruhani yetki alanına dâhildi. Bahse konu metropolitliklerden Edirne sıralamada on birinci taht olarak kabul edilmektedir ve Edirne metropoliti ipertimos ve tüm Haemimontus (Aimimontou)'nun eksarhı unvanını taşımaktaydı. Vize tahtı hiyerarşide kırk birinci sırada olup buranın metropoliti ipertimos ve Karadeniz Eksarhı unvanına sahiptir. Sözüagathopoli¹²³ tahtı ise hiyerarşide kırk altıncı sıradaydı ve buranın metropoliti ipertimos ve tüm Karadeniz eksarhı unvanına sahipti.*

Kırklareli Piskoposluk Bölgesi

Bu bölge, Rum unsurlan, özellikle kırsal alanlarda yaşa yanları imha etmek amacıyla, gizli bir örgüt tarafından terörize ediliyordu. **Kırklareli**'nin içinde veya dışında Rumlar için can ve mal güvenliği yoktu. Sistematik soygunlar ve zorunlu vergiler Rumların maruz kaldıkları davranışların en hafifi olurken, Türk unsurların Rumlara karşı milliyetçi kinleri, sık sık vahşi bir biçimde kendini göstermekteydi. **Kırklareli** civarında yaşayan **Karakaçanlardan** ve **Petra'nın (Kayalı)** 12 sakininden, zorla, oldukça büyük bir miktarda para alındı. Bulgaristan'dan dönen 5 Rum, **Ezekler** adlı Türk köyünün yakınında pusuya düşürülerek ölümcül şekilde yaralandılar. **Nisan 1919**'da Constine Ap. Vöutzas, **Kırklareli** kasabasında feci şekilde dövüldü. **Skopo**'da (**Yoğuntaş**) Hıristiyanların durumu gittikçe daha da kötüleşiyordu. Türk çeteleri onlara öyle eziyet ediyorlardı ki, zavallı insanlar evlerinden dışarıya bile çıkamıyorlardı. Yüzbaşı Zekeriya komutasında 15 kişilik bir çete, Skopo, Skepastos, **Petra (Kayalı)** ve **Skopelo (Yoğuntaş)** bölgelerini dehşete düşürüyordu. **11 Ekim 1919**'da George ve Paul Papastathi, **Skopo (Yoğuntaş)** dışında soyuldular. **15 Ekim**'de Hasan Çavuş komutasında iki jandarma, bir kahvehanede bulduktan her şeyi aldılar ve Kyriako'yu kanlar içinde hapse attılar. Bütün bunlara rağmen Türk yetkililer, **Skopo**'daki cemaati merkezi hükümete şükranlarını ifade eden bir belge imzalamaya zorladılar. **20 Kasım**, saat gece 10'da, 15 kişilik bir çete Ch. Skoulidis'in un değirmenine

girerek işçileri tutukladılar ve döverek bir odaya hapsedtikten sonra, değirmeni yağmalamaya giriştiler. Ganimetlerini **Keremedin** adlı Türk köyüne taşıdılar. **15 Ocak 1920**'de, beşi Rum, ikisi Türk olan yedi sporcu, kalabalık bir çeteye karşılaştılar; çete Hıristiyanları Soyduktan sonra, Türk arkadaşlarının hatırı için hayatlarını bağışladılar. Cafer Tayyar'ın isyanı sırasında ve Trakya Komitesinin desteğiyle **Xenna**, **Skopo(Yoğuntaş)**, **Skepasto(yenice)** ve **Kayalı** bölgelerinde soygunlar ve şiddet eylemleri yoğunlaştı. **20 Nisan 1919**'da **Kırklareli** ileri gelenlerinden John Pavlakides pazar yerinde yürürken, Jön Türk rejiminde hapis hane gardiyanı olan fanatik Türk Salih Efendi yanına yaklaşarak şunları söyledi: “*Sen ve senin gibilerin isimleri yazıldı. Burada yaşamınıza izin vermeyeceğiz. Sizi öldüreceğiz. Siz 'gâvursunuz'. Senin evini bombayla havaya uçuracağım ve aileni yok ettikten sonra Bulgaristan'a kaçacağım.*” Rum veya Türk, hiç kimse kendisini kınamadan tehdit ve hakaretlerine devam etti. **Mayıs 1919**'da George Karagözoğlu ve Dem.

¹²⁰ Son olarak Kilisenin gösterdiği ilginin bir sonucu olarak Kırkkiliseye Skopelos Azizi unvanı ile bir piskopos görevlendirildi.

¹²¹ Gerek Kofçaz nahiyesi gerekse Tırnova kazası Edirne'nin (Adrianopolis) yetki alanına tabidir ancak Tırnova'nın (Sozoagathopoli Metropolitine tabi olan) altı köyünü istisna tutmak gerekir. Bulgar meselesinin (Bulgarların İstanbul'daki Fener Rum Patrikanesinden ayrılma talepleriyle başlayan kilise kavgası kastedilmektedir) ortaya çıkmasından sonra bunlar ve önderleri olarak tanımlıyorlar. Sancaktaki neredeyse tüm Bulgarlar artık bizim başrahibimizi (Edirne Metropolitini) (ruhani)

¹²² Doğruöz, V. T. Dökmeci, V. Çiftçi, A. (2020). Kırkkilise Sancağı'nın Tarihi ve Coğrafi Açısından Tasviri (Perigrafik İstoriogeografik Tis Eparhias Ton Saranta Ekklision) Adlı Eser Tercümesinin Kırklareli Tarihi Açısından Yorumlanması. ABAD, 3(6), 71-105

¹²³ Agathopoli 1760 yılına kadar Edirne'ye bağlı bir piskoposluktu, aynı yıl bu statüsü kaldırıldı ve Filibe'den Serafim'in patrikliği zamanında Ekumenik tahta Başpiskoposluk ünvanı ile kaydedildi (Athanasios İpsilantis, Ta Meta tin Alosin (1453-1789, Typog. I. A. Vretou, En Konstantinoupolei (İstanbul) 1870, [Tam künye çevirmen tarafından yazılmıştır]). 1829 yılında Türkler ve Ruslar arasındaki savaştan sonra akdedilen barış antlaşmasıyla bu kazanın ve Sozupoli (Şarki Rumeli'de bir yerleşim yeri) halkının büyük bir kısmı Eflak ve Boğdan prensliklerine göç etti. Kilisenin girişimi sonucu iki kaza tek çatı altında birleştirildi ve iki Başrahibi finanse edecek durumda değillerdi. Bu yüzden her iki kazanın piskoposu Sozoagathopoli Meteropoliti olarak adlandırılmaktadır

Lüleburgazlı önce soyulduktan sonra öldürüldüler. **20 Ağustos'ta Samakov'dan (Demirköy)** Dem. Michael ve **Skepasto'dan ((yenice))**George Adamandiou, sabah **Kırklareli'den** çıkıp, geceyi **Kızılçıkdere** adlı Türk köyünde geçirdiler. Gün doğarken, evlerine dönmek üzere yola koyuldular. Ancak kendilerini takip etmekte olan çete üzerlerine saldırıp, birincisini mavzer tüfeğiyle ateş ederek ve diğerini de baltayla keserek öldürdükten sonra, her ikisini de parça parça doğradılar. **3 Aralık'ta** Euasionlu Yannakis Papadopoulos, **Kırklareli'ne** giderken vurularak öldürüldü. **13 Aralık'ta** Türkler, **Koyundere köyü** Muhtarı ve köyün önde gelenlerinden birisi olan Ap. Mihaloğlu'nu öldürdüler. Cesedinde birçok bıçak yarası bulunmaktaydı. **11 Ocak** sabahı, Ath. K. Katchavounis, manav dükkânının yanındaki odasında vücudunda 40 balta yarasıyla öldürülmüş olarak bulundu. **15 Mayıs'ta Skopos'dan** Anast. Mavringos ve Angh. Sterghiou Türklerin saldırısına uğradılar. Bunlardan birincisi hızla tabana kuvvet kaçarak kurtuldu. Kamından yaralanmış olan ikincisi ise yere düştükten sonra bıçakla öldürüldü.¹²⁴

Fotoğraf 3- 1916 Trakya köylüsü

Kırklareli'nde Kilise Meselesinin Babaeski Kilisesine Etkisi

İstanbul Rum Patrikliği'ne bağlı olan Edirne Metropolitliği, idaresi altındaki kaza ve kasabalarda Rum kilise ve manastırların yönetiminden sorumluydu. Edirne Metropolitliği'ne bağlı olan kaza ve kasabalar şunlardır: Edirne, Havsa, **Babaeski**, Lüleburgaz, Kırkkilise, Pınarhisar, İslimiye, Vize, Ahiyolu, Yanbolu, Mustafa Paşa, Çirmen, Uzuncaabad, Hasköy kaza ve kasabalarındaki Rum ahalinin ve kilise ve manastırlarının idaresinden sorumlu hâldeydi. *Edirne ŞS. 339, s.6a-b. H.10 Şaban 1240/M.30 Mart 1825.*¹²⁵

Kırk Kilise'nin Osmanlılar tarafından Fethi¹²⁶ 1372'dir. Birkaç yıl sonra kökeni çeşitli görüşler olan Saranda Ekklesies adını almıştır¹²⁷.

¹²⁴ Alexander Papadopoulos; *Avrupa Savaşından Önce Türkiye'li Rumlar Üzerindeki Zulüm PONTUS TRAJEDİSİ 1914 – 1922 KARA KİTAP; Pencere yayınları, ocak 2013 istanbul Sayfa:322*

¹²⁵ Sadık Emre Karakuş, *Osmanlı İdaresinde Edirne, Elazığ-2018, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı*

¹²⁶ Babaeski'nin fethi 1361' dir.

¹²⁷ *Derlerki: Orada bir anlamda Saranda Manastırı (Kırklar tekesi) denen bir Müslüman manastırı vardı. Başka bir görüşe göre, şehrin hemen dışında, güney eteklerinde, Türklerin Kır Kilisesi anlamına gelen Kir klišesi adını verdiği küçük bir*

Kırk Kilise metropolü¹²⁸: Karavos Piskoposluğu, 10. yüzyılda **Patrik Nikolay Sır** adlı kitabında ilk kez Edirne Piskoposluğunun piskoposluklarından biri olarak bahsedilir. **Skopelos** (Yoğuntaş) ve **Vriseos**'un (Vounar Hisar=Bınarhisar=Pınarhisar) piskoposluklarından da daha sonraki **Kırk Kilise** Metropolü sınırları içinde bahsedilmektedir. Tüm bu piskoposluklar, 14. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar yavaş yavaş ortadan kayboldu. Osmanlı döneminde ve 19. yüzyılın başına kadar Kırk Kilise'de Ortodoks Kilisesi yoktu. Şehrin Hıristiyanları komşu **Eriklice** köyünde kilise yapıyorlardı (ibadetlerini). **1829'da Meryem Ana'nın Göğe Kabulü Kilisesi (Metropolitan), 1858'de Tüm Azizler Kilisesi ve 1859'da Kırk Şehitler Kilisesi inşa edildi. Bugün tüm Tapınaklar yıkıldı.** 19. yüzyılın sonunda **Skopelos**(Yoğuntaş) Piskoposu *Pavlos, Edirne Piskoposluğunun* Yardımcı Piskoposu olarak **Kırk Kilise**'ye yerleşti. **Mayıs **1906'da Kırk Kilise alanı Edirne Piskoposluğundan ayrılarak ayrı bir piskoposluk haline geldi.**

20. yüzyılın başlarında, Katedral **Kırk Kilise** aşağıdaki yerleşimleri içeriyordu¹²⁹:

- Kırk Kilise (Kırklareli)
- Amaç (Uskup)
- Efkarpio (şimdi Armağan)
- Kougioundere
- Cuyo Kiavour (şimdi Koyunbaba)
- Taş (şimdi Kayalı)
- Şimdiki Kırklareli İlinden Skopelos (şimdiki Yoğuntaşlar) (Kırk kilise)
- Vounari Hisar (Pınarhisar)
- Levy (bugün Kaynarca)
- Örtülü (şimdi Yenice)
- Kouroudere (Kurudere)
- Giandziklar (şimdi Ataköy) bugünkü Pınarhisar ilinden (Bunar Hisar).¹³⁰

Trakya'da eğitim, sorunlara ve engellemelere rağmen, Helenizmin altın sayfası olmaya devam ediyor. Ve bu altın sayfa, tatsız ve acı verici kayıtsızlığın "kara sayfası" ile birlikte, imzasız ve tarihsiz bir el yazmasında birkaç kelimeyle anlatılıyor. Bu, hakkında yazdığı Doğu Trakya Baba-Eski'ye atıfta bulunan dramatik bir alıntıdır:

"Baba Eski kasabasında, masrafları kendisine ait olmak üzere 1822 civarında bir kilise inşa eden ünlü bir adam vardı, Hatzi Giannakis (Χατζή Γιαννάκη) bu bölgede modern bir kilise ve biraz da Yunanca öğrettiği ortak bir okul inşa etti. Dersler. "O belagatli adamın ölümünden sonra, halefinin oğlu, zaten düşüşün nedeni olan babasının izinden yürümedi."

19. yüzyılın sonlarında burada yaşayan Hıristiyan dinine mensup topluluklar için Osmanlı Hükümeti'nce kilise onarımı yapımlarına izin verilmiştir. Hazine-i Evrak'ta mevcut belgelerden **1883** yılında Meryem Ana ve Aya Tanaş (Hagios Atanasios) Rum kiliselerinin yanmalarından dolayı yeniden inşaatlarına, Natali Köyünde Aya Yorgi (H. Georgios) adlı kilise yapımına (**1874**) izin verilmiştir.

Nadırlı'daki kilise için ise bir görgü tanığı Mehmet Çakan. *"Papazları vardı. Birinin adı da Yorgi idi. Nadırlı'daki kilise ahşaptı. Rumlar düzenli pazarları kiliseye giderdi. Kilise Nadırlı köyündeki eski İlkokulun olduğu yerdeydi. Muhtar Hasanın evinin karşısında Nadırlı'da binalı türbe vardı. Bu bir Rum türbesiydi. 1935 yılında yıkıldı. "* der¹³¹.

Gazi Kemal Mahalesinde bir tane vardı. Vasil Dimitri-Yanaki papazları vardı. Yorgi de papazdı. Nadırlı'da binalı türbe vardı. Muhtar Hasan'ın evinin karşısında. Rum türbesiydi.1935 yılında yıkıldı. Nadırlı'daki kilise ahşaptı. Düzenli pazarları kiliseye giderdi Rumlar. Nadırlı Köyündeki okulun olduğu yerdeydi¹³².

eski Hıristiyan şapeli vardı. Zamanla Kir (Kırsal), Kirk (Kırk) oldu. Böylece Osmanlı döneminde şehre Kirk Kilise (Kırk Kilise) adı verildi.

¹²⁸ Patrik Nikolay Sır adlı kitabında Çeviri tarafından desteklenmektedir.

¹²⁹ Patrik Nikolay Sır adlı kitabında Çeviri tarafından desteklenmektedir.

¹³⁰ **Babaeski Edirne Piskoposluğundan bağlı gözükiyor

¹³¹ ÖZTABAK, Mucit, Yerel Yakın Tarih Babaeski, Belediye Yayınları, Babaeski-2002

¹³² Söyleşi: 1993; Niyazi Güreşçi=Kara Niyazi, 1326 (1908)Babaeski doğumlu

Bu kilise İnönü Caddesi üzerinde, İnönü Caddesinin, İnönü Caddesi Geçidi ile yaptığı kavşakta şimdiki apartman yapılan yerde idi. Bu yer mübadele sonrası Yunanistan'dan gelen Mübadillere ev olarak tahsis edilmiştir. Diğer kilisenin ise yeri tespit edemedim

Gazi Kemal Mahallesinde bir tane vardı. Vasil_Dimitri-Yanaki papazları vardı. Yorgi de papazdı. Nadırlı'da binalı türbe vardı. Muhtar Hasan'ın evinin karşısında. Rum türbesiydi.1935 yılında yıkıldı. Nadırlı'daki kilise ahşaptı. Düzenli pazarları kiliseye giderdi Rumlar. Nadırlı köy içindeki okulun olduğu yerdeydi¹³³.Tapu kayıtlarından, Kilise bahçesinde bir Rum okulu olduğunu anlıyoruz. “*Tapunun maliki Kadir oğlu Arif Ağa olarak belirttiği, Fevkani dört oda tahtani iki oda ve bir miktar avlu ve kuyulu hane*” olarak adlandırılan 1600 arşın büyüklüğündeki Gazikemal mahalle içi taşınmazın sınırları belirtilirken de “*Yemini (sağı) arsa, yensari (sol) kilise arsası, arkası Rum mektebi arsası önü yol*”¹³⁴denmekte.

Rum hemşerilerimiz bazıları

Rum hemşerilerimiz hakkında nerdeyse tamamen Lozan Mübadele Anlaşması gereğince 1923 yılında Babaeski'den ayrıldıklarımızı biliyoruz. O günlerin canlı tanıklarına yetişemedik. Eski dönemlerde Babaeski'de yaşayan hemşerilerimiz hakkında yazılı veya görsel malzemeye (**Efemera**) de rastlayamadık. Benim çalışmamda sayın merhum Huriye Giraylar (Ekşioğlu) ve Sayın Niyazi Güreşçi (Kara Niyazi)'ye yetiştim ancak onlarda o dönemde küçük yaşta olmalarından dolayı anılarında çocukluk anıları vardı. Sayın Mehmet Çakan, Sayın Feyzullah Kocabayır'da mübadele hakkında ailesinden duyduklarını anlatabilmişlerdi.

İncelediğim Edirne Vilayet Salnamelerinde birçok Rum ismine rastladım. Örneğin 1870 (hicri 1287-İlk salname) senesi de yayınlanan Edirne Eyalet Salnamesinde sandık emini olarak **Taşanaki** ismi geçmektedir.¹³⁵. Dava Meclisi: reis **Yurekaki Ağa Dememo ağa (?) yer almış**. İdare meclisi: **Hacı Hristaki Ef., Kstanti Ağa**; Belediye İdare Meclisi: **Nikolaki Ağa Hacı Yanaki Ağa, Dimooğlu Kstanti Ağa, Todoş Ağa**; Ziraat Komisyonu:¹³⁶ **Hacı Hristaki Ağa, Sişaniki Ağa, Yenaki Ağa**; kayıtlıdır.

Eski Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri'nde rastlanılan Rum hemşerilerimizin adlarından bazıları şöyledir:

*Aleksandıra Onet,
Anasaki Suvana,
Anastasiye Velet Kostanti,
Anasti Velet Karanfil,
Andan Velet Dolisalit Binti Todoraki,
Apsolaki
Ayki Velet Trandafil Zubi Binti Todoraki (Bakkal),
Bahor Binti Vasil,
Bahor,
Cani İstefanaki,
Dayo Velet Niko,
Denet Binti Usaki,
Destiyo
Dimitraki Velet Tanoş,
Dimitri Dimo,
Dimitri Velet Hacı Yanari,
Dimitri Velet Todoraki,
Dimitro Velet Vasilyo,
Dimo Oğlu Dülger Tanoş,
Dimo Velet Sofyaninin,
Diyet Binti Ustaki,*

¹³³ Söyleşi: 1993; Niyazi Güreşçi=Kara Niyazi,1326 (1908)Babaeski doğumlu

¹³⁴ Tapu senedi kayıtları; Ağustos 1932 tarih, sıra no60 s:157/12234

¹³⁵ Bu isimler Rumca olup Osmanlıca harfler ile yazılmıştır ve günümüz Türkçesine çevrilirken hatalar olmuş olabilir.

¹³⁶ Bu komisyonda ki üyeler Edirne'nin önde gelen çiftçileri olmalıdır. Maaş almamışlardır. Bu komisyonların haftada bir defa toplanması ve her 4 ay'da bir de İstanbul'a tarımsal koşulların iyileştirilmesi ve yerel zirâati geliştirmek için alınması gereken önlemlere ait rapor vermesi gerekiyordu. Bkz.: Donald Quataert, Anadolu'da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876-1908, İş Bankası Yayınları, Çeviren: Nilay Özok Gündoğan-Azat Zaim Gündoğan, İstanbul 2008, s. 79.

*Estanola Binti Doksani,
Hacı Dimitro Veledi Yanaki,
Hacı Hiristafili,
Hacı Uskovan Oğlu,
Hacı Yaman Binti,
Halis Hatun Binti Yorgi,
Hatun Binti Yorgi,
Hiristo Oğlu Vasil, ,
Hiristori Velet Yorgi,
Hristaki Velet Dimitri,
Hristaki Velet Tanoş,
İstraki
İlya oğlu mihal
Dimitraki,
Karanfil (Hiristo),
Kokocuk Oğlu Yorgi,
Konstandine,
Kosta Lanyo Binti Dimitraki,
Kosta Oğlu Hristanaki,
Kostanti Velet Atanaş,
Kostanti Velet Dimitraki,
Kostanti Velet Tanaş,
Kostanti,
Kostantini
Kosto Maryo Binti Dimitri,
Lambacık
Malko
Marya,
Mihalâki Velet Nikola,
Mihalaki Velet Nikolaki,
Nicolaki Velet Masko,
Nicolaki,
Olsaki
Anastas,
Panayut Velet Yorgi,
Paroşkova (Zevcesi) Binti Kostanti,
Paroşkova Binti Yorgi,
Paskal
Kastro Oğlu Hristaki,
Paskal Velet Kostanti,
Rambo İspirt
Sultana Binti Sofyani,
Talto Hatun,
Tanasaki Velet Dimitri,
Tanaş Velet Dimitri Ve Zevcesi Lamberti,
Tanoş Velet Dimitraki,
Teadır Oğlu Dimitraki,
Todaş Velet Dimitri,
Todaşiyeye Binti Panayut
Todaşiyeye Binti Tonoş,
Todoş Velet Dimitraki,
Üstüyo Zevcesi Kosta Lango,
Üstüyo,
Mihalalâki Velet Nikola,
Vangel Velet Musti,*

*Vasil Velet Hristo,
Vasile Zevcesi Paroškova Binti Kostanti,
Yenaki,
Yorgaki
Yorgi
Yorgo Velet Panayut,
Zago Oğulları,
Zahari Velet Balco,¹³⁷*

//1994 yılında mahalle sakinlerinin beyanıyla Gazi kemal Mahallesinde Rum evi olarak kalmış olan yapılardan çektiğim bu fotoğrafların sponsoru Merhum İnşaat Mühendisi Remzi Yazıcıoğlu'ydu. Babaeski'ye yaptığı bu katkısından dolayı teşekkür ediyoruz. Nurlar içinde uyusun.

Fotoğraf: - 4-Şimdiki Özel İdare Binası

¹³⁷ 1292 senesi evveli Sened-i Hakan kayıtları..(sayfa 36 özel)

Fotoğraf:5 Bir kitaptan alınan Fotoğraf

Fotoğraf: 6a-GK Mahallesi Cuvalcının Dükkânı, 7b -Sipahi işyeri ve oteli, 8c -GK muhtarlık binası ve kahvehanesi

Edirne Caddesi ve Fevziye Caddesi Üzerinde Rumlardan kalma olduğu söylenen işyerleri.

Babaeskide Rum hemşehrilerimiz ziraat dışındaki meslekleri kayıtlara göre aşağıdaki gibidir.
Meslekleri:

ahır Dimo oğlu kostanti, **ahır** Panayut velet Digor
Aktar Dükkanı Hacı Hristo velet Yanaki,
Ali Zuhur berber dükkânı, Bakkal Kostanti ve Etfamiya
Arabacı dükkânı Kostı ve Vasil Ve veletan evsuni, **Arabacı** oğlu dimo velet anastasi,
Arabacı Panari velet Panariko **arabacı** oğlu Vangel, **arabacı** yuvan, **Arabacı** yuvan oğlu
Dimitri, **Arabacı** ispiyon, Tarafları arabacı abestine kostanti,
Aricı Yuhan,
Babaeski **çoban** panayut oğlu Hristaki,
Bakkal alberto dükkânı, **Bakkal** Ayki Velet Trandafil, **Bakkal** Hacı Ostaki, **bakkal** dükkânı
Hacı eviki hatun binti yorgi, **Bakkal** Dükkanı Nikolaki, Velet papazafir, **Bakkal** dükkânı
Petrakoğlu Banadi, **Arnavut bakkal Kostanti**, **bakkal** dükkânı İstefan Velet Babasiye
Bakkal dükkânı Papayani velet mico **bakkal dükkânı** Hacı Yanaki velet Nikola, **bakkal**
dükkânı Kostanti velet Yanaş, **Bakkal** Dükkanı ve Mağaza Nikola velet Andırya,
Bedir Paskaldan **Metruk İşlem Dükkan**,
Beygir değirmeni Yanaki velet Petraki, **değirmen Bakkal** kostanti ve hemşerisi Aspenpiya,
Bezzaz Dükkan Zobi Binti Todaraki, **Bezaz** dükkânı Hacı Yanaki velet Nikola, **Bezaz**
Dükkanı Dimo ve Sultana Benan safyano
dükkanı Cami şerif avlusu Varoş mahallesinden hristo velet yani
mağaza Hacı Hristo velet Yanaki, Mağaza Nikolaki velet Papazafir
Bir **meyhane** Osman Ağa velet Mustafa ^(Sahibi değirmen ve tarikam)
Boyacı benaki Dimitri, **boyacı** Hristodori, **boyacı** histavraki, **Boyacı** Hristofali,
Böceklik Hacı Yanaki velet Nikola,
Börekçi dükkânı Hacı yanaki velet Nikola,
Cami İstefanaki velet **Arnavut Zişa**,
Coban todoş velet sami, **Coban** kiryak
Çömlekçi dimitri esvabi neticesi Hristiye binti tanol, **çömlekçi** İstani,
Değirmenci Andırya velet Nikola, **Değirmenci** Hristodali velet Nira, **Değirmen** ve Ambar
Osman Ağa velet Mustafa, **Gaz Değirmeni** Tekirdağ'lı Kriçkoz oğulları ikon ve Artin, **ESD**
değirmeni Kostenti zevcesi İsmarati Binti İstefanaki, **Hak değirmen** yerinin Nısf hissesi
Sarraf Macaraki oğulları nikolaki ve Yorgaki ve kerimesi Esraditi
Demirci Vasil dükkânı ve estanti, **Demirci Dükkanı** Demirci Vasil
deri kurutma binası Kasap Salim Arda,
Dimo Oğlu **Dülger** Tanoş,
Dülger Aneksi Ve Pananikoli, **Dülger** Dimitri,
Dülger mati, **Dülger** malamati velet timo,
Ekmekçi dükkânı Yasev velet getraki, **Ekmekçi dükkânı** Anastasi ve Destini veletam
Zango, **ekmekçi fırını** Bakkal kostanti viddimiya
Hacı -Hiristafilı Oğlu Yanko **Dükkanı**,
Hoca ve **kahve** ve **fırın** Kacobaş oğlu tanaç velet kriyaki
isterafanki **hanı**,
İstetak oğlu Temaki Zevcesi İstefemaki evlatları Eleko ve tesmimamim **Ahcı Dükkanı**
Kahvehane Todaş velet kostanti, Hristal **kahvesi**, **Kahvehane** Petrak Oğlu Banadi,
Kahvehane yeri Yorgi oğlu Palakari, **kahvehane** Bakkal kostanti ve hemşerisi Aspenpiya,
Kahvehane Pedraki oğlu yanaki,
Kasap Hristo Dükkanı, hela, **kasap dükkânı** Hristayaki Kızı Kryakice Hristo oğlu **Arabacı**
Terzi Dimitri
Katırcı yani oğlu Haraç kerimesi,
Kunduracı paskal, **Kunduracı Dükkan**ı Palinzanya binti yorgi, **Kunduracı** Vangel bin
Andom,
kuyucu oğlu odişko ,
Kürkcü Hristaki, **Kürkcü** Hristaki oğlu dimitro,
Kürkcü Anastas Dükkanı

*Maa abadolabı değirmeninin Sarraf Macaraki oğulları nikolaki ve Yorgaki ve kerimesi
Esraditi
Miro oğlu fırıncı istaki,
Mut yap Dükkanı Hacı Hristo velet Yanaki,
Zahireci
Nalbant Vasil,
Pandelya oğlu Vandel değirmeni
Papazoğlu,
Petrakoğlu Yanadi Dükkanı Sako Hristodili oğulları Dimitri ve Yorgi Müştereken,
rakıcı yorgi,
saki emzili vesil velet hristo,
Sandık Emimi Kostanti Velet Anastas,
Suyolcu panayut,
Tahtani bir bab kahve dükkan yeri Dimo oğlu bakkal nikolaki
Terzi dükkanı Tanandil vanagel ve angelice ve vasice ve elisabet ve kalkloyoti ve agaritre
rum istefan
Terzi oğlu benittin
Tursucu dükkanı Hacı eviki hatun binti yorgi,
Tursucu yorgi,
Varoş mahallesinden muhkim Edirne 'li hancı yani velet tanoş,
yağcı nikolaki, Yağcı Nikoli, Yağcı yorgaki velet yanaki, Yağhane Nikolaki velet Papazafir,
Yemeniçi Dükkanı Hacı Yanaki velet Nikola, ^{Todaş kahvesi ve pavli dükkanı komşu} . Yemeniçi Dükkanı
Hristaki ve Hristanafak Yemineci todaş,*

İşyerlerinin çarşıda dükkânlar halinde olduklarını biliyoruz. Hükümet konağı çevresinde, hamam bitişiğinde (şimdiki kadınlar hamamı girişinin cephesinde, doğu cephesinde, Cumhuriyet Caddesi cephesinde) (günümüzde kaldırılmıştır). Arka çarşı Fevziye Caddesi'nde Musevi hemşerilerimin iş yerleri vardı. Ama Rum iş yerleri de vardı. Çarşıda Arnavut milletinden hemşerilerimizin de işyerleri oldu.

Edirne Sancağı kazalarından Babaeski' 1873-1874 senelerinde mevcut olan çeşitli işletmeler; 1 adet mumhane, 7 adet yağhane, 9 adet fırın, 8 adet değirmen, 99 adet çeşitli dükkân, 3 adet zahire dükkânı işletmesi vardı. Ayrıca kaza genelinde 1876'da 1'i Tuz ve 32'si Zahire için olmak üzere toplam 33 Ambar bulunuyordu¹³⁸.

Bilinen işyerleri

Küçük cami (etrafıda vakıf dükkanları ekmekçi fırını Bakkal Kostanti Viddimiya¹³⁹), **Gazi kemal mahalle içinde, Rüştüye arsasına komşu** (Yemini manto oğlu Dimitri Yensari Yanko Arkası Rüştüye Mektebi Önü yol,) **Eski Hamam** Kurbinde (bakkal dükkânı İstefan Velet Babasiye), **Çarşı:** (Dükkân arsası 1299 senesinde Kırkilise Caddesi ve Edirne Caddesi ve Todoraki fırın dükkanı Pederi İlya ferağından İlya oğlu Mihal) (Cenubi yemini Todorakinin fırını yensari Hafız Şevki Efendinin helvacı dükkanı, arkası camii şerif avlusu cephesi Panayut oğlu Tasanaki sarışı Yandili oğlu fırıncı Filip¹⁴⁰) (Şarken garben Todoraki'nin Dükkan arsası şimalen Todoraki fırını cenuben Edirne Caddesi)

Ayrıca kaynaklarda başka milletten hemşerilerimiz olduğunu öğreniyoruz. Örneğin:

[Arnavut oğlu Kostanti
Arnavut Hüseyin
Arnavut Yorgi badi oğlu Kapco
Camı İstefanaki velet **Arnavut Zişa--** İstefanaki Evlatları Elenko ve Despinanın]
[**Bulgar Hristaki** evlatları
Bulgar Vangel] gibi.

Babaeski'de Ziraat, Ticaret Ve Sanayi Odalarının kuruluşunun 1870'li yıllara dayandığını ve günümüzdeki Ziraat Odası ve Sanayi ve Ticaret odalarının temelini teşkil eden komisyonların burada da kurulmuş olduklarını salnamelerden öğrenmekteyiz. Bu komisyonlar daha sonraki tarihlerde "Ziraat Odası,

¹³⁸ SVE-1293 Malî Senesi, s. 158-159.

¹³⁹ /10-37

¹⁴⁰ Camiye bitişik dükkânlar var demek. Hafız Şevki Efendi 1901 de müftüydü.)

Ticaret Odası" adını alarak ayrı ayrı "odalara" dönüşmüşler; daha sonra bu odalar, tek bir isim altında birleşerek "Ziraat ve Ticaret ve Sanayi Odası" adını almışlardır. Şöyle ki: "Babaeski'de önce 1870 yılında Ziraat Komisyonu kurulmuştur. 1876 yılına gelindiğinde ise, ayrı bir komisyon olarak, Ticaret Komisyonu oluşturulmuş, 1884 yılında bu komisyonlar Ziraat Odası ve Ticaret Odası adını almışlar, 1890 yılında ise Ticaret ve Ziraat Odaları birleşerek Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odası adını alarak tek bir oda etrafında toplanmışlardır. 1881 yılından itibaren Edirne ve bağlı sancak ve kazalarda Ziraat Bankası şubeleri açılmaya başlanmış; Babaeski'de de Ziraat Bankası'nın bir şubesi açılmıştır.

1884 yılında Babaeski Emlak Senniye dairesi hizmete girmiştir. Salnamelerde Babaeski'de, azınlıklara ait okulların var olduğu yazılmış ise de okulların buldukları yerler ve isimleri bildirilmemiştir. İlçede **1882** yılında Telgraf ve Posta idaresinin bulunduğunu ayrıca İslam Cemiyeti ile Hıristiyan Cemiyetlerinin kurulmuş olduğunu da görürüz.

Babaeski'de **1870** sonrası kurulan kurumlar arasındaki dava meclislerinde Müslüman ve Rumlar ortak görev yapmışlardır. Örnek; **Dava Meclisi:** *reis Na'ib Ef. (Şükrü Efendi), Mehmet Refik Ef., Hüseyin Ağa, Yurekaki Ağa, Dememo ağa (?), Katib vayna (?)(okunamadı) müdiri Hüsmen Ef.*

İdare Meclisi, Belediye Meclisi, Menafiye Umumiye Sandığı, Ziraat Komisyonu da bu Rum-Müslüman karma kurumlardandır.

1302 senesi salnamesi¹⁴¹ nden anladığımız kadarıyla Cemaat-i İslamiye ve Cemaat-i Hristiyan¹⁴² adlarında cemaat yönetimleri oluşturulmuş. (bu salnameler yıllık olarak bir önceki seneyi anlatır.) ilk oluşturulan bu Cemaat-i Hristiyan kurumu reis ve azaları Reis Nikolki Ef., Manolki Ef., Oyani Ağa, pandeli ağa, Yakof Ağa, Tanaş Ağa kayıt edilmiş.

1303-1304 senesinde aynı kurul hizmet etmiştir.

1306 Reis Nikolaki Ef., Erbak Ağa, Paneli ağa, Yanok Ağa, Tanaş ağa olarak yeni kurulmuş

1307 Hristiyan Cemaat meclisi; Reis Nikolaki Ef, Tanaş Ağa, Yakof Ağa, Pandalli Ağa, Nevyaki Ağa'dan oluşmuş.

1308 1309 yılları Hristiyan Cemaat meclisi; Reis Nikolakki Ef., Tanaş Ağa, Yakof Ağa, Pandeli Ağa, Oyani Ağa gibi ilk kurul isimlerinden oluşuyordu.

1310 senesi RUM cemaat Meclisi; Re'is; Nikolaki, Ef Hristaki Ef., Kostanti Ef., Tanaş Ef.'den oluşmuştu.

1311 senesi RUM cemaat Meclisi; Re'is; Nikolaki Ef., Hristaki Ef., Kostanti Ef., Tanaş Ef., Yanakef Ef., Evyani Ef., Hacı Nikoli Dimitri Ef. oluşmuş.

1312 senesi RUM cemaat Meclisi Re'is; Nikolaki (?) Ef., Tanaş Ef., Hacı Nikoli, Dimitri Ef.

1313 senesi RUM cemaat Meclisi Re'is; benaki (?), Ef Tanaş Ef., Cani¹⁴³ İstafanaki Ef¹⁴⁴, Dadaki Ef,

1314 senesi RUM cemaat Meclisi Re'is Nikolaki Ef, Tanaş Ef., Cani İstafanaki Ef, Melamehi Dimitri, Hacı Dadaki Efendi, Nikolaki Ef.

1315-1316-1317 senesi RUM cemaat Meclisi Re'is Yanako Ef., Tanaş Ef., Cevri İstafanaki Ef., Hacı Nikolaki Ef, Dimitri Ef, Dadaki Efendi,

1319 sene yıllığında sadece reis değişmiş Nikolki olmuş

Uzun seneler **Nikolaki** isimli Rum hemşerimiz Rum Hıristiyan cemaatine önderlik etmiş. **1289** senesi Edirne Vilayet Salnamesinde Emlak Tahrir Komisyonunda, **Papazoğlu Nikolaki Ağa** olan bir aza var aynı yıl kayıtlarında **Sandık Emimi Nikolaki Ağa** var. Acaba bunlar aynı kişiler midir yoksa adaş mıdır.

¹⁴¹ Miladi 1885 demek yanlış olmaz bu salname 10 defa basılmış ve 277 sayfadan oluşmaktadır. Salnameler sayısal olarak yayınlandı.

¹⁴² En yüksek taşra makamu olan **metropolitlik**, Patrikhane'nin örgütlenme modellerine ve hatta vilayet örgütlenmesine uygun olarak metropolit ve sekiz seçilmiş üyeden oluşan Karma Kilise Meclislerince idare edilirdi.. Hasat ile çiftlik hayvanlarının bakımının düzenlenmesi, eğitim, sağlık, yoksulların korunması gibi kamu hizmetlerinin karşılanması, dış dünya ile iletişimin sürdürülmesi gibi cemaatin çıkarlarıyla ilgili her türlü etkinlik, papazlık bölgesinin liderlerince yönetiliyordu. Cemaatlerin düzenli olarak elde ettikleri gelirleri vardı. Okul, kilise, yol, çeşme gibi cemaat hizmet ve kurumlarının sürdürülmesi için üyelerin yılda bir verdikleri bağışların yanı sıra hayırsever kişiler tarafından da bağışlar yapılmaktaydı.

¹⁴³ Cani- Cevri—Civani--- olak gözükiyor doğrusunu okuyamadım

¹⁴⁴ Camı İstefanaki velet Arnavut Zişa-- İstefanaki Evlatları Elenko ve Despinanın adlı Babaeski tapu senet hakani kayıtları var.

1302 senesi Edirne Vilayet Salnamesinde de ise Ka'imakam Nikolaki Efendi adı geçiyor. 1304¹⁴⁵ yılında ise **Belediye Dairesi** Reis Nikolaki Ağa kaydı var. Aynı yıl Ka'imakam Vartan Efendi görev yapmış.

1310-11-12 senesi Edirne Vilayet Salnamesinde Babaeski kazası **İdare Meclisi**¹⁴⁶ azalarından Metropolit¹⁴⁷ vekili Papayorgi Ef., Metropohid Vekili; Dimetru Efendi Metropolid vekili Burki Ef., 1315-16 senesinde Metropolid vekili Yorki Ef, 1317-19 senesinde Metropohid Vekili; Dimetru Efendi görev yapmışlar.

Bu örneklerden yakın tarihte **Babaeski**'yi yöneten kadro içine azımsanmayacak Rum cemaatinden isimler olduğunu görmekteyiz. (kadın hiç yok. Herhalde Cumhuriyet sonrasına bakmak lazım.)

Nüfus Sayımı

1831 nüfus sayımı Rumeli ve Anadolu'da yapılmıştır. Rumeli'de sayımı yapılan kazâlar şunlardır. Çatalca, Tekfurdağı, İncecik, Malkara, Gelibolu, Şarköy, Bergos, Çorlu, Ereğli, **Baba-i Atik** 1831 Nüfus sayımı için görevlendirilen sayım memurları sayımı yapılan yerlerle ilgili tuttukları defterleri önce kendi bölgelerine göre birleştirmişler ve defterleri temize çektikten sonra İstanbul'a göndermişlerdir. 1831 sayımından sonra 1844 yılında ülke genelinde bir nüfus sayımı daha yapılması kararlaştırılmıştır

1844 sayımından sonra 1852'de Rumeli'de nüfus sayımları yapıldı.

1870'de genel bir nüfus sayımı yapılması için çalışmalar yapıldıysa da çeşitli sebeplerden dolayı sayım yapılamadı.

1874 yılında Tuna vilâyetinde ayrıntılı bir sayım yapıldı

Savaşlar ve çeşitli malî zorluklar nedeniyle zorla yapılabilen bu sayımlardan sonra 1882, 1895 ve 1906 tarihlerinde de kapsamlı nüfus sayımları yapıldı. Bunlar önceki sayımlardan daha başarılı oldu

: M.S. 330 yılında İmparator I. Konstantin, İstanbul (Byzantium) şehrinin adını Yeni Roma olarak değiştirdiği sırada rivayete göre erguvan mevsimiymiş. Tarihçiler bu günü **11 Mayıs** olarak kabul ederler. Sanki İstanbul'un kuruluşuna dem vururcasına 11 Mayıs günü, eflatundan pembeye dönen çiçekler adeta bir renk cümbüşü yaratır. Roma'da da erguvani renk imparatorluğa aitti. Bir Roma imparatorunun bebeği doğduğunda erguvani renkte bir beze sarılır ve bebeğe porfirogenet (erguvanlar içinde doğmuş) denilirdi. Romalı askerler, Hz. İsa'nın göğsüne Yahudilerin Kralı yaftasını asmadan önce ironi maksadıyla ona erguvan renkli bir bez giydirmişlerdir. Osmanlılarda ise Rodos fatihi genç Kanuni, şövalyelerin büyük reisi L'Isle-Adam'ı erguvan renkli bir çadır altında kabul etmiştir. Çadır (otağ), Osmanlı kültürüne göre sembolik bir öneme sahipti. Örneğin çadırın ortasına dikilen direk, evrenin merkezini ve hayat ağacını temsil etmekteydi. Günümüz Hıristiyan kardinallerinin giydiği cübbe de erguvan rengindedir. Katolik inancına göre büyük perhiz sırasında ve Noel'de doğru yola dönüş, tövbe ve pişmanlığı simgelemiştir.

Sâlnâmelere Göre Edirne Sancağı'nın Nüfusu

1870 senesinde ilk defa neşredilen Sâlnâmeler, Osmanlı nüfusu konusunda önemli bir bilgi kaynağıdır.

Kırklareli, Pınarhisar, Makri-Ferecik, **Babaeski** ve Kızılağaç kazaları idârî olarak Edirne Sancağı'na bağlılığı sona ermiştir.

1843'te *Zirâat Meclisi* ile üreticiye kredi verilebilmesi için aynı yıl *Nafîâ Hazinesi* kurulmuştur. Zirâî ürünlerin serbest ticaretinde engel oluşturan devlet mübayaaları (satışları) ve tekelleri kaldırılmıştır.¹⁴⁸ 1847'de mîrî toprakların miras yolu ile intikali hakkı genişletilmiştir.

Edirne'nin 19. Yüzyılda merkezî konumu, tarım ile birlikte ticaret alanında da hareketlilik kazandırmaktaydı. Ancak 1828- 1829 ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları ve işgalleri sonucu olan tahribat Edirne ve civarında her alanda olduğu gibi tarımı ve tarım üretimini etkilemiştir.

Karşılaştırmalı nüfus sadece erkeklere ait bir veri olarak elimdeki bilgileri paylaşıyorum. *Edirne Sancağı'nın H. 1287 (1870) Senesi Sâlnâmesine göre Erkek nüfusu.*

¹⁴⁵ 1304 senesi Edirne vilayet salnamesi miladi 1887 sennesidir. Bu salname 288 sayfadır

¹⁴⁶ Kaza İdare Meclislerine geçmeden önce Osmanlı İmparatorluğu'nda oluşturulan meclislere değinmek, kaza idare meclislerinin anlaşılması hususunda önem teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyûn idârî, örfî, şer'î, hukukî, arazî, malî, vs. işlerin görüşülerek pâdişâhın onayına sunulduğu ve böylece karara bağlanarak uygulandığı bir meclis idi

¹⁴⁷ 1883 sâlnâmesine göre idâre meclisinde üye olarak Müftü, Muhasebeci, Tahrîrât Müdürü bulunuyordu. Bunlardan başka Rum Metropolidi ve Hahambaşından başka 3 gayrimüslim de idâre meclisindeydiler. Ayrıca Meclisin kâtibi de vardı. Bkz.: SVE-H. 1300, s. 74

¹⁴⁸ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat...*, s. 239.

Edirne Sancağı'nın H. 1287 (1870) Senesi Sâlnâmesine göre Erkek nüfusu.

Yer	Köy	Mâhale	Hâne			Erkek Nüfus			
			Gayri Müslim	Müslim	Yekûn	Kıbtî	Gayri Müslim	Müslim	Yekûn
Edirne ¹⁴⁹	335	277	16638	8813	25451	539	48546 ¹⁵¹	19576	68661
Kızılağaç	33	2	995	562	1557	-	3644	1708	5352
Dimetoka	208	10	6807	5918	12725	-	19890	18522	38412
Uzunköprü	76	7	4426	1211	5637	165	14683	3333	18181
Havsa	20	2	1008	683	1691	-	2947	1879	4826
Babaeski	25	2	974	374	1348	-	2658	838	3496
Kırklareli	35	9	4106	1296	5402	-	12047	3001	15048
Pınarhisar	27	3	1846	446	2292	-	6689	1127	7816
Cisr-i Mustafa Paşa ¹⁵¹	101	6	3386	2764	6150	59	11308	7937	19304
Toplam	860	318	40186	22067	62253	763	122412	57921	181096

Edirne Sancağı'nın H. 1289 (1872) Senesi Sâlnâmesine Göre Erkek Nüfusu

Yer	Köy	Mâhale	Hâne			Erkek Nüfus			
			Gayri Müslim	Müslim	Yekûn	Kıbtî	Gayri Müslim	Müslim	Yekûn
Edirne ¹⁴⁹	335	277	16638	8813	25451	802	47692	19131	67625 ¹⁵⁰
Kızılağaç	34	2	995	562	1557	-	3644	1708	5352
Dimetoka	200	10	6807	5918	12725	-	20217	18522	38739
Uzunköprü	69	7	4426	1211	5637	165	14683	3333	18181
Havsa	25	2	1008	683	1691	69	2978	1879	4926 ¹⁵⁰
Babaeski	19	2	974	374	1348	17	2641	741	3399
Kırklareli	31	9	4106	1296	5402	59	12048	2825	14932 ¹⁵⁰
Pınarhisar	18	3	1846	446	2292	-	6689	1127	7816
Cisr-i Mustafa Paşa ¹⁵¹	102	6	3386	2764	6150	192	10778	7827	18797 ¹⁵⁰
Toplam	833 ¹⁵¹	318	40186	22067	62253	1304 ¹⁵⁰	121370 ¹⁵¹	57093 ¹⁵¹	179767 ¹⁵⁰

1872 senesine ait bu kayıtlara göre, Edirne ile nâhiyelerinde 1870 ve 1871 senelerindeki mevcut nüfus 1.036 kişi azalmıştır. Bu azalan nüfusun 445'i Müslüman, 854'ü ise Gayrimüslimdir. Kıbtî sayısı ise 263 kişi artmıştır. Kazalar içerisinde Dimetoka ve Havsa'da az bir artış yaşanırken, Kızılağaç, Uzunköprü ve Pınarhisar'ın nüfusu aynıdır. Babaeski, Kırklareli ve birlikte verilen Çirmen ve Cisr-i Mustafa Paşa kazalarında ise nüfus azalması gerçekleşmiştir. Toplam sancak nüfusunda 1.329 kişilik bir azalma mevcuttur. Burada dikkat çeken bir hususta önceki köy sayısındaki azalmadır. Sancak dâhilinde mevcut olan köy sayısı 860'tan, 833'e gerilemiştir¹⁴⁹

Babaeski, Kırklareli ve birlikte verilen Çirmen ve Cisr-i Mustafa Paşa kazalarında ise nüfus azalması gerçekleşmiştir. 1873-1874 senesinde salnameye göre, Yağhane 1, Fırın 9, Değirmen 8, Muhtelif dükkân 99, Zahire ambarı 3

¹⁴⁹ H. 1290/1873 ve H. 1291/1874 senelerine ait sâlnâmelerde verilen nüfus kayıtları, H. 1289/1872 sâlnâmesinde ki kayıtların aynıdır. SVE-H. 1290, s. 154-155; SVE-H. 1291, s. 121.

Eđirne Sancağı'nın 1875 Senesinde Erkek Nüfusu

YER	KÖY	HÂNE	KİPTİ GİMCELİM	KİPTİ MÜSLİM	YAHUDİ	KATOLİK VE SAİRE	ERMENİ	RUM- BUL- GAR	İSLÂM	TOPLAM
Eđirne	1	11211	15	980	2688	488	1778	11051	10182	28182
Ada, Çöke, Mınastr, Üsküdar	229	17316	483	844	-	86	-	36566	9871	47850
Dinetoka	191	16520	75	677	176	114	86	20601	17991	39720
Cıst-i Mıstafa Paşa	102	5534	72	545	67	-	3	12323	7567	20577
Uzunköp- rü	70	6038	67	245	-	-	-	13174	3280	16716
Kırklareli	34	6399	8	306	252	-	-	13412	3172	17150
Ferecik**	66	5693	-	301	-	-	-	5420	3728	9449
Pınarhisar	19	3901	-	10	-	-	-	7419	1076	8505
Hırsa	44	2035	45	69	-	1645	-	1552	1656	4967
Kızlağaç	32	2206	77	237	-	-	-	5027	1371	6712
Babaeski	24	1872	58	23	-	4	-	2847	1563	4495
Toplam	812	78525	900	4237	4183	2337	1867	129392	61407	204323**

1876 senesi salname kayıtlarında 12 han vardı.

Osmanlı-Rus savaşıdan önceki son sâlnâme, Rusların savaş ilan ettiği 24 Nisan 1877'nin¹⁵⁰ hemen öncesinde neşredildi.

¹⁵⁰ Yuluğ Tekin Kurat, "1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinin Sebepleri", *Belleten*, C. XXVI, S. 103, Ankara 1962, s. 567.

1885 Senesine Ait Sâlnâmeye Göre Edirne Sancağı'nın Nüfusu.

MİLLET	Yabancı Kadın	Yabancı Erkek	Yabancı Hâne	Yerli Kadın	Yerli Erkek	Yerli Hâne	Müfus	Hâne Toplamı
Müşimman	339	313	145	10243	10305	5045	21200	5190
Rum-Bulgar	3	33	5	9187	9840	4342	19063	4347
Yahudi	-	-	-	3552	3864	1310	7416	1310
Ermeni	19	25	17	1669	1578	701	3291	718
Edirne Şehri	361	371	167	24651	25587	11398	50970	11565
Çöke	162	190	66	4046	4586	1934	8984	2000
Üsküdar	5	11	5	796	880	400	1692	405
Ada	-	-	-	4010	4450	1657	8460	1657
Edirne Kazası ve Nâhiyeleri	528	572	238	33503	35503	15389	70106	15627
Havsa	-	-	-	5492	6129	2573	11621	2573
Uzunköprü	340	473	219	13413	14349	4651	28575	4870
Cisr-i Mustafa Paşa	103	171	101	11563	12449	5084	24286	5185
Dimetoka	222	355	223	11120	11907	4655	23604	4878
Ortaköy	106	151	101	13026	13893	5469	27176	5570
Kaza Toplamı	771	1150	644	54614	58727	22432	115262	23076
Edirne Sancağı Toplamı	1299	1722	882	88117	94230	37821	185368	38703

1892 yılı Edirne Salnamesine göre Babaeski kazasında; demiryolu istasyonunda 50'ye yakın mağaza ve dükkan bulunup, büyük ölçüde zahire ihracatı buradan yapılır. Kasaba içindeki 4 mahalledeki 320 evde 1149 Müslüman, 246 evde 989 Hristiyan ve 1 evde 9 Yahudi vardır diye yazar¹⁵¹.

1893'te Edirne Sancağı'nın Nüfusu.

Esami-i Cemâat	Toplam	Yerli		Yabancı	
		Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
İslâm	138141	67740	65779	3104	1518
Rum	85257	43254	40576	1010	417
Ermeni	4021	1784	1987	195	55
Bulgar	36684	18812	17688	130	54
Katolik	741	161	144	395	41
Yahudi	10075	4956	4733	209	177
Protestan	70	30	28	6	6
Latin	4	0	0	3	1
Yekün	274993	136737	130935	5052	2269

yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1310 tarihli salname s: 269)

yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1311 tarihli salname s: 242)

yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1312 tarihli salname s: 239)

Yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1312 tarihli salname s: 240) Yabancı Nüfus yok, Yerli nüfus dan, zukur (erkek), İnas (kadın) olarak ayrılmış. (sayfa: 240)

yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1316 tarihli salname)

¹⁵¹Yrd.Doç.Dr.Ratip KAZANCIGİL. T.Ü. Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deantoloji Anabilim Dalı-Edirne Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi Resmi evrak şubesi ile telgrafhane devlete aittir. Ayrıca 3 köprü,4 çeşme ve 4 kiremithane vardır. Dindoğru mahallesindeki cami ahşap olup Fatih'in HacıHasan mahallesindeki cami ise, gayet güzel süslemeli ve bir kubbesi kâğır olup Cedid Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır

yerli, 4229 erkek -3914 kadın İslam nüfus, 3178 erkek 3010 kadın Rum ve 626 erkek 545 kadın Bulgar nüfus olduğu belirtilmiş. Toplam: 8033 erkek, 7469 kadın varmış. (1319 tarihli salname)

Görüldüğü gibi 319-316-312-312-311-310 senelerine ait Edirne Vilayet salnamelerinde nüfus aynen tekrarlanmış. Değişiklik ya olmamış, ya değişikliklere yer verilmemiş.

Tablo 3: Kırkkilise Sancağına Bağlı Kazaların Nüfusu (1902).

Cemaatler	Kırkkilise	Lüleburgaz	Babaeski	Vize	Turnova	Ahtapoli	Midye	Toplam
İslam	20.546	8.372	8.143	10.960	2.008	990	478	51.497
Rum	18.626	6.698	6.188	12.346	-	5.707	6.424	55.989
Ermeni	66	38	-	-	-	-	-	104
Bulgar	20.025	630	1.171	1.037	11.874	2.134	274	37.145
Katolik	-	-	-	-	141	-	-	141
Yahudi	786	267	-	-	-	-	-	1.053
Protestan	-	-	-	-	-	-	-	-
Latin	-	-	-	-	-	-	-	-
Belirsiz	191	-	-	-	-	-	-	191
Toplam	60.240	16.005	15.502	24.343	14.023	8.831	7.176	146.120

Kaynak: 1319 Edirne Vilâyet Salnâmesi, s. 237-239.

Tablo 4: 1902 Yılında Edirne Vilâyetine Bağlı Sancakların Nüfusu

Cemaatler	Edirne	Kırkkilise	Gümülcine	Gelibolu	Dedeoğaç	Tekfurdağı	Toplam
İslam	138.141	51.497	205.228	30.868	40.262	54.360	520.356
Rum	85.258	55.989	15.050	61.859	22.765	41.653	282.574
Ermeni	4.021	104	362	1.228	486	11.252	17.453
Bulgar	36.684	37.145	21.609	1.807	15.296	3.998	116.539
Katolik	741	141	-	-	40	603	1.525
Yahudi	10.075	1.053	765	1.876	77	1.707	15.507
Protestan	70	-	-	-	-	131	201
Latin	4	-	-	-	-	-	4
Yabancı	-	191	230	60	-	-	481
Toplam	274.993	146.120	243.244	97.698	78.926	113.704	954.640

Kaynak: 1319 Edirne Vilâyet Salnâmesi, s. 234, 237, 240, 243, 345, 347.

Göç- Göçertme-Kaçırtma

Balkan Savaşı sırasında ve sonrasında, iki taraf arasındaki ilişkiler bir daha düzeltilemeyecek kadar bozuldu. 1913 Ocak'ından itibaren de hiçbir Rum'a kabinde yer verilmedi¹⁵² Trakya'dan gelen Rum göçmenlerin yüzlerce kişilik çeteler oluşturduğu ve Yunan memurlarının göz yummaları sonucu Müslümanların evlerine el koyduğu vurgulanmaktaydı.

Edirne Kaymakamı Hatzi(hacı-)Adil Vei'nin(veli) on iki yaşındaki oğlunun Bulgar soyguncular tarafından Sammakovo köyü yakınlarında öldürülmesi sonucu meydana gelen kaza sonucu Vizyi (vize) iline bağlı köylerin boşaltılması emrini verildi. Yunanlılar, Yunanlıların Vizy bölgesinden çıkarılması Aralık 1913'te başladı ve Mayıs 1914'te zirveye ulaştı. O zamana kadar Sammakovo, Troulia, Agios Stefanos ve diğer bazı köyler rahatsız edilmedi, Asviga, Magriotissa, Tsagli, Agios Georgios köyleri Tsifliki, Lüleburgaz'lı Giovali ve diğerleri kışın göbeğinde (kış ortasında) göç etti.¹⁵³

Resmi kaynakların da doğruladığı gibi, bu hareket, 4 Mart 1914'de, Vize civarındaki Rum köylerinin boşaltılmasının ve Mart'ın 21'inde Hasbuğa, Tacıköy, Çakılı, Düzova ve Evrenli köylerinden 4000'i aşkın kişinin Tekirdağ'a göç ettirilmesinin başlangıç noktası oldu. Bu olay, Batı Trakya'nın depopülasyonunun başlangıcı sayılabilir, çünkü yukarıda adı geçen yerlerin boşaltılması üzerine, 2100 Rum'un yaşadığı Sofular köyü kuşatıldı ve Ahmet Bey köyünün sakinlerine evlerini derhal terk etmeleri emredildi. s. 108

Çerzekköy'de yaşayan 20 yaşındaki Konstantine Nikolaou, babası ve kardeşiyle, bir mil ötedeki çiftliklerinin toprağını sürmek için evden ayrılmışlar. Üç Müslüman'ın geçtiği esnada Konstantine sürüsüne su vermek için nehir kenarındaymış. Aralarından biri Konstantine'e yaklaşmış, bıçağını çekip çıkarmış ve

¹⁵² Alexis Alexandris, *The Greek Minority of İstanbul and Greek – Turkish Relations 1918-1974*, Athens, 1992, s.43.

¹⁵³ Anı: 14 Nisan 1914 Skopos (Üsküp)

saldırması, yedi yerinden yaralamış. **Konstantine**, **Karagata**'daki hastaneye yarı ölü vaziyette getirilmiş." Bu 'özel komiteler', yok etme görevlerine zaten büyük bir istekle başlamıştı. Nitekim **İstanbul**'dan 106 km mesafedeki **Saîdler** tren istasyonuna yakın **Hristiyan Çiftlik köyüne** saldırdılar. Çiftlik köyünün sakinlerini köylerini terk etmeye zorlamak için, oradaki değirmeni imha ettiler ve tahıl ve diğer erzaka el koymaya başladılar. Köylüler, köylerini terk etmektense ölmeyi tercih ettiklerini söylediklerinde, jandarmalar, herhangi bir şey almalarına izin vermeksizin, tüfeklerinin dipçikleriyle kovaladı. 'Özel komite', tahliye edilen köylülere, gönüllü olarak köylerini terk ettiklerinin yazılı olduğu bir beyannameyi zorla imzalattıktan sonra, onları **Muratlı**'ya ve oradan da, binlerce sefil durumda insanı topladıkları **Tekirdağ**'a yürüttüler. **Vize** civarında, Rumların oturduğu diğer altı köy, **Çiftlik köyü**yle aynı kaderi yaşadı. **Dimetoka**, **Edime**, **Uzunköprü**, **Keşan**, **Lüleburgaz**, **Babaeski**, **Kırklareli**, **Çorlu**, **Senekli**, **Seragi (Saray)**, **Kapıarkası**, **Malkara** ve **Vize** yakınındaki bütün köylüler, büyük bir zulme uğratıldılar ve bu çok 'özel komiteler' tarafından sürüldüler. İstanbul üzerinden Selanik'e yol almak için **Dimotoka**'da toplanan dört yüz Rum köylünün bu yolculuğu engellendi. Yine de, **Ekümenik Patrikhanesinin**, **Vize Metropoliti Anthimos**, **Aenos (Enez) Metropoliti Joachim**, Patrikhane Arşivleri Şefi baş keşiş **Archimandrite Alexander** ve sorumlusu **Joachim**'le birlikte, okullar müfettişi **Sophronios** ve baş keşiş **Meletios Loukakis**'den oluşturduğu bir komite, Dâhiliye Bakanı **Talat Bey**'den itimatname alarak, çoğu **Vize** bölgesinden sınır dışı edilmiş, acınacak haldeki yaklaşık 20.000 Rum'un toplandığı **Tekirdağ**'a gitti. Nitekim **Köseilyas köyünde** toplanmış, **Erikli**'ye gitmeye zorlanan mültecilerle iletişim kurulmasını yasakladılar.

1914 yılının mart ayının sonunda küçük boyutlarda başlayan Rum göçü¹⁵⁴, sonraki aylarda yaygınlaştı. Deniz yolu ile Yunanistan'a geçmek isteyen Rum göçmenler, öncelikle İstanbul'a gelmekte ve buradan bindikleri vapurlar ile Yunanistan'a gitmekteydiler. **24 Mart 1914** tarihinde Trakya'dan İstanbul'a gelen 300 kadar Rum göçmen, vapurlar ile Yunanistan'a hareket etmiştir. Rum göçmenler, hareket etmeden önce Balkan savaşının yaratmış olduğu geçim sıkıntısı nedeniyle göç etmekte olduklarını açıkladılar. Rum göçü haziran ayının başlarında durma noktasına geldi. Rum göçü, haziran ayında Batı Anadolu'da başladı. Batı Anadolu'da başlayan ikinci göç hareketi sonrasında, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi konusunda görüşmeler başlamış ve bu görüşmeler, nüfus mübadelesi yapılması konusunda uzlaşma ile sonuçlanmıştır. Rum göçü, resmi bir nitelik kazanmış ve her iki devletin gözetiminde gerçekleşmeye başlamıştır. Trakya'daki Rum göçü öncelikle Rum köylerinde başlamış, daha sonra diğer yerleşim yerlerine de yaygınlaşma göstermiştir¹.

Rum göçünün artması üzerine Rum Patriki **Yermanos Efendi**'nin başkanlığında toplanan Sen Sinod Meclisi, İstanbul'a gelen ve evlerine dönmeyi kabul etmeyen 560 Rum muhacirin **Selanik**'e ulaştırılmaları için gerekli olan vapurun sağlanması konusunda Osmanlı Hükümeti'nden yardım istemeye karar verdi. Aynı toplantıda **Tekfurdağı** ve **Dimetoka**'da bulunan 6000 kadar Rum göçmenin de İstanbul'a gelmelerinin sağlanması için **Şark Şimendüfer Kumpanyası**'ndan yedi vagon tahsis edilmesi konusunda girişimde bulunulması kararlaştırıldı¹⁵⁵. Patrikhane **Tekfurdağı**'nda toplanmış olan Rum göçmenlerinin iskânları konusunda yardımcı olunmasını istedi¹⁵⁶. Osmanlı Hükümeti, Rum göçmenlerin İstanbul'a gelmeden

¹⁵⁴ Trakya Rumlarının Yunanistan'a ilk toplu göçü, **1914 Nisanı**'nda **Edirneli** Rumların hicreti ile başlamış ve **Saray kazasına tâbi Yovani köyünün** muhacereti ile de kırsal alanlara yayılmıştı. İlk giden kafilelerin başını zengin Rumlar çekmiştir. Zaten zengin olan bu kişiler, mal ve mülklerini satıp, paralarını keselerine koyduktan sonra **İstanbul ve Tekirdağ** iskeleleri üzerinden sessizce gitmişlerdir¹⁵⁴. İskelelerdeki görevliler tarafından engel olunmak istenildiğinde, kendi arzuları ile göç ettiklerine dair bir senet çıkartmışlardır. İknâ edilebilenlerden bir kısmı geri dönmekle beraber, gitmekte ısrar edenler serbest bırakılmıştır¹⁵⁴. Bu göç hadisesinde âdeta bir lokomotif görevi yapan ilk kafileyi **Babaeski, Kırkkilise, Uzunköprü, Malkara, Keşan, Çorlu, Silivri, Mıdye, Ereğli ve Tekirdağ** Rumları takip etmiş ve kısa sürede muhacirlerin sayısı 20.000'ne yaklaşmıştır¹⁵⁴. Atina Hükümeti'ne göre bu göçün sebebi, Türk çetelerinin el altından halkı tehdit ederek göçe zorlamasıdır. Bu gibi görüşlere itiraz eden Babıâli'ye göre ise, Bulgar işgalini fırsat bilip, yakın komşularına bile birçok kötülük yapan Rumlar, Türkler bizden mutlaka intikam alacaktır diye, vaktiyle yaptıkları kötülüklerden ürkmüşlerdir. Zira Balkan Savaşı'ndan sonra Edirne valisi Hacı Adil Bey tarafından yaptırılan bir araştırmaya göre, **Edirne** vilâyetinde mevcut 475 köyde 33.154 Müslüman evi yıkılırken, sadece **Edirne** merkezinde 40.000 öküz sahip değiştirmiştir. Kasabalarda da 12.455 Müslüman evi tamamen imha edilmiştir. Yalnızca **Vize** kasabasında ahalinin zararı 1.360.000 lirayı bulmuştur. Savaşın sonra memleketlerine geri dönen birçok **Edirneli** sivil, kendi hanesine ait kapı ve pencereleri yeni yapılmış evlerde takılı bulmuştur. Birçoklarının ev eşyaları ise, hâlâ başka bir mahallede ve başka birinin üzerindedir. Göç eden Trakya Rumlarından birçoğunun Yunanistan tarafından jandarma veya piyade sınıfına gönüllü kabul edilmeleri, bu göç hareketini hızlandırmıştır.

¹⁵⁵ Rum Muhacirleri, **İkdam**, 7 Nisan 1914, no 6151, s.4; "Rum Muhacirler", **Sabah**, 7 Nisan 1914, no 8819, s.2-3.

¹⁵⁶ "Bir İltimas", **Sabah**, 12 Nisan 1914, no 8824, s.2.

Tekfurdağı yolu ile nakillerinin sağlanmasını istemiştir¹⁵⁷. Bunun yanında **Tekfurdağı** Mutasarrıflığı'na gönderilen emirlerle Rum göçmenlerin sorunsuzca vapurlarla nakillerinin gerçekleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır¹⁵⁸. Bunun üzerine Rum Patrikhanesi, **Tekfurdağı**'nda toplanmış olan yedi, sekiz bin Rum'un göç sebeplerini anlamak ve kendilerini memleketlerine geri dönmelerini sağlamak için Patrikhane üyelerinden oluşan özel bir heyeti **Tekfurdağı**'na gönderdi¹⁵⁹. Dâhiliye Nezareti tarafından **Edirne** Vilayeti ile **Çatalca** ve **Tekfurdağı** Mutasarrıflıkları'na gönderilen yazılarda, Rumlara göç etmemeleri konusunda nasihatlerde bulunmak üzere gelen Patrikhane heyetine yardımcı olunması istenmekteydi¹⁶⁰. Muhaceretin önlenmesi için gerekli önlemleri alması konusunda **Edirne** Valisi Hacı Adil Bey'e kesin emir verildiği bildirildi¹⁶¹. Dâhiliye Nazırı Talat Bey, Patrikhane heyetinin yanında mülkiye müfettişi Arif Beyi çağırarak hemen o akşam **Tekfurdağı**, Ereğli ile Trakya'nın çeşitli yerlerine giderek teftiş etmesi ve görevinde ihmali görülen memurları görevden alması talimatını verdi¹⁶². **Tekfurdağı**'ndaki Rum göçmenler, göç etmek düşüncesinden vazgeçemediler. Trakya'da başlayan Rum göçü bir süre sonra Gelibolu yarımadasında da görülmeye başladı. Boğazların güvenliği açısından son derece önemli olan bu bölgedeki göç hareketine Osmanlı Hükümeti'nin engel olmadığı görülmektedir.

Çünkü **22 Mayıs 1914** tarihinde **Gelibolu** Mutasarrıflığı'ndan gönderilen bir şifrede, liva dâhilinde göç eden Bulgar'ın bulunmadığı, Rumlara hakkında tebliğ olunan talimatnameye uygun olarak muamele yapıldığı ve göç konusunda kendilerine kolaylık gösterildiği bildirilmekteydi¹⁶³. Çorlu Metropolitisi Hristomos ve Patrikhane memuru Silifke Piskoposu Yermanos imzalarıyla **Silivri**'den Rum Patrikhanesi'ne gönderilen bir telgraf-namede, **Mürefte**, **Şarköy** ve **Çatalca**'da göç etmeleri konusunda Rumlara baskı yapıldığı ileri sürülmekteydi. Üzerine **Edirne Vilayeti** ile **Çatalca** Mutasarrıflığı'ndan söz konusu iddialar hakkında durumun bildirilmesi istendi. **Edirne Vilayeti**'nden gönderilen cevapta Patrikhane temsilcilerinin iddiaları tek tek ele alınarak Rumlara yönelik baskı iddialarının gerçek dışı olduğu bildirilmekteydi¹⁶⁴. Benzer şekilde **Edirne Vilayeti**'nin çeşitli mevkilerinde ve özellikle de Vize kazasında Rumlara yönelik baskı yapıldığı şeklindeki Rum Patrikhanesi'nin iddiaları üzerine **Edirne** Vilayeti'ne gönderilen yazı ile konu hakkında gerekenin yapılması istendi¹⁶⁵. **İstanbul**'da yayımlanan Levant Herald gazetesi, Trakya'dan kendi istekleri ile göç eden on beş bin Rum'a karşılık Makedonya'dan Anadolu'ya üç yüz bin Müslümanın geldiğini belirtmekteydi. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a karşı izlediği politikada "*mukabele-i bi-l-misl*" ilkesini benimsediği anlaşılmaktadır. Örneğin, bazı kişisel işlerini yoluna koymak amacıyla **Kavala**'ya giden **Kırkkilise** mebusu Rıza Bey, Yunan Dâhiliye Nezareti'nin emriyle herhangi bir sebep yokken sınır dışı edilmişti. Bunun üzerine Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından **13 Nisan 1914** tarihinde İzmir Vilayeti'ne gönderilen bir şifrede, Yunanlıların bu hareketine misilleme olmak üzere Yunan vatandaşı olan beş kişinin hemen sınır dışı edilmesi istendi¹⁶⁶. Osmanlı basını **Trakya**'da Rum göçünün başlamasının ardından olaya yakın ilgi gösterdi. Gazetelerde yayımlanan makalelerde genellikle Trakya'da yaşanan Rum göçü ile Makedonya'dan yaşanan Müslüman göçü kıyaslanmış ve Osmanlı Hükümeti'nin Rum göçü hakkında aldığı önlemler desteklenmiştir. **1914** yılının mart ayında **Trakya**'dan Yunanistan'a doğru yaşanan Rum göçü, Osmanlı Hükümeti tarafından alınan önlemler ile durma noktasına geldi. Ancak Trakya'da durma noktasına gelen Rum göçü kısa bir süre sonra Batı Anadolu'da yaşanmaya başladı. Rum Patrikhanesi ve Yunan Hükümeti tarafından tepkiyle karşılandı. Rum Patrikhanesi, kendisine bağlı olan Rum kilise ve okullarının kapatılmasına karar verdi¹⁶⁷. Rum Patrikhanesi'nin kilise ve okulları kapatma kararını almasından sonra Rum mahalleleri muhtarlarının da tapu işlemlerinde gerekli olan ilmühaberleri imzalamaktan kaçındıkları tespit edilmişti. Bunun üzerine Maliye Nezareti, ilmühaberleri imzalamaktan kaçınan muhtarların azl ve tebdil edileceklerini açıkladı¹⁶⁸.

¹⁵⁷ DH.KMS, 19/45.

¹⁵⁸ DH.ŞFR, 40/11; DH.ŞFR, 40/58; DH.ŞFR, 40/68.

¹⁵⁹ "Patrikhane Heyeti", Tanin, 14 Nisan 1914, no 1906, s.2.

¹⁶⁰ DH.KMS, 19/45

¹⁶¹ "Türkiye'deki Muhaceret Etrafında", Tasvir-i Efkar, 23 Nisan 1914, no 1057, s.4.

¹⁶² "Rum Muhacirler", Sabah, 18 Nisan 1914, no 8830, s.2.

¹⁶³ DH.KMS, 22/15.

¹⁶⁴ DK.KMS, 19/55

¹⁶⁵ DH.H, 24/20.

¹⁶⁶ DH.ŞFR, 39/221.

¹⁶⁷ "Rum Kilise ve Mekteplerinin Seddi Meselesi", İkdâm, 9 Haziran 1914, no 6214, s.1; "Muhaceret Meselesi", Tasvir-i Efkar, 9 Haziran 1914, no 1104, s.4

¹⁶⁸ "Tebliğ-i Resmî", İkdâm, 12 Haziran 1914, no 6217, s.2; "Rum Mahallatı Muhtarları", Sabah, 12 Haziran 1914, no 8885, s.1

Uygulanamayan Mübadele Görüşmeleri 1914

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında bir nüfus mübadelesi yapılması şeklindeki ilk önerinin hangi ülkeden geldiği konusunda farklı bir görüş **A. Pallis**’ten gelmektedir. Bu konuda **Pallis** şunları yazmaktadır:

“Yunanistan ve Türkiye arasında bir nüfus mübadelesi ilk olarak **1914**’te **M. Venizelos** tarafından, iki ülke arasında senenin başında ortaya çıkan zorlukları çözümlene yolu olarak önerilmiştir. İlişkiler, Türkiye’nin Anadolu kıyılarının karşısındaki Ege Adaları’nın Yunanistan tarafından ilhakını reddetmesiyle gerginleşmişti. Yunan hükümetine baskı yapmak amacıyla Türkler, Batı Trakya ve Batı Anadolu kıyısındaki şehir ve köylerdeki Rumları uzaklaştırmaya (oradan atmak) ve yerlerine Makedonya’dan gelen Müslümanları yerleştirmeye başladılar... Sonuçta tek çözüm, var olan ve değiştirilmez olan emr-i vakiyi kabul etmek ve durumu her iki tarafta terk edilmiş olan mülklerin uygun şekilde tasfiyesini ve geride kalan ve çevredeki nüfus tarafından yok edilme tehlikesi olan uzak toplulukların uygun tedbirlerle uzaklaştırılmasını sağlayacak bir antlaşmayla düzeltmek olacaktı”.

A. Pallis, “The Exchange of Populations in the Balkans”, *The Nineteenth Century and After*, cilt XLVII, sayı 576, **Şubat 1915**, s.3’den akt. **Onur Yıldırım**, **Diplomasi ve Göç Türk – Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü**, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2006, s.40.

Pallis’in bu iddiasına rağmen mübadele önerisinin Osmanlı Devleti’nden geldiğini kanıtlayan bir diğer kaynak da İngiltere’nin İstanbul Büyükelçisi **L. Mallet**’tir. **Mallet**, **27 Mayıs 1914** tarihinde İngiliz Dışişleri Bakanı **Edward Grey**’e gönderdiği bir yazıda, Osmanlı- Yunan ilişkileri hakkında **Sadrazam** ile yaptığı görüşme hakkında bilgi vermektedir. Buna göre **Sait Halim Paşa** kendisine, birkaç gün önce **Venizelos**’a, Trakya ve Makedonya’daki nüfusun mübadelesini düzenlemek üzere bir karma komisyon kurulmasını teklif ettiğini, ancak henüz cevap alamadığını dile getirmişti.¹⁶⁹

Yunanistan, **23 Mayıs 1914** tarihinde Osmanlı Devleti’ne verdiği sözlü nota ile iki ülke arasında yapılması düşünülen mübadele hakkındaki görüşünü açıklamıştır. Buna göre, Doğu Trakya ve Aydın Vilayeti’nin Rum sakinleri ile Makedonya ve Epir’in Müslüman sakinleri, göç isteklerinin belirlenmesinin ardından eşzamanlı olarak mübadele edilecek ve mübadele, her iki hükümetin koruması altında tam bir uzlaşma ile uygulanacaktı¹⁷⁰. İki ülke arasında bir nüfus mübadelesi yapılması konusunda bir görüş birliği ortaya çıksa da¹⁷¹, mübadele sürecinin gerektirdiği resmi adımlar **1914** yılının haziran ayına kadar atılamadı. Türk ve Yunan delegelerinden oluşan Muhtelit Mübadele Komisyonu, ilk toplantısını İzmir’de Hükümet Konağı’nda kendilerine ayrılan odada **11 Temmuz 1914** tarihinde gerçekleştirdi. Görüşmeler genel olarak belli konularda yoğunlaştı: göçün koşulları, mübadele edilecek kişilerin mallarının değerinin saptanması ve tazminat ödemelerinin biçimi, hakem meselesi¹⁷². Yunan tarafının isteğe bağlı göç ilkesi ile göçün eşzamanlı gerçekleşmesi ve mübadele edilecekler arasında sayısal yönden eşitlik olması şeklindeki önerileri bir başka anlaşmazlık konusunu oluşturdu. Osmanlı temsilcileri, Osmanlı topraklarından göç etmiş olan Rumların geri gönderilmelerini de kabul etmediler. Onlara göre bu mülteciler, kırsal veya kentsel kimliklerine bakılmaksızın değişim anlaşmasının kapsamındaydı¹⁷³. Yunan vatandaşı olacaklar, ancak üç yıl boyunca Osmanlı vatandaşlığına geçme hakkını ellerinde bulunduracaklardı. Buna karşın bu hakkı kullanacak olanlar Yunan toprakları dışına çıkmak zorunda kalacaklardı ve vatandaşlığı seçmek hakkı da şahsi olacaktı¹⁷⁴. Büyük

¹⁶⁹ (Bilal Şimşir, a.g.e., II, s.503-504.)

¹⁷⁰ Stephen Ladas’a göre, mübadele İzmir Vilayeti ve Trakya’nın Rum nüfusu ile Makedonya’nın Müslüman köylüleri arasında yapılacak ve Boğazlar bölgesinde yaşayan Rum nüfus da mübadele kapsamında yer alacaktı. Stephen P. Ladas, a.g.e., s.21-22.

¹⁷¹ Karma komisyondaki Yunanistan’ın temsilcileri **Kostantin Dimaras** ile **George Tsorbatzoglou**’ydu. Osmanlı Hükümeti ise komisyonda birinci delegeliğe **Atina** eski Büyükelçisi **Muhtar Bey**’i, ikinci delegeliğe ise **Şükrü Bey**’i seçmişti. Meclis-i Vükela’nın 1 Temmuz 1914 tarihli toplantısında, İzmir ve Edirne havalisindeki Rumların Makedonya ve Epir’de bulunan Müslüman halk ile mübadelesi işi ile ilgilenmek üzere **Atina** eski Büyükelçisi **Muhtar** ve mülkiye müfettişlerinden **Şükrü Bey**lerin memur olarak görevlendirildikleri konusu görüşülmüştür. Bu konudaki gerekli olan masraflar için **Muhtar Bey**’e günlük beş lira ile elli lira harcırah verilmesine ve **Şükrü Bey**e de bir lira verilmesine karar verilmiştir. **MV**, 190/20

¹⁷² **Yannis G. Mourellos**, a.g.m., s.401

¹⁷³ Rum mültecilerin büyük bir kısmı Ege adalarında bulunmaktaydı. İzmir’de yayımlanan **Nea Smirni** gazetesi, adalara iltica etmiş olan ve Yunan Hükümeti’nden yardım alan Rum mültecilerin sayısını şöyle vermektedir: **Midilli**’de 50.224, **Semadirek**’te 484, **Bozcada**’da 1849, **İmroz**’da 421. “Adalardaki Rum Muhacirleri”, **Ahenk**, 15 Teşrin-i evvel 1914, no 5564, s.3.

¹⁷⁴ **Nihat Erim**, a.g.e., s.478-479; **Galip Kemal** Söylemezoğlu, a.g.e., s.58.

çiftlikler konusunda ise Osmanlı temsilcileri, her iki taraftaki mülk sahiplerinin aralarında sözleşmeler yapılması düşüncesini desteklediler. Yunan temsilcileri bu düşüncüyü reddetmemekle birlikte kırsal mülklerin toplam değerinin belirlenmesi ve büyük ve küçük arazi sahipleri arasındaki farkın tespitinde daha iyi bir yöntem bulunmasını istiyorlardı.

Problem de Rumeli'den gelen muhacirlerin **işgal ettikleri** emlak ve arazinin durumunun belirlenmesiydi. Çünkü çok sayıda muhacir, Rumlar tarafından terk edilen emlak ve araziye el koymuştu. İşgal ettikleri bu emlak ve araziye de bırakmaya niyetli görünmüyorlardı. Muhacirlerin Osmanlı ülkesinde işgal ettikleri emlak ve arazinin toplam değerinin Makedonya'da bırakmış olduklarından az çıkması durumunda ise kendilerine bir miktar daha arazi verilmesine karar verildi¹⁷⁵. Bu arada **8 Ağustos 1914** tarihli toplantıdan sonra Muhtelit Komisyonu'nun çalışmalarına birdenbire ara verildi. Bu, Yunanistan ile Ege adalarının geleceği hakkında Bükreş'te yapılacak görüşmelerin sonucunu bekleyen Babıali tarafından tasarlanmış bir hareketti Makedonya'daki Müslüman halkın sahip olduğu topraklara el konuldu. Osmanlı Hükümeti de Halep Vilayeti'ndeki Rumlara ait tasarruf işlemlerinin sonraki bir emre kadar geciktirilmesi kararını aldı. Komisyonun **14 Aralık 1914** tarihli toplantısında da herhangi ilerleme kaydedilemedi. **14 Aralık** tarihli toplantı, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesini görüşen Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun son toplantısı oldu.

Fotoğraf: 9---Trakya Köylüsü

Mübadele de Rum Göçü ve Emval-i Metruke Sorunu Çözüm Önerileri

Büyük oranda bir nüfus kitlesinin sahip olduğu taşınır veya taşınmaz malları geride bırakarak göç etmesi, Osmanlı toplumsal ve ekonomik yaşamında da bazı sonuçlar doğurmuştur. Bu sorunların başında, Rumlar tarafından **terk edilen mallar** sorunu gelmektedir. Göçün yaratmış olduğu bir diğer hukuksal sorun da göç eden Rumların çeşitli kişi veya kurumlara olan **borçlarının** nasıl karşılanacağı sorunu idi. Makedonya'dan göç eden Müslüman göçmenleri Rum köylerine yerleştirmeyi planlayan Osmanlı Hükümeti, Rumlar tarafından bırakılan malların Müslüman muhacirler tarafından kullanılmasını istemekte ve bu nedenle terk edilen mallara başka kişiler tarafından el konulmasını önlemeye çalışmaktaydı. **1 Temmuz 1914** tarihli Meclis-i Vükela toplantısında, korunmasında zorluklar yaşanacak ve bozularak kullanılamaz hale gelecek mal ve eşyaların satılarak bedellerinin emanet suretiyle, başvurulduğunda sahiplerine geri verilmek üzere ve ayrıca kayıtları tutulmak şartıyla mahalli mal sandıklarına teslim edilmesine karar verildi. Korunması mümkün olan malların da uygun yerlerde depo itihaz edilerek ve hayvanların da güvenilir kimselere teslim edilerek korunmalarına karar verildi. Rum göçünün ortaya çıkardığı bir diğer sorun da göç eden Rumların çeşitli kişi veya kurumlara olan borçlarının ne şekilde ödeneceği sorunu idi. Rum göçmenler arasında çeşitli kişilere borçlu olanlar olduğu gibi Ziraat Bankası veya Anadolu Pamuk Şirketi gibi kurumlara borçlu olanlar da bulunmaktaydı. Rumların Ziraat Bankası'na olan borçlarının ödetilmesi ve bankanın zarardan korunması için Edirne Vilayeti'nin bazı mülhakatında yapıldığı gibi nakden ve eksiksiz olarak borçların tahsil edilmemesi durumunda Rumların göçlerine izin verilmemesi üzerinde duruluyordu. Taşınmaz mallarını rehin göstererek bankadan para çekmiş olan ve geri dönmek üzere göç eden Rumların yerine İslam muhacirleri yerleştirilmiş olsa bile rehinli malların icra idareleri aracılığıyla müzayede yoluyla satılması, banka borçlarının karşılanması ve bu şekilde rehinli olan malların kimseye tahsis edilmemesi isteniyordu. Emval-i metruke sorunu

¹⁷⁵ MV, 191/29

kapsamında yer alan bir diğer konu da göç eden Rumlardan kalan bağ ve bahçelerin korunması sorunuydu.¹⁷⁶

Trakyalılar için Kara Paskalya olan **6 Nisan 1914'te** Neo-Türkler, Yunanlıları **Arkadiupolis, Vizy** ve Trakya'nın diğer bölgelerindeki birçok köyden kovdu. Aynı yıl Heraklion, Malgara ve Kessani bölgelerinde Yunanlılara karşı zulümler, cinayetler, sürgünler, soygunlar, kundaklamalar ve yağma olayları yaşandı. **Nisan 1915'ten** itibaren **Makra Gefyra, Madyto, Gelibolu, Saranda Ekklesies, Redestos, Skopos ve Doğu Trakya'nın** diğer bölgelerinden 150.000 Trakyalı, Neo-Türkler tarafından Küçük Asya'da yerlerinden edildi ve bunlardan birkaçı diğer binlerce Küçük Asyalı gibi göçtrn sağ kurtuldu.

Rumların Babaeski'de İbadetleri

Günlük İbadetler

Hıristiyanlıktaki belli başlı ibadetlerden biri de sabah ve akşam olmak üzere iki vakitten oluşan günlük ibadetlerdir. Günlük yapılan bu ibadetlerin saatleri yer ve zamana göre belirlenmektedir. Papaz nezaretinde yapılan günlük ibadetlerde, kutsal kitaptan pasajlar okunmakta ve bunlar üzerinde papazın yorumları topluluk tarafından dinlenmektedir. Sabah ve Akşam topluca yapılacak ibadetler için kilise çanlarının çalınmasıyla cemaate haber verilmiş olmaktadır.

Evhariştiya ayini, Ortodoks Kiliselerinde bu ayin, günlük olarak değil Pazar ve özel bayram günlerinde kutlanmaktadır. Yunan Ortodoks Kilisesinde günlük yapılan ibadet ve dualar, Sabah (**Matin**) ve Akşam (**Vesper**) duaları olmak üzere iki şekildedir. Bunların yanında günün belli saatleri içerisinde yapılan bazı dua ve ibadetler de görülmektedir. Bunlar, değişik zamanlarda dört defa yapılan dualar, Akşam yemeğinden sonra ve yatmadan önce gün boyunca işlenen günahlardan tevbe etmek, karanlığın şerrinden korunmak, Tanrı'ya şükran bildirmek için akşam yapılan ibadetler ve son olarak gece yarısı yapılan ibadet ve dualardır¹⁷⁷.

Haftalık İbadetler

Hıristiyanlıkta haftalık ibadetin merkezini Pazar günü kilisede yapılan topluca ibadet oluşturmaktadır. Pazar günü¹⁷⁸, Hıristiyanlar için diğer günlerden farklıdır ve bu günün büyük bir önemi vardır. Hıristiyanlığın bütün kolları'da olduğu gibi Yunan Ortodoks Kilisesinde de haftalık ibadet Pazar günü yapılmaktadır. Bu günde Yunan Kilisesinde yapılan en önemli ayin **evhariştiya ayinidir**. *Evhariştiya, bütün Ortodoks Kiliselerinde olduğu gibi Yunan Kilisesinde de Pazar gününde yapılmaktadır*. Haftalık ibadet sabah ve akşam olmak üzere Pazar günü iki vakitte ifa edilmektedir. Hıristiyan inancına göre İsa Mesih Pazar günü dirilmiş ve bu gün her Hıristiyan Kilisesince kutsal bir gün olarak kabul edilmiştir. Bu geleneğin, Yahudi Şabat gününden kaynaklandığı da ileri sürülmektedir. İlk Hıristiyan uygulamaları ise haftanın ilk gününün İsa'nın yeniden gelişine işaret olsun diye, özel bir ibadet günü olarak kabul edildiğini göstermektedir.¹⁷⁹

Yıllık İbadetler

Yıllık ibadetler; bayramlar, oruç, perhiz, hac gibi kutsal gün ve gecelerde yapılan ibadetlerden oluşmaktadır. Ortodoks Kilisesi, yıllık ibadet yönünden çok zengin bir geleneğe sahiptir. Bunun yanında Yunan milli bayram ve özel günleri de dinsel Ortodoks bir yapıya dönüştürülerek yıllık ibadetler gibi kutlanmaktadır. Ortodoks Kilisesinin yıllık ibadet ve törenleri ağırlıklı olarak kiliselerde ve topluca yapılmaktadır.¹⁸⁰

Bayramlar Yortular:

Ortodoks yıllık ibadetleri içerisinde en büyüğü, en önem verileni, festivallerin festivali, bayramların bayramı olarak isimlendirilen Paskalya'dır¹⁸¹. Bununla birlikte Ortodoks dünyası tarafından geniş kabul gören

¹⁷⁶ Hasan Taner Kerimoğlu, *İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Rum Politikası 1908-1914-Doktora Tezi-İzmir, 2008-Dokuz Eylül Üniversitesi*

¹⁷⁷ Yıldırım M., *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 123*

¹⁷⁸ Pazar gününün Hıristiyanlıktan önce Eski Roma'da da kutsal kabul edildiği ve Güneş Tanrısının diriliş günü olarak kutlandığı ifade edilmektedir. Bu uygulamanın daha sonraki yıllarda Hıristiyanlar tarafından İsa'ya hasredildiği belirtilmektedir (Bkz. Parrinder, *A Concise ...*, 227).

¹⁷⁹ Yıldırım M., *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 116*

¹⁸⁰ Yıldırım M., *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 126*

¹⁸¹ Paskalya: İbranice "geçmek" anlamına gelen pesah (fish) kelimesinden gelmektedir. Bu kelime Latince ve Grekçeye "Pascha" olarak geçmiştir. Hıristiyanlıkta paskalya kelimesi, İsa'nın çarmıhta öldükten sonra dirilişini ve bu dirilişi anlam amacıyla yapılan kutlamaları ifade etmektedir. Hıristiyanlar için Paskalya; İsa'nın insanların günahları için kendisini çarmıhta feda etmesinden sonra yeniden dirilmesini sembolize etmiştir. Onlar, İsa'nın Rab olarak dirildiğine inanmakta ve bu diriliş çeşitli ayin ve törenlerle kutlanmaktadır. Başlangıçta Hıristiyan Kilisesinde Paskalya'nın, İsa vasıtasıyla günahlardan kurtuluşu ifade etmesinden çok, İsa'nın ölümden dirilişi anısına kutlandığı iddia edilmektedir (Bkz. Mehmet Katar, *Hıristiyanlık'ta Paskalya, Ankara 2003, 1-3*).

On İki bayram daha vardır¹⁸². Ortodoks Kiliselerinde bu törenlerin yanında büyüklü küçüklü daha birçok bayram ve kutlamalar bulunmaktadır.¹⁸³

Ortodoks Kiliseleri de Meryem'e büyük önem vermekte ona saygıda kusur göstermemektedir.¹⁸⁴

Hıristiyan Kiliselerinde Noel devresi, Noel'den önceki dördüncü Pazar günü başlamakta ve bu Pazar Gününde küçük perhiz ya da Noel perhizi de yer almaktadır¹⁸⁵.

Ortodoks Kilisesinde **Krismas Bayramı**¹⁸⁶ sabah kilisede yapılan Ekmek-Şarap Ayini ile başlamaktadır. Yunan Ortodoks halkı, Noel' i geleneksel dini bir bayram olarak kutlamaktadır. Bu dönemde halk arasında Bizans döneminden kalma ve nesilden nesile geçmiş olan **Kalandas** adı verilen şarkılar söylenmektedir. Kırsal kesimlerde, etrafı tel parçalarıyla örülmüş ağaç bir kâse görülmektedir. Geleneksel inanca göre bu kâsenin içine konulan kutsal suyla Noel Döneminden Epifani'ye kadarki dönemde ev kötülüklerden arındırılmış olmaktadır. Buna göre, Yunan halk inancında **Killantzaroi** adındaki bir yaratık bu kâse içerisine konan kutsal su ile Noel devresi süresince hane hal kından uzak tutulmakta ve dini bir görev yerine getirilmektedir. İnanışa göre Killantzaroi, hayali bir yaratık olup yerin merkezinde yaşamakta ve insanların evlerine bacalardan girmektedir. Yunan Ortodoks Kilisesinin İsa'yı anma amacıyla kutladığı yıllık törenlerinden biri de **Epifani** kutlamalarıdır. **Epifani**, Rab-İsa Mesih'in görünüşü anlamına gelmektedir. İsa Mesih, **Krismas Günü** bakire Meryem'den doğarak, müneccimler onu takdir etmiş, ona saygı ve ta'zimde bulunmuşlardır.¹⁸⁷

Yunan Ortodoks Kilisesi, **Epifani** bayramını **6 Ocak'ta** kutlamaktadır. **Epifani** bayramında, birçok Yunanlı kendilerini soğuk suların içerisine bırakmaktadır.

Palm Sunday (Palmiye Pazarı) şeklinde de isimlendirilen kutsal haftanın bu ilk gününde Yunan Ortodoks Kilisesinin sabah ayininde Bizans döneminde oluşmuş olan bir takım etkiler de kendini göstermektedir. Kutsal Perşembe gününde ise, İsa'nın yediği son akşam yemeği yâd edilmekte, ekme ve şarapta İsa'nın eti ve kanının olduğu hatırlanmakta ve sık sık bunun tekrar edilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Paskalyadan önceki Cuma günü İsa Mesih'in öldüğü gündür. Bu günden sonra gelen Pazar gününde ise İsa tekrar dirilmiştir. İsa'nın ölümü ve dirilişi Hıristiyanlar tarafından Paskalya bayramında özel bir şekilde kutlanmaktadır.¹⁸⁸

Vaftiz;

Kirli geçmişten temizlenmek ve kutsal hayat tarzına kavuşmak amacıyla yapılmaktadır. Vaftiz¹⁸⁹, bir Hıristiyan için mutlak, temel ve yapılması kesin olan bir ayin şeklidir.¹⁹⁰ Kilisede veya kendi evinde vaftiz edilen bir aday, hemen arkasından kutsal yağ ile yağlanmakta, bu işlem hiçbir şekilde geç yaşlara kadar

¹⁸² Bunlar şunlardan oluşmaktadır: **1 Ocak**, İsa Mesih'in Sünneti. **30 Ocak**, Üç büyük hiyerarşi günü. **24 Haziran**, Vaftizci Yahyanın Doğumu. **29 Haziran**, Aziz Peter ve Aziz Pavlus günü. **29 Ağustos**, Vaftizci Yahyanın boyununun vuruluşu. **1 Ekim**, Meryem' in peçesini koruma günü. **6 Ekim**, Aziz Nikolas günü. Pentakosttan sonraki ilk Pazar, bütün Azizlerin günü (Bkz. Timothy Ware, 299).

¹⁸³ Bu bayramların tarihleri ve isimleri şöyledir: **8 Eylül**, Tanrı annesinin doğuşu. **14 Eylül**, İsa 'nın onurlandırılarak yükseltilmesi. **21 Kasım**, Tanrı Annesinin tapınağa girişi. **25 Aralık**, İsa Mesih 'in doğumu. **6 Ocak**, İsa Mesih 'in Ürdün nehrinde vaftiz oluşu. **2 Şubat**, İsa Mesih'in tapınaktaki toplantısı. **25 Mart**, Meryem'e müjdeli haberin ulştırıldığı gün. Paskal ya'dan bir hafta önceki gün, İsa Mesih'in Kudüs'e gittiği gün. Paskalya'dan kırk gün sonrası, İsa Mesih'in göğe yükseltildiği gün. Paskalya'dan elli gün sonrası, Pentakost günüdür. **6 Ağustos**, İsa Mesih'in transjgürasyonu. **15 Ağustos**, Geleneksel Meryem Günü (Bkz. Timothy Ware, 299). alıntı: Yıldırım M. ,Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 141

¹⁸⁴ Yıldırım M., Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 119

¹⁸⁵ Yıldırım M., Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 119

¹⁸⁶ Ortodoks Kiliselerindeki ekme-şarap ayininin Katolik Kilisesindeki terminolojik karşılığı "**MassAyini**":*lir. Mass'ın kelime olarak papazın cemaati son kez selamlama ifadesi olan "ite misse est" şeklindeki Latince ifadeden çıkarıldığı sanılmaktadır. "Gidin, gönderilmiştir" anlamına gelen ifade, bu ayinle gerçekleştirilen inkamasyon misyonunun tamamlandığını ifade etmektedir. Aynı ayin için kullanılan "Evharistiya" kelimesinin ise Grekçe "şükretme" anlamına gelen "Eucharist" kelimesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Bu kelime İsa'nın ekme ve şarap kadehini eline alarak bu gizemi icra etmeden şükürde bulunmuş olması sebebiyle kullanılmaya başlamıştır {Bkz. Katar, Paskalya, 8).*

¹⁸⁷ Yıldırım M. ,Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 121

¹⁸⁸ Yıldırım M. ,Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 125

¹⁹⁰ Yıldırım M. ,Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 132Yunan Ortodoks topluluklarında normal bir vaftiz ibadeti şu şekilde yapılmaktadır: "Yeni dünyaya gelen bir çocuk. Piskopos yanındakilerin yardımıyla dua kitabından çeşitli pasajlar okuyarak çocuğu yağlamaktadır. Çocuğu vaftiz kuvasının içindeki su ile yıkayarak onu şeytanın şerrinden ve kötülüklerden korunması için dualar okumaktadır. Bu dualar ile birlikte Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz yapılmaya başlanmaktadır

birakılmamaktadır¹⁹¹. Kullanılan kutsal yağ, güzel kokulardan, özel karışımlardan elde edilmektedir. Perşembe günleri yapılmaktadır. İnsan bedenini yağlarken Kutsal Haç'ı önce alından başlayarak gözlere, dudaklara, göğüse, bele, ellere ve ayaklara sürerek bu ayini tamamlamış olmaktadır. Bu sırada her sürüşte "*Kutsal Ruh'un armağanı seninle olsun*" duasında bulunur.¹⁹²

Paskalya

Hıristiyan **liturjik yılı/bayramları**¹⁹³ içerisinde en önemlilerinden biri "Kıyam Yortusu, Diriliş Pazarı, Diriliş Günü" isimleri ile de zikredilen "Paskalya"dır¹⁹⁴. Çöreklerinin yapıldığı, Paskalya tavşanlarının söz konusu olduğu ve "Ekmek-Şarap Ayini'nin"¹⁹⁵ icra edildiği Paskalya'nın ibadet günü, Pazar yapılarak, Yahudilerin Mısır'dan çıkışını, esaretten kurtuluşunu ifade eden Pesah'tan ayrılmıştır. Çünkü Hıristiyanlık için **Pazar**; kilisenin kurulması, İsa'nın dirilmesi, havarilerine görünmesi ve onları ziyaret etmesi, göğe yükselmesi gibi çeşitli mucizevi olayların gerçekleştiği gün olması bakımından önem taşımaktadır¹⁹⁶

Pagan gelenekleri içerisinde de kökleri olan Paskalya yumurtası, tavşanı ve kuzusu asırlardır toplum içerisinde kendine özgü bir yer edindi. Pazar günü çocuklar, büyüklerin sakladıkları yumurtaları ararlar. Yumurta, Hıristiyanlıkta dirilişi sembolize eder. Kilise Ortaçağ'da oruç sırasında yumurta ve et yenmesini yasaklamıştı. Yumurtalar haşlandıktan sonra boyanıp hediye edilirdi. Tavşanın Paskalya yumurtası getirmesi biyolojik olarak mümkün değil. Ama o da bu mevsime ait ve baharın habercisi olarak kabul ediliyor. Çok üredikleri için eskiden beri bereketin sembolü olarak kabul ediliyor. Geçmiş yüzyıllarda hediyeleri horoz ve leylekler de getirirdi. Bugün renkli yumurtaları ve şekerlemeleri tavşan getiriyor.

Başlangıçta Paskalya mumu, Paskalya gecesinin kilise ayinlerinde yakılırdı. Işık, Hz. İsa'nın dirilişi ile Hıristiyanların aydınlanmasını simgeliyor. Mum ışığı ayrıca ölümü yenip dirilen İsa'yı sembolize eder. Paskalya mumu ile diğer mumlar da tutuşturulur. Böylelikle aydınlanma sembolik olarak aktarılmış olur. Alevlerin insanları kışın yoksulluğundan, kötü ruhlardan koruyacağına inanılırdı. Ayrıca ateş ışığının şans getirdiğine inanılır. Bugün aileler ve küçük topluluklar bir araya gelip Paskalya ateşiyle, Paskalya'yı kutluyor. Kutsal Pazar günü kilise çanları yüksek sesle çalarak dirilişi müjdeler. Paskalya tüm Hıristiyanlar tarafından kutlanır. Paskalya Günü için evlerde özel çörekler (Paskalya çöreği) yapılır; haşlanmış yumurtalar boyanır; mumlar yakılır; dualar okunur İsa perşembe gecesini havarilerle son yemeğini yiyor. Yemekte mercimek var. Bunun için perşembe gecesini "mercimek" pişiriliyor. Paskalya çöreği hazırlanıyor. Yumurtalar kırmızıya

¹⁹¹ Yıldırım M. ,*Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 132

¹⁹² Yıldırım M. ,*Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 132

¹⁹³ Bu bayramlar; Tanrı annesi Meryem'in Doğumu (8 Eylül), Haçın Yükseltilmesi/Ululanması (14 Eylül), Meryem'in Mabede Girişi/Adanması (21 Kasım), İsa'nın Doğumu (25 Aralık), Kutsal Aile Bayramı (Noel'den sonraki ilk Pazar), İsa'nın Görünmesi/Epifani (6 Ocak), İsa'nın Mabede Takdimi/Sunumu (2 Şubat), Meryem'e Müjde verilmesi (25 Mart), İsa'nın Kudüs'e Girişi (Palmiye Pazarı/Paskalya Öncesi Pazar), İsa'nın Göğe Yükselişi (Paskalyadan kırk gün sonra), Kutsal Ruh'un Havariler Üzerine İnişi/Pentekost (Paskalyadan elli gün sonra), İsa'nın Görünüm Değiştirmesi (6 Ağustos); Meryem'in Cennete Alınışı (15 Ağustos)'dır. Ancak bu bayramlar ile birlikte İsa'nın sünnet oluşu (1 Ocak), Kutsal Ruh Bayramı (Pentekost'tan sonraki gün) ve kaynağını Yuhanna 11:17-48'den alan Dalların Pazarı'ndan bir gün önce kutlanan Lazarus Cumartesi veya Lazarus'un Diriliş Bayramı gibi bayramlar da kullanılmaktadır(Bkz. Erişim <http://www.ortodokslartopluluğu.org/bayramlar-yortular-kutlamalar>, 15.04. 2016; Calivas, "Ortodox Worship", Erişim <http://www.goarch.org/ourfaith/ourfaith7118>, 23.11.2015. Ayrıca bkz. Jacob, 1994:29-32).

¹⁹⁴ Paskalya dediğimiz bu bayram, Hıristiyanlığın da en eski ve en önemli bayramdır. İsa Mesih'in çarmıha gerildikten sonraki üçüncü günde dirilişi kutlanır. İsa Mesih'in ölümünün ve dirilip göğe çıkışının yıldönümünün ne zaman kutlanacağı tartışmalarına 325 yılında, İznik Konsili'nde son verilmiş. Paskalya'nın bahar ekinoksndan (Newroz) sonraki ilk dolunayın ardından gelen pazar günü kutlanması kararı alınmış. Bu nedenle Paskalya, Gregoryen Takvimi'ne göre 22 Mart ile 25 Nisan arasındaki pazar günlerinden birine denk gelir. Tarih konusunda kiliseler arasında farklılıklar vardır.

¹⁹⁵ "Teşekkür etmek, şükretmek, şükranlarını sunmak" anlamında Yunanca "Eucharistesas" kelimesinden gelen "Evharistiya" için tarihi süreçte Yunanca "koşulsuz sevgi, sevgi" anlamına gelen "agape" kelimesi kullanılmıştır. Latince, "caritas" adı ile zikredilen bu kavram, İbranice, hem eşler arasındaki sevginin hem de İsrail ile Tanrı arasındaki ahitleşmenin bir ifadesi olan "ahabah" kelimesi ile ifade edilmektedir. Evharistiya'dan önce gelenek haline gelmiş olan yemeğe verilen isim olan ve Evharistiya adı ile yaygınlık kazanan bu yemek, zaman içerisinde Evharistiya'dan ayrılmış, hatta IV. yüzyılda yasaklanmış ve 692'de kaldırılmıştır. (Flinn, 2007:9; Küçük, 2009:176-177; Palmer, 2004:127)

¹⁹⁶ Romalılara Mektup 6:10; Galatyalılara Mektup 3:13-14; İşıya 53:3-6; Efeslilere Mektup,1:7-8; Pack, 2008: 3-4; Ferrel, 2003:44, 57-58; Jacob vd., 1994:105-108; Stott, 1995:55; Safra vd., 2006:308; Pamir, 2006:45; Baldovin, 2005a:2579-2580; Katar, 1997:123; Katar, 2003:1-2,6-8,14; Katar, 2000:24-26; Küçük, 2009:190; Aydın, 2015:51-52; Aydın, 2005:68

boyanıyor. Mercimek perşembe gecesini yeniliyor ama yumurtaya ve çöreğe cumartesi gecesine kadar dokunulmuyor.¹⁹⁷

Erguvan çiçekleri (Paschalia) Paskalya'yı sembolize etmektedir, ismi Rumcada 'Paskalya' anlamına gelmektedir. Oruç döneminde her çeşit deniz ürünü, tahıllar, baklagiller ve sebzeler tüketilmektedir. Şarap ise her sofranın vazgeçilmez bir parçasıdır. Yunan evlerinde sık sık tatlı olarak misafirler helva (tahin ve şeker karışımı) ikram edilmektedir. Ayrıca restoranlarda da ev sahibi misafir perverliğini göstermek için helva ikram etmektedir.

Bir Rum aile geleneklerini şöyle anlatıyor:

"Cumartesi günü en önemli gündür. Vaftiz anneye ya da babaya gidilir. El öpülür. Af dilenir. Oruç bozulur. Gece kilisede toplanılır. Herkesin elinde mumlar vardır. Bu mumlar özeldir. Vaftiz anne ve babalar tarafından alınır. Saat 24.00'te ışıklar söner. Mumlar yakılır, İsa'nın dirilişi kutlanır. Dargınlar barışır. Herkes birbirinden af diler. Ve bayram başlar. Kiliseden eve dönülünce muhteşem bir sofraya etrafında toplanılır. Aileden bir kişi mumu söndürmez. Eve kadar taşır. Ve o mumun isiyile kapının altına bir haç çizer. Bu da "uğur, kısmet, bereket" anlamına gelir. Sonra sofraya oturulur. Yemekler yenir. Kırmızı yumurtalar tokuşturulur"

Büyük Perhiz'den sonra gelir. Paskalya haftası, İsa Peygamber'in çarmıha gerilişi ve ölümü haftasıdır. Rumlar, İsa'nın çarmıhta can verdiği Cuma günü perhiz tutar, et ve hayvansal gıda yemez. Cumartesi gecesine dek yas tutulur.

Noel:

Her sene 25 Aralık tarihinde kutlanan Noel, İsa'nın doğum günü olarak anılıyor. Kutsal Doğuş, Milat Yortusu gibi isimlerle de anılan Noel, oldukça renkli bir kutlamaya sahiptir.

Bölgenin böylece masada yıl boyunca bol miktarda yiyecek bulunur. Turta (buğdayı parlak hale getirmek için) Bal (aile üyelerinin yıl boyunca arılar gibi birçok şeyi taşıması için) Şarap ("yaymak" için "Aile çardak gibi) Saraylı (arkadaşlarımıza her zaman "tatlı" davranalım diye) Karpuz (üretim karpuz kadar tatlı olsun) Kavun (köylüler aile hakkında tatlı tatlı konuşabilsinler) Elma (aile bireylerinin yanaklarının kızarması) Sarımsak (böcek ısırıklarından korunmak için) Soğan (annelerin sütünü çok olması için) Doğu Trakya'nın bir Noel geleneği canlandırılarak anıları canlandırdı, örf ve adetleri canlandırdı.

Ev hanımı Noel ekmeği yapıyordu. Dokuz öğün, bazılarında göre Meryem Ana'nın hamile olduğu dokuz ayı simgeliyor. Eski günlerde dokuz öğün herhangi bir şeydi ama her biri bir şeyi simgeliyordu. Örneğin soğan, anne sütünü simgeliyordu.

Bir Rum'un belirttiği gibi, "Trakya'nın bazı bölgelerinde bunu akşamları yaptılar. Bugün hatırlıyorum. Bir delikanlıları vardı ve bir şarkı söyleyerek evden eve gittiler. Her köyde farklı bir şarkı söylediler. "Kötü iblislerden kurtulmak için çocukları kömürleri karıştırdılar." Sourva, Yılbaşı Gecesinin şarkılarından. Çocuklar bahşiş olarak meyve (kırmızı şarap, kırmızı şarap dahil) bekleyerek şarkıları söylediler ve kapıları çalıp açmak için kırmızı şarabı, kırmızı bir tahtayı ellerinde tuttular.

Rumlar, İsa Peygamberin doğumunu (Noel) diğer Ortodokslar gibi 25 Aralık günü kutlar. Aralığın 24'ünü 25'ine bağlayan gece, çocuklar evden eve dolaşır ve "**Kalanda**" adlı Noel şarkıları söyleyerek İsa'nın doğuşunu müjdeliler. Noel sabahı kilisedeki ayine gidilir. Öğle saatlerinde akrabalar, dostlar biraraya gelirler ve hep birlikte yemek yerler. Özellikle çocuklar için çam ağaçları süslenir ve aile üyelerinin birbirine aldığı hediyeler yılbaşına kadar bu ağacın altında durur. Yılbaşına doğru çiçek satıcılarının tezgâhlarını dolduran "**kokina**" (Rumca'da kırmızı) adlı minik kırmızı taneli yeşil dallar da bu dönemde, evleri süslemekte yaygın biçimde kullanılır.

Zoodohu Piğis: Rumların **Ayazma Günü** olarak kutladıkları bu bayramın adı, "*hayat veren kaynak*" anlamına gelir.

Ayios Stefanos Rumlar, bu bayramda Hıristiyanlığın ilk şehidi olan **Aziz Stefanos**'u anarlar (27 Aralık). **Ayios Stefanos** Günü'nde kurban kesip fakirlere dağıtma geleneği vardır.

Meryem Ana Yortusu: Bu gün, Meryem'in göğe yükselişinin yıl dönümü olarak kutlanır. Katolik ve Ortodoks Hristiyanlığın en büyük bayramlarından birisi olan **Meryem Ana Yortusu**, kilise geleneklerine göre 15 Ağustos'ta ya da bu tarihe en yakın Pazar gününde kutlanır. Rus, Sırp, Gürcü ve Kıpti Ortodoks Kiliseleri, Meryem'in göğe kabul edilmesini 28 Ağustos olarak kabul eder. Birçok ülkede bugün resmi tatildir. Ayrıca:

¹⁹⁷ trakya gazetesi <http://www.trakyagazetesi.com.tr/gundem/paskalyayi-kutladilar-h10006.html>

Ta Fota gününde Rumlar 6 Ocakta İsa'nın vaftiz edilmesini kutlar Rumlar Ton Psihon gününde mezarlıkları ziyaret eder ve ölülerinin ruhuna ayin yaparlar. Bu günde badem, ceviz ve buğdaydan yapılan bir tür helva (**Koliva**) yenir¹⁹⁸.

Aşure, slika (hedik)¹⁹⁹, fuveyşet (lokma tatlısı): Bugün Azize Barbara (Bırbara) Bayramı. Bugün yılımız bereketli geçsin diye biz Antakyalı Ortodokslar aşure, slika (hedik), fuveyşet (lokma tatlısı) yapar ve dağıtırız, kurdun kuşun hakkını da bahçelere atarız. Bu bayramı aynı isimle 17 Aralık'ta Arap Aleviler de kutlarlar.

Fotoğraf: 10-- Koliva helvası

Fotoğraf: 11—Mağiriça çorba yemeği

Fotoğraf: 12 Aşure

Fotoğraf: 13 Fuveyşet (lokma tatlısı)

Tessarakosti

Rumların, 40 günlük Paskalya oruçlarının başlangıcıdır. İlk gün hiçbir şey yemeden ve içmeden oruç tutulur. Bunu izleyen 5 hafta boyunca, hayvansal gıda içermeyen yemekler yenir. Orucun son haftasında sadece suda haşlama sebze ve özellikle, Meryem'in gözyaşlarını temsil ettiği varsayılan mercimek yenir. Paskalya gününde, "**Mağiriça**²⁰⁰" denen, içinde her türlü sakatatın bulunduğu bir çorba yapılır. Ayrıca sene boyunca

¹⁹⁸ **Koliva**: Kutsal günlerimizde yapılan bir tattır. Buğday kaynatılır, kaynayan buğday ezilmiş ceviz ve bademle karıştırılır. Daha sonra bu karışıma toz şeker de eklenir. Hepsini birbiriyle iyice karıştırılır, koliva hazırır.

¹⁹⁹ Ermeni geleneğinde hadig, Türk geleneğinde hedik deniyor. Arapça konuşan Rum Ortodokslar, bir diğer deyişle Arap Hristiyanlar ise slika diyor. Aynı ritüeli İstanbul Rumları koliva, Doğu Anadolu'daki kürtler ise danik şeklinde adlandırıyorlar. Kim bilir, daha birçok yöreye ait farklı isimleri vardır

²⁰⁰ **Magirütsa**, (Mağiriça okunuyor). Yunan mutfağına özgü sakatat çorbası, kuzu sakatatından yapılan geleneksel bir çorba Tencereye eti ve ciğeri koyun. Rengi dönene kadar soteleyin. 4-5 bardak su ilave edin. Kaynayınca ateşi kısın. 15 dakika pişirin. Nane, taze soğan, dereotu ve sarımsağı ilave edin. 5 dakika daha pişirin. Tuz ve karabiber katın.

özellikle manastırlarda, İsa'nın tutuklandığı gün sayılan çarşamba ve İsa'nın can verdiği günü temsil eden cuma günlerinde kırmızı et yemekten kaçınılır.

Ölüm olayı ve cenaze töreni

Yunan Ortodoks halkı, ölüme, ölümden sonra bir hayatın olduğuna inanmakta ve bunun yanında ölüm ile ilgili çeşitli inançları da beraberinde yaşatmaktadır. Ölüm olayı ile beraber öteki dünya, ahiret, cennet, cehennem ve Araf gibi kavramlarda ortaya çıkmaktadır. Yunan halkının bu konudaki inançları, Eski Yunan dininden, yerel halk inanışlarından ve Ortodoks Hıristiyan inancından kaynaklanmaktadır. Bir Yunan halk inanışına göre, Tanrı, ölümü gelmiş olan bir kimse için **Charon** adında bir meleği göndermekte ve hayat bu meleğin insan canını almasıyla noktalanmaktadır. Yunan halkı, Ortodoks Hıristiyanlığın da etkisiyle insanların öldükten sonra hesaba çekilecekleri **Hades** adında bir yerde toplanacaklarına inanmaktadır. Onlar ölümü, tatlı bir hayattan, eğlencelerden mahrumiyet olarak yorumlamaktadır. Ortodoks halk, kiliselerin duvarlarında Cennet ve Cehennemi tasvir eden figürlere de yer vermektedir. Geleneksel olarak Yunan Ortodoks halkı, cenaze işlerini kiliselerde görmektedir. Ölen bir kişi için evinde hazırlıklar yapılarak kefenleme işlemine başlanmaktadır. Bazı Yunan evlerinde kefenleme sırasında tabutun açık tutulmasına ehemmiyet gösterilmektedir. Bunun nedeni, esaret döneminden kalma bir gelenek olduğu ve birçok Yunan toplumuna ait cesetlerin saklandığı, kendilerine verilmediği inancından olarak gösterilmektedir. Evde yapılan bu işlemlerle birlikte ölü'nün bedeni şarap ve suyla yıkandıktan sonra defnedilmek için hazırlanarak kiliseye getirilmektedir. Kilise içerisinde okunan mezmur, ilahi ve dualardan sonra cenaze takdis edilerek tabut dışarı çıkarılmakta, mezarlığa götürülmeye başlanmaktadır. Bu sırada özel cenaze merasimi elbisesi giymiş üç rahip ve ölen kişinin yakınları beraber cenazeye eşlik etmektedir. Cenazenin götürüldüğü sıralarda şarkıya benzeyen çeşitli şeyler söylenmekte, etraftakiler de buna katılmaktadır. Cenaze törenine katılanlar özellikle kadınlar, siyah elbise giymeye özen göstermektedir. Buna karşın ölü'nün konulduğu tabutun beyaz olduğu görülmektedir. Cenazenin geçtiği yerlerdeki evlerin ve dükkânların kapı ve pencereleri cenaze geçene kadar sıkıca kapalı tutulmaktadır. Bunun nedeni, ölen kişi için bu dünyadaki kapıların hepsinin kapalı ve sadece gideceği yer olan öbür dünyanın kapısını açık bırakmaktır.²⁰¹

Fotoğraf: 14-Rum Mezarlığı (temsili)

Yunan Ortodoks halkı içerisinde papaz ve kiliseye mensup kişilerin cenaze törenleri normal cenaze töreninden farklı yapılmaktadır. Papaz ya da daha üst seviyedeki kilise mensuplarının cenazelerine bütün kilise görevlileri iştirak etmektedir. Kilise görevlileri, cenaze sırasında giydikleri elbiselerle, taşıdıkları malzemelerle ve okudukları dualarla, kendi mensuplarının törenlerinin farklı olduklarını göstermektedir.²⁰²

Yunan halkı, ölen kişinin ardından belirli zamanlarda anma törenleri düzenlemektedir. Bu da genellikle cenazenin toprağa verilışinden sekiz ya da **kırk gün** sonra yapılmaktadır. **Kırkinci günde** yapılan tören daha büyük bir anma günü olup geleneksel anlamda yerleşmiş bir uygulama olmaktadır. Cenaze sahibinin

²⁰¹ Yıldırım M. ,*Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 108

²⁰² Yıldırım M. ,*Age* ,s. 109

evine gidilerek papaz duada bulunmakta ve yakınları teskin edilmeye çalışılmaktadır. Bu süre içerisinde cenaze evinde yemekler ve ikramlar verilerek yardım yapılmakta, ölünün ailesi yalnız bırakılmamaya çalışılmaktadır. Bununla beraber mezarlık, ölen kişinin yakınları tarafından çiçekler ve göz alıcı şeylerle süslenmektedir. Cenazenin defninden sonra, cenaze sahipleri için yiyecek yasaklan başlamaktadır. Bu adet genelde perhiz şeklinde olmakta ve büyük anma gününe kadar devam etmektedir. Büyük anma günü ise ruhun bedenden ayrıldığı gün olarak inanılan kırkıncı güne denk gelmektedir²⁰³.

Rum Yemekleri:

Trakya halkı farklı yerlerinde elbette bazı çeşitlemelerle besleniyordu. Kesin olan şey, bulunduğu bölgede hüküm süren iklime göre beslendiğidir.

Genel olarak, yemeği çeşitlilik açısından zengin ve gerçekten değerli ve doyurucuydu. Bu yüzden yiyecekler çok soğuğa ve sığağa dayanıklıydı. Yiyecek ve yiyecek çeşitlerinde ustalığı çok büyük değildi ve mekânın ürettiği ürünlerle orantılıydı. Yani Trakyalı hiçbir şeyden mahrum değildi. Kasabanın ve köylerindeki insanların mahzenleri dolu olduğu için, Babaeski'ye bir yabancı misafir geldiğinde ihtiyaç olan istediğini burada bulabilirdi. Bu yüzden Trakya'daki misafirperverlik bilinirdi.

Fotoğraf: 15--- Papagiannis, Pabucaki, Sinkonta, Kurkuti

Bilinen Rum yemeklerinden bazılarına örnek vermek gerekirse; Papagiannis²⁰⁴, Pabucaki²⁰⁵, Sinkonta²⁰⁶, Kurkuti²⁰⁷ verilebilir.

²⁰³ Yıldırım M., *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 109

²⁰⁴ Patlıcanı çatalla deldikten sonra közlenir. Közlenen patlıcanlar soyulur. Soyulan patlıcanlar, yoğurt, sarımsak, tahin, limon suyu ile mutfak robotundan geçirilir. Servis tabağına aldıktan sonra üzerine zeytinyağı gezdirilip, servis edilir.

²⁰⁵ Patlıcanları yıkayın. Saplarını kesmeden, boylamasına ortadan iki eşit parçaya bölün. Kesilmiş yüzlerine bol tuz sürün. Tuzlanmış kısım alta gelecek şekilde düz bir zemine kapatarak, acısının çıkması için 30 dakika bekletin. Acısı çıkmış yarı patlıcanların içlerini, yanlarda 5 cm kalacak şekilde boşaltın. Çıkan içleri limonlu ve tuzlu suya atıp bir kenara ayırın. İçi boşaltılmış yarı patlıcanları, iç ve dış yüzlerine yağ sürüp yağlanmış fırın kabına koyun. Fırın kabını önceden 180 derecede kızdırılmış fırına verin. Patlıcanları fırında kolayca bıçak saplanacak hale gelene kadar, ara sıra yağlayarak pişirin (yaklaşık 20 dakika). Soğumaya bırakın. Kıymayı çukur bir kaptan, 1 adet rendelenmiş soğan, ezilmiş sarımsak, kimyon ve tuz-biber ile karıştırarak iyice yoğurun. Hazırladığımız harçtan bilye büyüklüğünde top köfteler yapın. Tavaya zeytinyağını koyun. Orta ateşte kızdırın ve kızgın yağda top köfteleri kızartın. Kızaranları yağ emici kağıt üzerine alın. Soğanı diş diş doğrayın. Tavada bir kahve fincanı zeytinyağı ile karıştırarak yumuşayınca kadar kavurun. Daha önceden tuzlu ve limonlu suda beklettiğiniz patlıcan içlerini, sularını sıkarak küçük küçük doğrayın ve çok ince kıyılmış yeşil sivribiberle karıştırın. Bu karışımı kavrulmuş soğanlara katara, tüm malzemeyi bir süre orta ateşte pişirin. En son kabukları soyulmuş ve küçük küçük doğranmış domatesleri katın. Karıştırarak, domateslerin saldıkları su çekilir gibi olana kadar pişirmeye devam edin. İçi boşaltılmış ve fırında pişirilmiş patlıcanları yağlanmış başka bir fırın kabına yeniden dizin. Patlıcan içleri ile oluşturduğunuz harcı kaşık kaşık bu patlıcanların içine taksim edin. Üzerine, kızartmış olduğumuz köfteleri taksim edin. Bu şekilde içlerini doldurduğunuz patlıcanları, üzerlerini alüminyum kağıt ile kaplayarak, önceden 180 derecede kızdırılmış fırına verin. Yaklaşık 20 dakika sonra alüminyum kağıdı alın ve 10 dakika daha pişirmeyi devam edin. Patlıcanları fırından çıkarmadan, rendelenmiş kaşar, pul biber, kıyılmış maydanoz koyun. Peynirler eriyince kabı fırından alın. Sıcak servis yapın.

²⁰⁶ Öncelikle balkabaklarının kabuklarını soyun. Dilimlenmiş balkabaklarını fırın tepsinine boşluk bırakmayacak şekilde dizin. Kuru soğanları piyaz yapılacak şekilde doğrayın ve tuz ile ovun. Ardından sarımsakları kıyın ve soğanlarla karıştırıp tepsideki balkabaklarının üzerine dökün. Bu malzemelerin üzerine nane serpin ve üstüne de balkabaklarının dilimlediğiniz balkabaklarının kalan kısmını dizin. Farklı bir yerde domates ve biber salçalarını karıştırıp biraz sulandırarak balkabakların üzerine dökün. Salçaların üzerinde de iki çay bardağı su dökün. Tel süzgeç olarak bir miktar unu eleyin ve tepsinin üzerine hafifçe serpin. Hazırlanan sinkontayı 200 derece fırında, ortalama 20 dakika pişirin.

²⁰⁷ Buğdaylar değirmende özel bir şekilde kırılır. Öğütülen buğday, et suyu, süt ve tuzla pişirilir.

Yörede yetişen tahıllar, sebzeler, meyvalar, otlar, yenilebilir hayvanlar ve domuzlar, av hayvanları, unlu mamuller ve süt ürünleri bu bölge insanların ortak yiyecekleri idi ve yapılan yemeklerin adları bile (*Babagannuş*²⁰⁸, *Saganaki*²⁰⁹ *Fasulaki*²¹⁰ *Tzigerosarmalar*) neredeyse ortaktı. Yöresel yemeklerden bir örnek Kupriva dır. Kırklareli'nin meşhur yöresel lezzetlerinden biri **kupriva**. Isırgan otundan hazırlanan bu yemeğin sağlığa faydaları ise saymakla bitmiyor. Bizdeki ismi ısırgan mancarı olan kopriva, uzun süre kavrulduktan sorma ıspanak, pırasa gibi diğer sebzelerle birlikte harmanlanır. Son olarak da yumurta kırılarak servis edilir.

Kışlık Hazır Ev Yemekleri ise Masa her zaman ev hanımlarının elinden çıkan güzel ve iyi pişmiş yiyeceklerle doluydu. İlk ve en iyi yemek ekme ve makarnaydı, sonra et ve kıyılarda balık ve sonra otlardı.

Genelde günlük yaşam öyleydi: Kışın ağır olması nedeniyle ev hanımı şafaktan önce kalkıp içinde kırmızıbiber olduğu için acılı Çorbayı (tarhana) hazırlar ve işe başlayacak çalışanları besler. Ocakta büyük çömlekler kaynıyor ve tarhanayı hazırlıyordu. Çalışanın zevkle içtiği, vücutlarını ısıttığı ve bağda, tarlada vb. günlük iş için onlara güç verdiği muhakkaktır.

Bir diğer makarna çeşidi ise kış öğlen sofralarının (*19. Yüz yıldan önce öğle yemeği yenmez günde 2 öğün, kuşluk ve akşam yemek yenirdi.*) olmazsa olmazı olan **gözlemeydi**. Gözleme, un, süt ve yumurta ile yoğrulurdu.

İçecekler-ayran, boza, şarap; Kızılıklık, elma, erik, ayva, vişne, dut kurusu, Ü üzüm **Hoşafıları;** gelincik çiçeği, ıhlamur, nane, gül, papatya, menekşe, akasya, erguvan, karadut vs. **Şerbetleri;** çeşitli kır otları çorbaları, arpa, bulgur, buğday, sebze, tarhana Umats (veya trifaria) el yapımı bir Trak makarnasıdır ve çorba için idealdir. Mideniz için ihtiyacınız olan her şey! **Çorbalar sayılabilir.**

Besi hayvanları, evcil hayvanlar, kümes hayvanları, kanatlı hayvanlar, av hayvanları etleri, derileri ve sütlerinden üretilen besinlerin ortak besinlerdir.

Bu kekikle beslenen hayvanların etleri çok lezzetli oluyor. Trakya'da için kırmızı etin Türkiye'de en lezzetli ve bol olduğu yer diyebiliriz. **Kuzu ve keçi etinden** çeşitli yemekler yapılıyor. Ayrıca bol kekikle beslenen arıların doğal ürünü **kekik balı** yöreye özel tatlardan biridir.

Trakyalılar, iklim soğuk ve buzlu olduğu için yağlı et ve katı yağlar yerlerdi. Bu yüzden farklı et türleri yediler. Yani domuz, dana, kuzu, tavuk vb. Hayvanlarını otlatan çayırları vardı. Sabahları çoban çeşitli mahallelerin önünden geçer ve söylendiği gibi sürüsünün "malları" (hayvanları) toplardı. Keçiler, inekler, koyunlar merada çobanı takip eder ve güneş battıktan sonra evlere dönerek sütü fiçılara dökülürdü. Bol peynir, en kalın tereyağı, yoğurt böyle yapılıyordu. Noel'de herkes bir domuzu keserdi. Evlerde beslenen domuzların her biri genellikle 200 okkada²¹¹ (1280 x 200= 256 kg) yakaladı. Sebze yemekleri olarak ta yörede bulunan sebzelerden yapıma; Trakanalı Tavuk 'H Trakya Yulaf Ezmesi²¹², Kidonito (Tatlı Yahni)²¹³, Καβουρμάς²¹⁴: **Dolma;** Giaprakia (Kapuska) ve asmanın ilk yaprakları ile ilkbaharda Trakyalıların en sevdiği yemektir ve öyledir.

²⁰⁸ Patlıcanları bıçağın ucu ile karşılıklı üç dört yerinden delin ve biberlerle beraber közleyin. Sarımsakları tuz ile dövün, zeytinyağı, limon suyu ve rendelediğiniz domateslerle bir sos elde edin. Közlediğiniz patlıcanların ve biberlerin kabuklarını soyup, iri parçalar halinde doğrayın. Hazırladığınız sosa karıştırın. Üzerine pulbiber serpiştirin ve ılık olarak servis edin.

²⁰⁹ Kısa kenarlı yuvarlak güvece, ufak ufak parçaladığınız beyaz peyniri yayararak koyun. Üstüne küçük doğranmış domatesi, biberi, baharatları ilave edin. En üste de rendelediğiniz kaşar peynirini serpin ve folyo kağıdına sararak fırında düşük ısıda pişirin

²¹⁰ Kuru fasulyeleri bir gece önceden suya yatırın. Ertesi gün fasulyelerin suyunu süzün. Bir tencereye su koyup kaynatın ve fasulyeleri bu tencereye aktarın. Orta ateşte yarım saat kaynattıktan sonra bir süzgeçle suyunu süzün. Bir tencereye zeytinyağını alıp küçük küçük doğranmış soğanları kavurun, içine sıcak su ve doğranmış bir domates ekleyerek kaynatın. Su kaynayınca halka halka doğranmış havuç, küçük küçük doğranmış patates, yine küçük doğranmış kereviz kökünü, 5 diş sarımsağı, toz şekeri, tuz ve haşlanmış fasulyeleri ilave ederek tencerenin kapağını kapatın. Piştikten sonra tencereyi ateşten indirin. Bir bardak zeytinyağını içerisine ilave ederek 15 dakika pişirin. Üzerine kıyılmış maydanoz serpip, servis edin.

²¹¹ 400 dirhem 1 okkaya eşittir. 1282 gram ve 400 dirheme eşitti

²¹² Ana malzemeleri Trakya'nın Geleneksel Trachana'sı veya Pligouri olan lezzetli geleneksel yemekler

²¹³ Bir koyun gerdanını 4 parçaya bölünüz, tencereye koyunuz, üstünü örtünceye kadar su ve istenen miktar şeker koyunuz. Bir saat hafif ateşte pişiriniz. Rumlur bu yemeğe şekerden başka ayva da koyarlar.

²¹⁴ Et suyu ve ekstra baharatlarla pıhtılaştırılan haşlanmış et parçaları. Bunlar tatlar!

Fotoğraf: 16 Kavurma

Fotoğraf: 4 Kasab

Sızdırmalar veya kavurmalar²¹⁵, Domuz, oğlak ve kuzu çevirme, tavuk, tavşan, kıyma, parça et, sucuk, iç yağ, köfte, gibi et ürünleri ve yemekleri de aynı coğrafya ürünleridir.

Süt ve süt ürünleri, yumurta

Un ve hamur işleri Bütün kış Trakya'nın Saraglı'de. Ev hanımları ustalıklı açılan yapraklarla ceviz, şeker, tarçın ve karanfil dolgulu, peynirli, mizithralı²¹⁶ ve yumurtalı börek yaparlardı.

Ev hanımı yemekten sonra bir tabağa reçel ya da pekmez ya da duvardan sarkan bir salkım üzüm ya da güneşte kurutulmuş meyveler ya da kuruyemişlerle doldurdu.

Ekmek, Mısır ekmeği, Kuskus, Akıtma- (Guslemedes), Giofka²¹⁷ Rum Böreği,²¹⁸ paçanga, çeşitli börekler (Ιφκάδια (Ifkadia veya giufkades), kolaç gibi hamurlu yiyecekler, paskalya çöreği gibi özel günlerde yapılan çörekler başlı çalarıdır.

Tatlı çeşitler

Kornalia Lazaridis²¹⁹, Badem tatlısı²²⁰, *Ayva tatlısı, peynir tatlısı, Kabak tatlısı, Helva, irmik helvası, yoğurtlu irmik tatlısı ve Koliva²²¹* Bu günde badem, ceviz ve buğdaydan yapılan bir tür helva da Koliva yenir.

Bal: her yerde üretilirdi. **Pekmez:** Pekmez hasat mevsiminde yapılırdı. Örneğin Kırk Kilise'nin pekmezleri mükemmelliği ile ünlüdür. Onları kavanozlarda tuttular ve herkes oruçluken Noel Orucunda açtılar. Yazın

²¹⁵ Kızartılan ve daha sonra içine eritilmiş domuz yağı döküldükleri kile yerleştirilen küçük domuz yağı parçalarından yapılırdı. Bu, bir veya iki kaşık yumurta veya yufka veya kuskus ile ısıtılarak sıcak yenen bir karışım yapılırdı.

²¹⁶ Yunan peynir altı suyu peyniri veya koyun veya keçilerden elde edilen karışık peynir altı suyu peyniridir veya her ikisidir.

²¹⁷ **Giofka** şimdi spagetti gibi pişmiş oldu. Kaynar suda karşılık gelen giofka'yı attılar. Kaynar, sütünü çıkarır ve köpürdü. Daha sonra tavada kızartılmış tereyağı ve biraz kaynatılan ve çok lezzetli ve besleyici hale gelen beyaz peynirle yenirdi.

²¹⁸ Patlıcan kabuklarını alacak şekilde soyup, 1 cm kalınlığında halkalar şeklinde dilimleyerek tuzlu suda bir süre bekletip kurulaşın. Lor peyniri, yumurta, nişasta, dereotu ve tuzu harmanlayın. Bu karışımı patlıcanların bir yüzünde yarım küre oluşturacak biçimde şekillendirin. Bir tavada iyice ısınan yağda 3-4 dakika kızartın. Kağıt havlu üzerinde yağı alındıktan sonra sıcak olarak yemek servis edilir.

²¹⁹ Şekeri suyla orta ateşte kaynatıp şurup haline getiririz. (Temiz bir tabağın ucuna bir damla akıtıldığında damla dağılmazsa kıvamını bulmuştur.) Limon suyunu ilave edip karıştırır, tencereyi ateşten alınır, soğumaya bırakırız. Tahta havanelini hatırlatan uzun saplı özel bir kaşıkla şurubu hep aynı istikamette karıştırırız. Tencerenin yerinde sabit durması için başka bir kişinin tencereyi tutması gerekir. Bir süre sonra (takriben 10 dakika) şurup saydamlığı kaybeder, süt renginde koyu bir kremaya dönüşür ve nihayet katılaştır, bembeyaz olur. Çevirme tatlısı kıvamını bulmuştur... Bu noktaya varıldığında tatlıya bir lüle kaymağı ve vanilyayı ilave eder, elimizle iyice yoğurur, kaymağı tatlıya yedirilir. Camdan çukur kaplara boşaltır, buzdolabında muhafaza edilir. Misafirlere buzlu su eşliğinde, minik tabaklarda, kahveden önce ikram edilir.

²²⁰ İsim günü için hazırlanır. Önce badem temizlenip kıyılır. 2 su bardağı toz şeker, 2 su bardağı kıyılmış badem ve 1 yumurta akı iyice karıştırılarak hamur haline getirilir. Bu tatlı için özel kalıplar bulunmaktadır. Hamur bu kalıplara yerleştirilir ve bastırılarak dişli çubuklar halinde çıkartılır. Yağlı tepsiye dizilerek ılık fırında üstü kızarıncaya kadar pişirilerek servise hazır hale gelir. Kimin isim günüyse onun evinde kutlama yapılır.

²²¹ **Koliva:** Kutsal günlerimizde yapılan bir tatlıdır. Buğday kaynatılır, kaynayan buğday ezilmez ve bademle karıştırılır. Daha sonra bu karışıma toz şeker de eklenir. Hepsi birbiriyle iyice karıştırılır, koliva hazırdır.

şekerlendiği için, serinlemek için suyla seyrelterek içerlerdi. Bazı petmez çeşitlerinden üzüm, incir, dut vs. örnek verilebilir. **Reçel:** Erik, ayva, elma, kıvılcık, güvem, çilek, vişne şeftali, kayısı ve diğer meyvelerin pekmeziyle birlikte koyulaşana kadar kaynatılan parçaları, uygun miktarda şeker ekleyerek yapılır. Çok kullanılan bir tatlıdır. Yapılışları basit ama meşakkatli ve başarısı ev hanımının tecrübesine bağlıydı. Patlıcan, kabak vb. her türlü sebze ve meyveden reçel yapılırdı.

Lalagia: *Tulumba tatlısı gibi halka tatlısı günümüzde sokaklarda satılıyor.* Yağda kızartılan ve ardından bal, şeker veya pekmezi eklenerek, tatlı olarak yenen hamurlu börekler. **Marmelatlar:** Erik, ayva, şeftali, Elma, kıvılcık, kır meyveleri marmelatları, çeşitli pestiller saklanılan yiyeceklerdendi. **Turşular:** Lahana, kelek, sarımsak, biber, kabak, Yağlı biber turşusu, karışık (biber, lahana, havuç, salata, patlıcan, yeşil domates) dolma, suyu da içecek olarak tüketilirdi.

Fotoğraf: 17-- Koliva helvası

Fotoğraf: 18-- Cevizli İrmik Helvası

Fotoğraf: 19—Paskalya Cöreği

Saklama

Turşular ve hamur işleri ile reçeller kuruluklar (kiler) saklanırdı. Bu yapıların içinde genel olarak, “*Balkabağı, soğan, sarımsak, salca, turşu, kuru biber, mısır, makarna, erişte, bulgur, kuru fasulye, nohut, mercimek, kavun, karpuz, meyve kuruları, peynir, ekşimik, reçel, pekmez, nişasta, sirke, şıra, şarap, hardaliye, kuskus, , ihlamur, adaçayı, yufka, ekmeç, un, şeker, kavurma, sosis, sucuk, susam yağı, hayvan iç yağı, Tereyağı, Erişte, Makarna, Tuz, nane, kekik, otlar, papatya, sabun, patates, nane, kekik, dereotu gibi koku veren otsu bitkiler*” saklanırdı.

Kır mutfağı denilen kuruluklar ile büyük evlerin bir odasının ayrıldığı killere (zaman zaman mahzende denirdi.) ev kadınlarının tüm yiyecekleri depoladığı ayrı odalardı. Orada, ahşap raflarda **touloumotyria** vardı, duvarlardan, üzüm, çubuklardan sosisler (ünlü Trakya sosisleri) asılıydı. **Domuz yağı**, turşu su ile mısır unu, nişasta, tarhana, börekler, Makarna ve kuskus ile pekmezler vardı. Tavandan sarkan bıyıklı mumlar ve tenekeler kutularda güneşte kurutulmuş meyveler vardı. Tek kelimeyle şeker denilen her şey evin ürünüydü. İnek sütünden elde edilen peynir, bağdan elde edilen pekmez, dışardaki sarkıtmalarda bağlardan elde edilen odunlar ve malikânelerin ağaçlarından ve yakındaki Istranca ormandan edinilen yakacaklar vardı.

Mahzenlerde, bazılarının su değirmenlerinde bizzat öğüttüğü ve bazılarının da askerleri besleyen devlet tarafından büyük değirmenler üretilen tüketicilerin hazır olarak satın aldığı un ve buğday da bulunuyordu. Un bir çuvalda alınırdı ve ekmeç, ister zengin ister fakir olsun, ev kadınları tarafından bizzat yoğrulur ve fırında pişirilirdi.

Trakya mutfağı, yerel buğday üretiminin hammaddesi olan **pastourmades (pastırmalı) ve kavourmades** (baharatlı yağında haşlanmış et, kavurma), yulaf ezmesi, sucuk ve el yapımı yufkalardan mazlama ve gözlemeler stok edilirdi.

Taze derili (deriden yapılmış, içinde tulum peyniri ve süzme yoğurt) yoğurtlar, **tuzlu balıklar**, çeşitli balıklar, **retselia tsipoura** (Çipurayı balığı) ve tereyağlı cevizli şuruplu tatlılar, oryantal karışımlarla sucuk...

Trakya'da elbette tüm ülkelerde olduğu gibi, insanlar iklim ve iklim koşullarına ve yaptıkları mesleklere uygun bir beslenme düzenine sahiptiler. Trakya, tarım ve hayvancılığın gelişmesine yardımcı olan uçsuz bucaksız ovalara, sahipti. Böylece Trakyalılar, fiziksel durumlarına göre giyinir ve yerlerdi. Kış ağır ve uzun sürerdi, yağın kar çok fazlaydı ve her şeyi kaplardı. Bu yüzden herkes Ekim ayından bu yana kışın zorlu günlerine hazırlanıyordu. Mahzenlerde (kuruluklarında) her türlü Kışlık yiyecek, odun, kömür, şarap depolarlardı.

Ev Şarabı

Eskiden Trakya'da hemen hemen her evde ev şarabı yapılırmış. Kendi bağlarından topladıkları üzümleri yıkayıp temizledikten sonra büyük bir tekneye koyar, ayaklarıyla ezerlermiş. Ezilen üzümler sonra ahşap fıçıya ya da küpe konulup ağzı sıkıca kapatılırmış. Mayalanması için 10-15 gün fıçıda bekletilirmiş. Sonra süzülmesi için sepete dökülürmüş. Çöplerinden ayrılan şarap bir aylığına kadar tekrar başka fıçıya konulmuş. Orada tortusunu bırakan şarap daha sonra başka bir fıçıya konulup uzun süre bekletildikten sonra içilirmiş. **Babaeski** ve köylerinde hala birçok köyde ev şarabı yapmaya devam ediyor²²².

Üzüm

Kırk Kiliseler, hafif eğimli kırmızı killi toprakları, üzüm bağları ile etrafı bağlarla çevriliydi. Onlarla ilgili çalışmalar Şubat ayında, "**bağcılar**" tarafından üstlenilen bir tırpanla - genellikle "**nantaz**" (boş bırakılan, ekilmeyen) olan toprağın kazılmasıyla başladı. Tarla kenarlarındaki "**taş höyüklerde**" topladığı yabani ve taşları kaldırdı. 4 ila 6 kuruş, 139 kuruştan, Türk lirası ile ödendi. Bağları dikmek için, oluklar bir sicim ile hizalanırdı, yani her iki adımda bir sicim hattında işaretler yapılırdı, delikler açılırdı ve dikilmiş çubuklar "ıslatıldı" - ekilirdi - kökleri yerleştirmek için kareler halinde 120 santime 120 cm olurdu. Her oluktan bir üzüm çubuk fidan çıkardı. Budama, uzmanlar tarafından bir tür ev yapımı testere olan "svanades"(zıvana) ile yapıldı. Hasattan yirmi gün önce **keteni**²²³ (üzüm kasaları, sepetleri) şarap dükkânlarından çıkarırlar. Kırılmadan bükülen ve aynı zamanda hafif olan ahşap. Keten kumaşlar (keten çuvallar), öküzler veya sığırlar tarafından taşınan ve sırasıyla atlar ve eşekler tarafından çekilen **kağnı arabalarıyla** veya eşeklere yüklenen kefelere taşınırdı. Keten çuvalların ağzını bağladılar ve ağaçlar şişip çatlaklar tıkanınca kadar her gün suladılar.

Adrianoupolis (Edirne) bölgesinde, yaklaşık **bin ons** üzüm tutabildiği için "**siarapanes** veya **kiliokados keteni**" olarak da adlandırıldı. Üzümlere tarlalardan küfeler ve sepetlerle arabalara yüklenerek eve götürüldü. Ayıklanıp, temizlenip, yıkadıktan sonra yapım işine başlanır. Petmez için ilk ve en iyi zorunluluk "metaki" denen bir kazanda pişirmektir. Bağcılar üzümleri keten çuvala doldurup çiğnenerdi. Akan şıra, (olmamış şarap), testilere ve fıçılara aktarılırdı. Fıçılar düzgün bir şekilde yerleştirildi. ve "toupmani" tortusu alınıp, çıkarıldı. On gün içinde koyulaşmış siyah şarabı çıkarırlar ve içeride kalan **çipuraya** basarlardı. 2-3 yıl içinde 15 yıllık şaraplar gibi görünen güçlü renk, aroma ve tada sahip "**museller**" şarapları yapmak için gerekli olanın bir kısmını kaynattılar. Namlu, kullanılmadan önce, atmosferik hava çıkana kadar namlunun içinde yakılan kükürt ile kükürtlendi. **Kırk Kiliselerdeki** üzüm çeşitleri zengindir:²²⁴

²²² Eleni Spathari – Beglitis Folklor Doktoru

²²³ "Keten, anlatıcıya göre, kavak ağacından tahtalardan yapılmış bir kutu anlamına gelecektir" Adrianoupolis bölgesinde, yaklaşık bin ons üzüm tutabildiği için "siarapanes veya kiliokados keteni" olarak da adlandırıldı.

²²⁴ pamitita, tsaousia, alpehlivania, morlouki, razakia Razaki, styfa, muscatmuskat, krisagia, rodites, tsoumbianies, ama esas olarak ünlü "papalar - karasi"papazkarasi, çok sayıda tanenli boya ile siyah üzüm" 12 derece alkol ile. Tsipouro²²⁴ ile

giyim

Fotoğraf: 20—(Ömer Güvercin Paylaşımı) Balkan Savaşı'nda kocaları ve oğulları Bulgarlar tarafından öldürülen Rum kadınları

Fotoğraf: 21- Kırklareli Vizeli Rumlar, sene 1906.

Fotoğraf: 22--- Yaşlı bir Rum kadın

suju tsoupro kazana'da kaynatarak toplam 16 derece alkollü içki elde etmişler ve bunu yeni damıtma ile rakıarakı çevirmişler. Haşlanmış ve kükürtlenmiş beyaz petimezipetmez ile yine bir kovada kesilmiş meyvelerle karıştırılan ve bir ay içinde "harpi"ye dönüşen "kiourkiourtliidiko"yu Türklere alkolsüz bir içecek yaptılar. Hasat, hasat ve harmanla başlayan ve kışın evin "şekeri"nin varlığına katkıda bulunan genel hasatın doruk noktasıydı: trachanades, giofkades224, mustolabadas, sosis, küspe suzuks, asma üzüm ve pepe.

Fotoğraf:23 Kavaklioti Kostüm erkekler gömlek için Pihamsou ve Potur

Kadın kıyafetleri, bir kadının sosyal statüsünü veya sosyal sınıfını ilan eden bir iletişim koduydu. Giysinin her aksesuarı, rengi, dekorasyonu, şekli, geleneksel toplumdaki kadının konumunu açık bir şekilde ifade eden tanımlayıcı mesajlardı.

Özgür olanlar, canlı renklere ve zengin işlemlere sahip giysilere sahipti. Sadece bekârlar ve yeni evliler için pullarla süslenmiş kurdeleler, kırmızı "**salenia**" veya "**bouhasenia**" sadece düğünden 40 gün sonra takacak olan gelinler için. Kafa bandı yaşlılar için mütevazı, çiçekli eşarplar ve ayrıca yine Gelinler için düğün gününde her şey parlak, zengin, kadının yeni hayatı için semboller ve dilekler ve doğurganlığın güvencesi için çiçekler ve çelenkler, iğneler yeni evlilerin olmazsa olmazlarıydı.

Trakyalıların hepsi **göğüslük (önük)** takar. Potur, sadece Trakya'da giyilen ve sözde tüm Trakya erkek giysilerini karakterize eden bir tür açık, yani geniş pantolondur. Parmak arası terliklerden, yünlü bir yün kumaştan (bir tür keçe), genellikle günlük kullanım için kahverengi, resmi giyim için siyahtan yapılmıştır.

Trakya'nın erkek giyimi de gömleklerden oluşuyordu. Gömleğin üzerine parmak arası terlikten yapılmış kolsuz yelekler giyiyorlardı ve bölgeye göre bazıları açık bazıları kapalıydı. Ayrıca siyah veya lacivert veya kahverengiden yapılmış kısa kollu yelekleri olan paltolar da vardı.

Bununla birlikte, kışın soğuk günlerinde, içinde kürk astarlı (koyun derisi) bir tür tüylü palto olan kürk giyerlerdi. Bu aksesuar, kullanıcının mali durumunu karakterize ediyordu. Ayaklarına örme çoraplar giydiler. Bayramlarda satın aldıkları kundura veya **gemenia** ayakkabılarını giyerlerdi. Satın alınan ayakkabılar çoğunlukla düğün hediyesi olarak verilir ve 19. yüzyılın sonlarından itibaren ağırlıklı olarak Trakya kıyafetleriyle giyilirdi.

Erkek giyimi, her iki dar kenarı püsküllü uzun yünlü kruvaze kemerle tamamlandı. Trakya erkek giyiminin karakteristik bir özelliği de başörtüsüdür. Siyah veya lacivert, yaklaşık 2 metre uzunluğunda, yünlü veya pamuklu, başın etrafına sarılmış, bir püsküllü kenar arkada asılı kalacak şekilde bir kuşaktır. Bu örtünün yerini iki düğmeli şapka, siyah kadife veya **astrakhan** şapka aldı.

Trakya Müzik Ve Çalgıları

Trakya adı eski çağlardan beri müzik sanatı ile ilişkilendirilmiştir. Homer, İlham Perilerine tapınmanın Trakya'dan başladığını ve Strabon'a göre Trakyalıların müziği her yere taşıdıklarını söyler

Modern zamanlarda ise müzikteki aşkları, çekicilikleri ve yetenekleriyle öne çıkan Trakyalılar, özellikle Bizans döneminden ve sonrasında Bizanslıların ses ve renklerini, o zamana kadar biçimlendirildikleri gibi kullanarak, özel müzik yolları oluşturmuşlardır. Karakteristik olarak, büyük Trakyalı sanatçı-şarkıcı **Chronis Aidonidis** şöyle der: "**μουσική** Trakya müziği, özellikle doğu müziği, Bizans şarkısıyla iç içedir..."

Özellikle Doğu Trakya müziği yoğun melodikliği ile neşelidir ve Bizans müzik geleneğinden de güçlü bir şekilde etkilenen Küçük Asya ve özellikle şehrin müziğine benzer.

Doğu Trakya temel olarak Bizans enstrümanlarını kullanır, örneğin: Perküsyon Massa (Bateri), Daouli (Davul), Toumbeleki (Darbuka), Jamara (zurna kaval)

Trakya'da, ülke ne kadar barbar olursa olsun, asla kesintiye uğramayan orijinal melodilerin kaynağı güvenle yaşad. Trakyalılar eski bir halktır, her zaman ruhlarının olaylarında şarkı söylediler. Böylece, efsanevi **Orpheus**'tan bugüne kadar, onların şarkıları, bazen bir Bizans **mezmurları** olarak, bazen bir diriliş

veya **yas troparionu** olarak, ancak her zaman ruhlarının karşılık gelen duygularını ifade eden bir şekilde duyulmayı hiç bırakmadı. Hayran olunan aşk, tüm örf ve adetleri kurtarmış ve böylece Trakya şarkısı, eski müzik aletleri olan "gayda" ve "lir" ile birlikte yüzyıllarca ve binyıllarca varlığını sürdürmüştür.

Dünyanın her yerindeki insanların arzularını, duygularını ve özellikle inanç ve fikirlerini türkülerinde dile getirdikleri bugün herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak Trakya'da müziğin sakinlerinin kalbinde özel bir yeri vardır. Mitolojik yıllardan beri müzik bunun için "ikinci din"di ve Strabon "Trakya'da müziğin tamamen yasallaştığını" belirtiyor. Bu nedenle Trakya geleneksel şarkıları tutkuları ve içsel yoğunlukları bakımından troparionlar gibi harika görünüyorlar ve bunun nedeni atalarımızın Museos, Linus ve Orpheus'un eski müziğini Bizans - dini Müziği ile birleştirmeyi başarmış olmalarıdır. Günümüz Trakya türkeleri, bu felsefi usta evliliğin harika ve muhteşem çocuklarıdır.

Bu nedenle, bazı sözde "uzmanlar" tarafından, Trakya geleneksel müziğinin Türk veya Arap müzik geleneğinden geldiğine dair iddialar kötüdür ve başka ve kutsal olmayan amaçlara hizmet eder. Hepsisi olmasa da, komşularımız Türkler ve Bulgar hemşehrilerimiz Trakyalıların Yunan kökenini sorgulamaya çalışsalar da, Trakya'nın şarkılarının, örf ve adetlerinin çoğu eski - antik Yunan kökenlidir.

Thelogos'tan Ioannis Sideras tarafından kaydedilen Doğu Trakya şarkısı Son olarak, Saranda Ekklesia vilayeti **Krya Vrysi** cemaatinde **1893** yılında doğan merhum büyükbabam Thelogos'lu Ioannis Sideras'ın Okul (Erkek Okulu) ve Doğu Trakya Şarkısı mezunu olduğunu belirtmekte fayda var. **1910** yılında gençler tarafından söylenmiştir. Bu şarkı şöyledir:

*"Bahar gelince
yaz gelir,
dağlar çiçek açar, ova yeşerir.
Ayakkabıları giymek,
tsarouchia'yı²²⁵ giymek.
Tüfeğimi almak,
kılıcımı koymak²²⁶ Istranca'nın Balkanlar'ı
dağların yanında
götürmek.
Ve hırsızları toplamak için
ıslık çalmak için çalındım²²⁷.
Tüm düşmanları
özgürce yaşamak için kovmak.
Bir Yunan bitkisini görmek
ve sonra ölmeme izin vermek".*

En yaygın olan halk oyunları:

Zonaradikos. Trakya'nın her yerine yayılmış, etkileyici, kadın ve erkekler tarafından yapılan karma dans. Dansçıların birbirine kemerlere yakalanmasından adını alır. Bir daire içinde dans edilir. Erkekler önde gelir ve kadınlar onu takip eder.

²²⁵ Çarığı

²²⁶ kuşanmak.

²²⁷ Yakalanıp ala konuldum

Birlikte yaşayan. Erkekler ve kadınlar tarafından özellikle önemli bir dans. Düğünlerde, gelini almaya gittiklerinde, ayrıca festivallerde ve diğer partilerde dans edilir. Adını, dansçının adımının bir sağda ve bir sol ayağında olmasına borçludur.

Hasapikos²²⁸ Politikos veya Makellaris. Savaş dansı olarak kabul edilir. **Kasaplar loncası** arasında çok yaygın olan dans olduğu için şimdiki adını aldı.

Antikristos veya Karşılama. Büyük yaygın dans edilirdi. karşılıklı oynanır. Özellikle düğün törenlerinde ve eğlencelerde sık görülür. Geleneksel dans gösterisinde, kadınlar bir mendili iki çapraz uçtan tutarlar, kollarını dirseklerinden bükerek uzatırlar ve kollarını sola ve sağa hareket ettirirler ya da mendili katlanana ve sonra açılana kadar bir yönde dairesel bir yönde döndürürler.

Μαντηλάτος.(karşılama) karşılıklı dans, genellikle bir erkek ve bir kadın tarafından adını dansçıların tuttuğu mendile borçludur.

Fotoğraf: 24 tef

Fotoğraf: 25 "Λύρα" (Kemençe):

Fotoğraf: 26 ΚλαρίνοKLARNET

Fotoğraf: 27- Ζουρνάδες

Fotoğraf: 28--Τουμπελέκια ΤΟΥΜΠΕΛΕΚΙ

Fotoğraf: 29--- Νταούλια, τουμπελέκια ΔΑΟΥΛΙ

Gagavuz mülteci müziğine örnek: <https://kepemshop.gr/product/γρυσογόραφα-σερρών/>

<https://www.youtube.com/watch?v=taSp449seyM>

<https://www.youtube.com/watch?v=aLDnCtShFOE> türkçe

228 yunan kültürünün ayrılmaz bir parçası olan hasapiko dansı bizans döneminde istanbul'da oynanan hasapiko argo (agir kasap) dansından doğmuştur. hasapiko dansının ritimlerine göre çeşitli türleri bulunmaktadır bunlar; hasapiko argo (agir kasap), hasapiko grigoro (hızlı kasap) ve [hasaposerviko](#) (sırp kasabı) dır.

El Sanatları

Fotoğraf: 30 doğu Trakya Rum Elişi Motiflerinden Örnekler

Fotoğraf: 31 Pistirka {Önlük}

Cevreler, Cember, Başörtüsü

Temalar natüralist, çoğunlukla çiçek, sanatsal kompozisyonlarda şekillendirilmiş ve uyumlu bir şekilde renklendirilmiştir. Genellikle aynı tema, yalnızca renk değiştirilerek tekrarlanır.

Dekoratif iplikler, esas olarak, dört köşede işlenmiş büyük bir kare mendil veya iki dar kenardaki nakışla dikdörtgen şeklinde olan çentik üzerine işlenmiştir. Trakya'nın birçok yerinde çevre-çember, nişan ve düğün törenleriyle ilişkilendirilmiştir. Nişan yüzüğü böyle işlemeli bir mendile bağlandı ve gelin akraba ve arkadaşlarına çevre verdi.

Trakya Rum'u aynayı çerçeveledi, portreyi kanepenin arkasına yayardı, göğsün üzerine koydu. Bu el sanatı, kırsal Trakya evinde yaygın olarak kullanılmaktaydı.

Çiçekler ve meyveler dünyasından ilham alan, büyük bir sabır, özen ve zarafet gerektiren narin renkli bir dantel olan Trakya incisidir. Kadınların başörtülerini ve gömleğin yakalarını süsledi. Halk sanatı biçimlerinin hiçbirinin belirli yerel rengi kostüm kadar güçlü bir şekilde anlatmadığı kuralı, Trakya'da da geçerlidir ve bu da çok çeşitli türler veya bireysel öğelerle sonuçlanır. Kostümün kış ya da yaz, ya da günlük ve şenlikli ve diğer kategorilerdeki (tekler için kostüm vb.) ayrımıyla zenginleştirilen bu çeşitlilik, özellikle daha çok ev ile ilgili olan geleneksel kadın kostümünde hissedilir. Ve laboratuvar sanatında daha az, geleneksel türleri daha sadık tutarak.

1920-1922 işgal yılları:

Fotoğraf:-32 14 Temmuz 1920'de İskeçe Bölüğü'nün Kırk Kiliseler girişinde tören.

Çatalca Mutasarrıflığı

Jandarma Tabur Kumandanlığı'nın fi 16 Mart sene [1]337 târîh ve 2/12 numaralı müzekkiresi sûretidir.

Yunanlıların Trakya'daki ahâlî-i İslâmiyyeye (Müslüman ahali) revâ gördükleri mu'amele-i (Kötü muamele) ile oradaki tertibât-ı cedîdeleri (Yeni önlemler) hakkında menâbi'-i muhtelifeden (çeşitli kaynaklar) istihsâl kılınan (füretilen) ma'lûmât ber-vech-i zîr arz olunur:

1- Babaeski kazâsının Mandıra (Pomak Müslüman köyüdür) karyesinden yedi Müslümanın târîhden on gün mukaddem Yunanlılar tarafından dayakla öldürüldüklerinin, içlerinden kaçan biri tarafından Çatalca istasyonundaki karye-i mezkûreli (Yerleşik köylü) ameleye (işçiyeye) söylendiği ve üç gün mukaddem de aynı karyeden (köyde) on Müslüman kadınının Yunanlılar tarafından salben i'dâm (asarak) edildiklerinin ve karyenin (köyün) topa tutulduğunun Edirne yolcularından biri tarafından Çatalca şef-i istasyon mu'âvinine (istasyon şefi muavini) (mûmâ-ileyh Mûsevîdir) söylendiği merkez bölüğü kumandanlığının iş'ârından (yazı ile bildirme) anlaşılmışdır.

2- Trakya dâhilindeki Rumların Yunan Hükûmeti'nce **kâmilten teslîh edildiklerinin** ve Yunan tüfenleriyle **müsellah**, başıbozuk elbiseli ve şapkalarında Yunan arması mevcûd çete efrâdına Çilinkos [Çilingoz] Çifiliği'nin **ictimâ-gâh ittihâz edildiğinin**, Yunan **tazyikâtından** kurtulmak üzere Istanca'ya **ilticâ** (sığınan) eden Müslümanlardan alınan **ma'lûmâta** atfen (Bilgi üzerine)

Ol bâbda.

Fî 16 Mart sene [1]337-²²⁹

Türklerin, Rumları öldürdüğü, Trakya köy ve bölgelerinin adları örnek olarak verilmiştir: *Glistritsa, Gravouna, Mavres, Vairamitsio, Krino, Kalivia, Malgara, Kastritsa, Dervenaki, Ayvalis, Elevos, Kalivos, Elevos, Kalivas* Kiliseleri, **Kandiye, Uzun Köprü, Skopo, Ainos (Enez), Semadirek** ve başka yerler.

Görgü tanığı Rum Mültecilerin anlattıklarına göre:

"Başka bir köye ulaştık, Bu sefer Yunanca **Baba-Eski (Artiskos)**, gösteri onları kıskırttı keder: terkedilmiş köy, evler açık, kapılar paramparça, eşyalar atılmış dışarıda, tüberküllü kutular dağılmış. Yanımızda sürüklediğimiz ineklerden birini aç orduyu beslemek için onu kestik. Babam Yetmeyen inekten başka düvenin kesileceğini fark etti. 'onu öldürmeyin, onu istiyorum, onları dava edeceğim' dedi. Hemen düveyi bağladım. Babam düvenin yularını yanında taşıdı. Evros (Meriç) Nehri üzerindeki **Uzunköprü**'ye ulaştık ama geçerken ölebilirdik. Önce kim gidecekti, bir sürü ve insanlar için boğulma tehlikesi vardı. Bazı jandarmalar "Çabuk geçtin" gibi emir vermeye çalışıyor. Doğu Trakya'da geceleme zorunda kalmamak için Aceleyle devam ettik, yeni sınırları hızla geçmek zorunda kaldık. NS arkalarına bakmadan geçtik. Yunanistan'a gider gitmez rahatladık. Nefes, aldık... "Ah dedik sonunda!"

Diğer grupta; dükkân ve evler yağmalandıktan, bazı sakinleri öldürüldükten sonra, 30. günü **İstanbul'a** kaçarak geldiler. **Haziran 1920** toplantısında, **Marmara Ereğlisi'nde** (Herakleia Gr) Yunanlılar bildirildi. 100 ailenin bulunduğu **Karahovouz (Karacaklavuz) köyü** ateşe verildi ve nüfusu katledildi."

1922'de Hemingway Yunanistan'da , Trakya'nın tahliyesi ve ardından gelen mülteci kriziyle ilgili Toronto Yıldızı için verdiği raporda:

"Minareler, Adrianople'in yağmurun altında çamurdaki düzlüklerin üzerine sıkışmış durumda. Arabalar, Karagatch yolu boyunca otuz mil boyunca sıkıştı. Su bufalosu ve sığırlar çamurun içinden arabaları çekiyordu. Sonu yoktu ve başlangıcı yoktu. Sadece sahip oldukları herşeyle dolu arabaları. İhtiyaç duymuş yaşlı erkekler ve kadınlar, sığırların hareketini sürdürürken birlikte yürüdü. Maritza neredeyse köprüye sarıya koşuyordu. El arabaları köprüde sert bir şekilde sıkışmış ve develer içlerinden sallanmıştı. Alayı boyunca Yunan süvari sürüsü. Kadınlar ve çocuklar, minderlerle, aynalarla, dikiş makinalarıyla ve paketlerle çömelmiş arabalardalardı. Üzerinde bir battaniyeyi tutan ve ağlayan bir genç kıızı olan bir bebeği olan bir kadın vardı. Ona bakmaktan korktum. Tahliye sırasında tüm yağmur yağdı. Görünürde bir zarf yok ve burada ağırlığını çekmeyen bir kelime bulmak zor olurdu. Görüntülerin duygusal fazlalıkla susturmak yerine kendileri için konuşmasına izin veriyor. Bize bu insanların umutsuz ya da sefil olduklarını söylemek zorunda değil, bize "sahip oldukları herşeyle dolu arabaları" ve "yaşlı kadın ve erkekleri ıslattığını" gösteriyor. Bize "başlangıcı ve sonu olmayan" trajedinin ölçeğini hatırlatıyor."

20 Ekim tarihli gönderiminde Hemingway, "Hiç bitmeyen, şaşırtıcı bir yürüyüşle, Doğu Trakya'nın Hristiyan nüfusu Makedonya'ya giden yollarda sıkışıyor. Adrianople'deki (**Edirne**) Maritza (Meriç) Nehri'ni geçen arabaların sırası 20 mil uzunluğundadır. Yorgun, şaşırtıcı erkekleri, kadınları ve çocukları, başlarının üstündeki battaniyeleri, dünyevi mallarının yanındaki yağmurda kör bir şekilde yürürken, inek, öküz ve çamurlu Mandalar tarafından çekilen arabaların yirmi mil uzunluğundadır"²³⁰

Trakya'nın devir teslimi için yapılan yunan Tahiyesinin durumunu inceleyen keşif uçuşu yapan plotun yanına bir Fransız gazeteci G. Ercole²³¹ biniyor ve gördüklerini **4 Kasım 1922** haftalık " *L'Illustration Gazetesi Paris.* ", yazıyor

²²⁹ BOA. DH. KMS. 60-1/70

²³⁰ Hemingway, E 1922, Sessiz, Korkunç Bir Alayı, Toronto Daily Star, 20 Ekim. Son güncelleme tarihi: 7 Nisan 201

²³¹ L'Illustration Gazetesinde Savaş Muhabiri

Fotoğraf: 33 Kırk Kilise istasyonunda araba ve mülteci kalabalığı. Uçaktan çekim.

“Konstantinopolis'teki Fransız işgal kuvvetleri komutanı General Sarpy'nin nezaketi sayesinde, Yunan nüfusunun gidişini izleyen bir keşif uçağına binebildim.

İlk hedef Redestos limanıydı. Bugün yardım bekleyen mültecilerle dolu küçük balıkçı limanı olan Megalo Tsekmetze (Büyük Çekmece) ve Silivria (Silivri) koyunu geçtik. Gökyüzüne yükselen çok sayıda duman sütunu, kampların işaretlerine tanıklık ediyor. Hala küçük feribotlar var, bu mutsuz insanlar uçuyor gibi görünüyor.

Ancak kısa bir süre sonra, küçük bir körfezin derinliklerinde Redestos limanı belirir. Edirne ile birlikte en önemli iki tahliye merkezidir. Redestos, yerel yönetimlerin kafa karışıklığı içinde bir düzen getirmeye çalışan İngilizlerin kontrolü altında. Şehrin merkezinde deniz feneri gibi beyaz bir minare yükseliyor. Biniş iskelesi insanlarla dolu, ancak şehrin sokakları neredeyse terk edilmiş görünüyor ve bana Smyrna'dan görüntüleri hatırlatıyor. Römorkörler, anakara ile mültecileri Makedonya'ya götüren büyük gemiler arasında aralıksız çalışıyor. Bana bugün 150 tane olduğunu söylediler . 000 ve sayıları her geçen gün artıyor, çünkü gelenler gidenlerden daha fazla.

Redestos'tan Edirne'nin bulunduğu kuzeye doğru yola çıkıyoruz. Altımızda dağınık çiftlik evlerinin bulunduğu ıssız ovaları görebiliriz. Yollar yok, sadece dar tehlikeli yollar, hiçbir hareketin görülemediği, sadece çobansız birkaç koyun sürüsü var. Aniden solumuzda yoğun bir duman görüyoruz. Ekē 'ye (Eski = Babaeski) gidiyoruz. Yanan büyük bir çiftlik evi. Sahibi onu Türklere bırakmak istemedi. Hâlâ yanmakta olan karartılmış duvarlar ve kirişler var.

Muratlı, bize neredeyse boş görünen büyük bir köy. ?? Πληθυσμός ἔχει ἤδη φύγει. Loule Burkaz'a (Lüleburgaz) yaklaşıyoruz. Şehri keşfetmeyi ve Trakya'nın ana tren istasyonu ve önemli ulaşım merkezi olan Kırk Kilise'ye (Kırklareli) gitmeyi geciktirmiyoruz. Burası çok tehlikeli. Yerdeki tüm detayları ayırt edebildiğimiz yerden 000 metre. Yanan köylerin dumanından ufuk çizgisine gözlerimizle bakıyoruz. Konstantinopolis'teki (İstanbul) yayılmalar yaklaşık elli kişiden söz etti. Neyse ki sadece iki veya üç tane görüyoruz.

Fotoğraf 34-KırkKiliselı Tren İstasyonunun Dışındaki Konsantre Trakyalılar

Kırk Kilise'nin (Kırklareli) büyük meydanında herhangi bir hareket görmüyorum. Büyük bir caminin kubbesini ve Balkan Savaşları sırasında yıkılan ve şimdi harabeye dönen yerlerin üzerinden geçiyoruz. Uçağımız alçalırken, tren istasyonunun net bir resmini görüyoruz. Toplar, silindirler, arabalar dağınıklık oluşturmuş. İnsan **salkımları** merdivenlere ve çatıya asılır. Mavi bir nokta dikkatimizi çekiyor: Buraya yağmayı önlemek için yerleştirilmiş bir birimden Fransız askerleri var, büyük olasılıkla kaos içinde.

Uzaklaşıyor ve taşrada, arabaları kara öküzler, atları ve sürüleri tarafından sürüklenen yaklaşık bin mülteçiden oluşan bir kamp keşfediyoruz. Tek sığınakları, eşlerinin ve çocuklarının etrafında toplandıkları sefil, yırtık çadırlardır. Motorumuzun gürültüsü, birçoğu ilk kez bir uçak gören köylülerde korku yayıyor.

Fotoğraf: 35bir Fransız gazeteci G. Ercole

Uzun bir araç kafilesi var. Trakya'nın ortasında **Kavaklı köyünü** geçiyoruz. Düzgün görünen bir yoldan uzun bir araba sırası **Bunar Hisar'a** (Pınarhisar) gider. Solumuzda Karadeniz'i, sağımızda Marmara Denizi'ni görüyoruz. Trakya'nın en dar noktasındayız. Önümüzde Tsatalta'nın (Çatalca) ana hatları yükseliyor. Sonunda, birkaç saat önce hareket ettiğimiz **İstanbul'dan** birkaç kilometre uzaklıktaki Agios Stefanos (Yeşilköy) havaalanına iniyoruz.”

Kuzey komşularımız Gagavuz:

Gagavuzlar Ortodoks Türkçe konuşan hristiyandır. **Ortodoks** din, kültür ve gelenekleri bulunan diğer halklar benzemektedir. Çoğunlukla **Balkanlarda**, Güney **Moldova (Gagavuzya)**, Ukrayna (**Budjak**), güneydoğu Romanya (**Dobruja**) (Dobruca), kuzeydoğu Bulgaristan, Yunanistan, Brezilya, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da yaşıyorlar.

Fotoğraf: 36-gagavuz Ailesi

1922'den sonra Doğu Trakya'dan gelen iki büyük mülteci grubu **Nea Kallisti**'ye yerleşti. Bir grup **Artiskou veya Eleftheron (Baba Eski)**²³² 40 Kiliseleri yönetimindeki **Fyllochori (Kara Halil)**'den, diğer grup ise Doğu Trakya'daki **Hakiki**'dendi (**Hasköy**). **Doğu Trakya, Charioupoli**'den (**Hayrabolu**) Rumenu-Ulah mültecilerinden 2-3 aile de **Nea Kallisti**'ye²³³ yerleşti. 1950 yılında Doğu Trakya'dan (Vatandaşlar) ve Orta Yunanistan'dan gelen Georgantai ailesi köye ve 3 Sarakatsani ailesine yerleşmiştir.

1906'da olduğu gibi 1904'te de **Edirne**'deki Rum konsoloslugu **Kara Halil**'deki öğretmen maaşlarına 6,66 altın lira verdi. Ayrıca 1904'te Kardeşler "Birbirinizi Sevin" **Konstantinopolis**, öğretmene Türkiye'nin 25 altın lirasını verdi. Ayrıca 1906-07 öğretim yılında **Edirne**'deki Yunan konsolosluginun **Kara Halil** hocasına ayırdığı bütçe Türkiye'nin 20 altın lirasıydı.

Kara Halil'in Türkçe konuşan Rumları, sözde Gagavuzidlerdir, Aksine, Küçük Asya ve Balkanlar'daki Hristiyan nüfusların kitlesel İslamlaştırıldığı bildirilmektedir. Tarihte Gagavuzidler Trakya toprağı olarak geçmektedir.

Gagavouzides, Dimitris Vatikiotis liderliğindeki Ypsilantis devrimine kendi askeri birlikleriyle katıldı. Ayrıca Osmanlı birliklerinin gazabına karşı Kutsal Kolordu'ya katıldılar. Daha sonra birçok köy yağmalandı ve ateşe verildi ve bunların çoğu, yaklaşık 150.000 kişinin hala yaşadığı Gagauz Özerk Cumhuriyeti'ndeki günümüz Moldova'sına taşınmaya zorlandı.

Haziran 1920'de **Doğu Trakya**'nın kurtuluşu sırasında, Yunan ordusu kurtulduğunda, 10. Ordu Alayı 700 Gagavuzid'den oluşuyordu. O zaman **Kara-Khalil'in**²³⁴ adı **Fyllochori** olarak değiştirildi.

²³² <https://www.xronos.gr/arthra/nea-kallisti-olon-i-katagogi-pigazei-apo-tin-anatoliki-thraki>

²³³ *Nea Kallisti, Rodop vilayetinin güneyinde, Gümülcine'den 20 kilometre uzaklıkta ve deniz seviyesinden 15 metre yükseklikte yer almaktadır.*

²³⁴ *Karahalil Babaeskinin bir beldesi mi? Kaynakta kırkkisenin Fylochori (Kara-Halil)olarak geçmektedir. Ancak başka Bulgaristan sınırları içinde kalmiş Karahali vardır. Belki ileriki zamanlarda yeni belgeler ışığında konu aydınlanır.*

Doğu Trakya'nın terk edilmesiyle birlikte Doğu'nun tüm Helenizmi ve Yunan Gagavuzidleri sığınma yoluna gitti. En büyük nüfus **Kuzey Evros'ta Orestida** ve **Didymoteicho (Dimetoka)** köylerinin yanı sıra **Lagada Belediyesi, Sindos, Kilkis, Teselya** ve başka yerlerde **Serres'in Chrysochorafa²³⁵**'sına yerleşti. Yüzlerce yıl önce Gagavouzides, **Agios Christoforos, Nea Zichni, Serres** ve Yunanistan'ın diğer bölgelerine çoktan yerleşmişti.

Rodopi Gagavouzides'te, Adrianoupolis vilayetinin **Haskioi - Hafsa'sından (Kathario)** gelen Amfia Sapes sakinlerinin tümü ve yukarıda belirtildiği gibi **Fylochori (Kara-Halil) 40 Kilisesi'nden gelen Nea Kallisti'nin** bir kısmı Rodoplara yerleştirildi.

Merhum Sayın Niyazi Güreşçi, o gün harları ve duyduklarını anlatırken, Yunan İşkali günlerinde Bulgaristan tarafından Gagavuzlar gelmişti. Yunan askerleri gözetiminde geldiler Güney kışlada toplandılar. Babaeskiye gelmediler. Ben ve yaşıtılarım onlara su, meyva gibi yiyecekler satardık” demişti (1991)

1920 Babaeski'de Yunan askeri

15 Ekim 1922 civarında, neredeyse tüm Yunanlılar yerlerinden edilmişti ve kalan Yunan askeri güçleri koordineli bir şekilde gidiyordu. Müttefik birliklerinin üç bölgeye konuşlandırılmasına rağmen, Türkler, son tarihten önce bölgeyi sular altında bırakmaya, soymaya, yağmalamaya, çeşitli vandalizmlere kapılmaya ve bulduklarını öldürmeye başlamışlardı. Edirne (kilise yağmalanmış), Tirol, **Vizyi (Vize), Pyrgiali, Malgara (Malkara), Harioupoli (Hayrabolu), Gelibolu, Arkadioupoli (Lüleburgaz), Pavlikioi (Pehlivanköy), Zaloufi, (~Sofulu yunanistanda?)Ardeskos (Babaeski)** ve diğerleri gibi alanlar soygunla test edildi. Yabancı birlikler ve çeşitli komiteler, özellikle İtalyanlar ve Fransızlar tarafından denetlenen apartmanlarda, Hıristiyanlara en ufak bir koruma bile sağlayamadılar²³⁶.

Yard. Doç. Dr. Mehmet Yılmaz²³⁷, Balkan Savaşı'ndan Sonra Türkiye'den Yunanistan'a Rum Göçleri, adlı makalesinde “Nitekim Türkiye'den Yunanistan'a doğru ilk ciddi nüfus hareketi, **1914** baharında gerçekleşmiştir. Yunan tarafına göre bu göçün sebebi, Osmanlı Hükümeti'nin güttüğü tehcir politikasıdır. Zira Batı Anadolu'da çete kılığında sokulan bazı askerler Rum köylerine saldırmış, onlardan bazılarını öldürmüş, bazılarının da evlerini yakarak, Rumları göçe zorlamıştır²³⁸. Yunan tarafının iddialarını reddeden Osmanlı'ya göre ise, bu göçün asıl sebebi Venizelos Hükümeti'nin Rumları kışkırtmasıdır. Zira **7 Ağustos 1909** tarihinde çıkarılan kanunla, askerlik bedelinin kaldırılarak²³⁹ Gayrimüslimlere kur'a yükümlülüğünün getirilmesi²⁴⁰ Rumların tepkisine sebep olmuştur. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Atina Hükümeti'nin el altından kışkırtması, kur'a sırası gelen binlerce Rum gencinin firarla Yunanistan'a kaçmasına sebep olmuştur²⁴¹. Ancak iş bununla da kalmamıştır. Çünkü bu sırada Makedonya'yı Rumlaştırmak isteyen Venizelos Hükümeti'nin firarilere kucak açması³¹, hem firarilerin sayısının artmasına sebep olmuş²⁴², hep de Yunanistan'ın yönlendirmesi ile bunların geride bıraktıkları akrabalarına yazdıkları mektuplarda, “*Anadolu'daki topraklarınızdan ayrılmaktan tereddüt etmeyiniz, o tarafların hiçbir kıymeti yoktur, her neniz varsa satıp ve bırakıp ve metropolithane ile hesaplarınızı tesviye edip bu cihete geliniz*” demeleri, Trakya ve Batı Anadolu'da yaşayan Rumları harekete geçirmiştir²⁴³. Sadece Edirne vilâyetinden kaçan firarilerin sayısının 12 bin kişiye ulaştığı düşünülecek olursa²⁴⁴, bunların geride bıraktıkları akrabaları üzerinde ne kadar etkili oldukları daha iyi anlaşılacaktır.

²³⁵ Chrysochorafa, Neochori'nin güneybatısında yer almaktadır

²³⁶ <http://eoniaellhnikhpisti.blogspot.com/2019/10/1922.html>

²³⁷ Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

²³⁸ BOA, DH-ŞFR (Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi), Nr.41/85

²³⁹ Gayrimüslimlere askerlik yükümlülüğü getiren kanunun Meclis-i Mebusan'da görüşülmesi sırasında söz alan İstanbul mebusu Kozmide Efendi, Serfice mebusu Yorgo Boşo Efendi ve Erzurum mebusu Ohannes Varteks Efendi gibi Gayrimüslim mebuslar kanunun uygulama safhasıyla ilgili bir çok itirazda bulunmakla beraber, Gayrimüslimlerin askere alınmalarını “Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında eşitlik fikrini yerleştirmek için askerlik yapmak şarttır” gibi sözlerle olumlu karşılamışlardır. Bkz. Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, C.V, (13Haziran-16 Temmuz 1325), Ankara 1988, s.132-136; 168-172; 175-196; 311-313; 325-332

²⁴⁰ Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle 1299-1304 doğumlular, başka bir ifadeyle 21-26 yaş arası olanlar askere çağrılmıştır. Bkz. Ufuk Gülsoy, Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni, Simurg Yayınevi, İstanbul 2000, s.138- 139.

²⁴¹ Yeni Tasvir-i Efkâr, Nr.1062, 15 Nisan 1330 (1914), s.1.

²⁴² Balkan Savaşları sırasında, 58.000 km2 kadar yeni toprak kazanan Yunanistan, ileride bazı Balkan ülkelerinin Makedonya üzerinde hak iddia etmelerini önleyebilmek için, buraları hızla Rumlaştırmaya ihtiyaç duymuştur. Bu sırada Rusya'ya kadar hususî memurlar göndererek, dış ülkelerde yaşayan Rumları Makedonya'ya davet etmiştir. Özellikle Kafkasya'dan çok sayıda Rum gelmiştir. Bkz. Yunus Nadi, “Muhacirlerin İşkânı”, Yeni Tasvir-i Efkâr, Nr.1100, 23 Mayıs 1330 (1914), s.1; Ahenk, Nr.5395, 26 Mart 1330 (1914) s.3.

²⁴³ Sabah, Nr.8902, 16 Haziran 1330 (1914), s.1.

²⁴⁴ Ahenk, Nr.5413, 17 Nisan 1330 (1914), s.1; Tanin, Nr.1919, 14 Nisan 1330 (1914), s.1.

Kavaklı {bugünkü Topolovgrad}, Edirne'nin yaklaşık 40 km kuzeyinde

Trakya ve Doğu'dan önemli bir sayı. Romulya (bugünkü Bulgaristan). Doğu'dan gelen mültecilerin dağılımı etkileyici. Trakya. Bunların çoğu, başkenti Redestos olan Kandiye Metropolü'nün yerleşim yerlerinden gelmektedir. Bu yerleşimler arasında şunları kaydettim: Varnitsa, Dolukioi, Mahmut Kioi(Mahmutköyü) Pasakioi, Dogantsi, Devetzikioi, Gilanli, Gilanthi, Mavra, Altın Taş ve Kryoneri, Vizi'li Agios Georgios. Edirne, Tirol'den daha az geldi.

Yerleşimde Agios Nikolaos Kutsal Tapınağı bulunmaktadır. 1871'den doktor M. Melirritos'un bahsettiği unsur etkileyici! Melirrito

*“Yerleşmiş mülteciler Evrenos Kessani alanında pek çok kasaba veya köylerde geldi. Özellikle bunlardan bahsedilir: Kandiye Dogantza, Vizi, Sarakina ve Sofides of Vizi, Petra, Genna, Loule Bouraz, Kapalı Kırk Kiliseler. **Babaeski** veya **Artiskos** (**Türkçe:babaeski**) Doğu Trakya'da , eskiden Boulgarofyon şehrinin bulunduğu Ergni (Ergene) nehri kıyısında yer alan bir şehirdir. Bu Bizans şehri, adını Bizans imparatorlarının Bulgarlara karşı kazandığı zaferden almıştır. Türkler tarafından işgal edildikten sonra bir Türk dervişinin adı olan Baba Eski adını almıştır. 1920'de Yunan birlikleri tarafından kurtarıldı ve "ekmek" veya tahıl ambarı anlamına gelen Arteskos veya Artiskos olarak adlandırıldı. Birlikte adı belirtilmelidir. Artiskos veya Ardiskos nehir Ardas olduğu belirtilen Herodot.*

1922'de Rumlar evlerini terk ederek Makedonya'ya yerleştiler. Katerini'nin tüm Trakyalıları kökenlerini Artesco'dan alırlar. Kentin adı, başkent Pieria'da, sözde Trakya Yerleşimi'nde bulunan bir sokağa da verilmiştir. Edirne merkezli Trakya Genel İdaresi Edirne. Gelibolu, Redestos Saranta Ekklesia-Evros ve Rodopi olmak üzere altı (6) valiliğe ayrıldı²⁴⁵.

MÜBADELE 1923²⁴⁶

Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi veya Değişimi;

30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da yapılan ve resmi adı “Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol” olan sözleşme uyarınca Türkiye ve Yunanistan'ın kendi ülkelerinin yurttaşlarını din esası üzerine zorunlu göçe tabi tutmasına, bir başka deyişle azınlıklarından “

Niyazi güreşçi anlatıyor. “Yunan giderken 40-45 gün içinde **Babaeski**'den çıktı. Ekinler ve mısırlar Rumlar tarafından terk edildi. Mahpuslara eziyet edip para istediler. Şeker bankasının arkasında han vardı. Oradan Angariye olarak Rumları Edirne'ye taşıdık. **Babaeski**'den Karaağaca 2 günde gittik. (Nazıroğlu Mehmet, ben, Çömez Tahir Ağanın iki oğlu, Nazıf ağanın çocuğu). Gece bizi kesecekler diye Taptığa (Taptık /Havsı köyü) kadar kaçtık. Geceyi orada fırında geçirdik. Oradan bostanlıya oradan haznedar, Demirkapı ve buraya geldik. Yunan zamanında Hurşit Eker memurdu. Yunan evvelinde maliye memuru idi. 100 hane kadar Rum vardı.”

Feyzullah Kocabayır ise mübadele günlerini şöyle anlatmakta;

*“Mübadele ile gelenlere buradaki Rumların gayri menkulleri verildi. Ama bizim Selanikte arsalarımız vardı. Onları Yunanlılara bıraktık. **Selanikten Tekirdağ**a bir haftada geldik. O vapurdan **imam pazarına Karahalile** gidenlerde oldu. Bizi **Tekirdağ**'dan **Nadırlı**'ya verdiler. **Tekirdağ**'a hayvanlarla geldik. Merada otlattık. **Nadırlı** merasında 15-20 gün kaldık. **Tekirdağ**'dan **Nadırlı**ya trenle geldik. **Babaeski**'de Tuzsuz Mehmet Ağa vardı. İskân Memuru idi. Bizi çarıkla ve hayvanlarla görünce ‘Bunlar hayvancılıktan ve çiftçilikten anlar’ deyip bizi **Babaeski**'ye yerleştirdi. Ve bizi **Nadırlı**'dan aldı. O zaman **Babaeski**'de hayvancılık yapanlar vardı. Adil Onat'ta o zaman bin tane koyun vardı. Mübadele yıllarında Belediye başkanı Adil Efendiydi. Kaymakam ise kara kaymakamdı. (Tevfik Gür). Biz **Babaeski**'ye geldiğimizde bir kilise vardı başkasını hatırlamıyorum.”*

Mehmet Cakan (Nadırlı'da ömrünü tamamladı)

*“Mübadele ile **Nadırlı**'ya 8-10 hane geldi. Kişi başına 10 dönüm arsa veya tarla mıcır hakkı olarak verildi.” Dedi.*

²⁴⁵ <https://pestinistoria.tumblr.com/>

²⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=bBTYWjg2v5U&t=39s;>

Fotoğraf: 37Edirne'den Yunan mülteciler (adrianou125.blogspot.com)

Fotoğraf: 38Doğu Trakya'nın Rum nüfusu sığınma yolunda.. (fb)

Balkanlardan gelen göç hareketi **1904** ve sonrası **Babaeski ve Mandıra**'ya yönelikti.²⁴⁷
1915-1978 yılları arasında **Babaeski**'de yerleştirilen göçmen durumu

Babaeski	İskânlı	Serbest	Toplam
	2282	537	2819

Mübadelenin özeti:

Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, Kurtuluş Savaşı ve Mudanya Anlaşması sonrasında, İsviçre'nin Lozan şehrinde toplanan Lozan Barış Konferansı'nda alınan kararlardan biridir. Bu karar, 30 Ocak 1923'te imzalanan "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile kesinlik kazanmıştır. Mübadeleye tabii tutulacak olan halklar ve mübadele kapsamına girmeyen kişiler ile mübadelenin zorunlu karakteri, sözleşmenin ilk iki maddesinde belirtilmiştir.

²⁴⁷ Gökçe Bayındır Goularas, 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Günümüzde Mübadil Kimlik Ve Kültürlerinin Yaşatılması, Alternatif Politika, Cilt. 4, Sayı. 2, 129-146, Temmuz 2012

Madde 1. Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir. Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

Madde 2. Birinci Maddede öngörülen mübadele:

a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini);

b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır. 1912 Kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş (établis) bulunan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır. 1913 tarihli Bükreş Antlaşması'nın koymuş olduğu sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş tüm Müslümanlar Batı Trakya'da oturan Müslümanlar sayılacaklardır (Soysal, 2000:185)

Fotoğraf: 39 Doğu Trakya'nın Rum nüfusu sığınma yolunda.. (fb)

Mübadele ile her iki ülkede de dinsel kimlik bütünlüğü kesin çözüm bulmuştur (Aktar, 2007:116). Mübadele ile her iki ülkede de dinsel kimlik bütünlüğü kesin çözüm bulmuştur (Aktar, 2007:116). Mübadele sözleşmesinin sonucu olarak İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada'da ikamet eden Ortodoks Rumların dışında tüm Anadolu'da ve Doğu Trakya'da ikamet eden Ortodoks Rumlar Yunanistan'a, Batı Trakya dışında Yunanistan topraklarında yaşayan tüm Müslümanlar Türkiye'ye gönderilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre, mübadele kararının sonucu olarak 1923 ile 1927 yılları arasında Yunanistan'dan Türkiye'ye 456.720 Müslüman gelmiş ve çoğunluğu Ekim 1923'te kurulan Mübadele İskân ve İmar Vekâleti tarafından önceden belirlenmiş olan köy ve şehirlere yerleştirilmiştir. İskân faaliyetlerinin sonuçlarına baktığımızda, Türkiye'de mübadil iskânının en yoğun olduğu yerlerin genel olarak eski Rum yerleşimleri olduğunu görmekteyiz. Köy iskânı açısından ele aldığımızda, mübadiller çoğunlukla mübadele öncesi ya da mübadeleyle Rumların terk ettiği boş köylere iskân edilmişlerdir. Bu nedenle en çok mübadil iskânı Batı Anadolu ve Trakya'ya olmuştur. Diğer mübadiller ise yerli halkın yaşadığı köylere ya da kendilerinden önce iskân edilmiş olan muhacirlerin köyllerine iskân edilmişlerdir

Fotoğraf: 40 Doğu Trakya'nın Rum nüfusu sığınma yolunda.. (fb)

Tablo 1. 1923 ile 1927 yılları arasında illere göre iskan edilmiş mübadil sayıları

İl	Mübadil Sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı	İl	Mübadil sayısı
Adana	8440	Çanakkale	11638	Isparta	1175	Mersin	3330
Afyon	1045	Cebeli Bereket	2944	Istanbul	36487	Muğla	4968
Aksaray	3286	Çorum	1570	İzmir	31502	Niğde	15702
Amasya	3844	Denizli	2728	Kars	2512	Ordu	1248
Ankara	1651	Diyarbakır	484	Kastamonu	842	Samsun	22668
Antalya	4920	Edirne	49441	Kayseri	7280	Şanlıurfa	290
Artvin	46	Elazığ	2124	Kırklareli	33119	Şebinkarahisar	5879
Aydın	6630	Erzincan	116	Kırşehir	193	Sinop	1189
Bahkesir	37174	Erzurum	1095	Kocaeli	27687	Sivas	7539
Bayazıt	2856	Eskişehir	2567	Konya	5549	Tekirdağ	33728
Bilecik	4461	Gaziantep	1330	Kütahya	1881	Tokat	8218
Bitlis	3360	Giresun	623	Malatya	76	Trabzon	404
Bolu	194	Gümüşhane	811	Manisa	13829	Van	275
Burdur	448	Hakkari	310	Maraş	1143	Yozgat	1635
Bursa	34543	Hatay	1037	Mardin	200	Zonguldak	1285

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü (Behar, 1996: 63)

Tablo 1’de gösterilen veriler doğrultusunda, **Edirne, Bursa, Bahkesir, Kırklareli, Kocaeli, Tekirdağ, İzmir ve İstanbul**’un mübadillerin en yoğun olarak iskân edildiği iller olduğunu görmekteyiz.

– “Anadolu’da yaşayan 1.200.000 Rum (buna Mersin yöresindeki, Hıristiyan olan ve Türkçe konuşan Gagavuzlar ile Karamanlı Ortodokslar da dâhildir), Yunanistan’a, – Yunanistan’da yaşayan 750.000 Müslüman Türk kökeninin (buna özellikle Girit’teki bir kısım Yunanca bazlı ve Türkçe kelimelerin yoğun olduğu bir diyalekt konuşan Müslümanlar, Makedonca konuşan Pomaklar, Romence konuşan Ulahlar, Rumca (Yunanca) konuşan Patriyotlar ve kendi dilleriyle konuşan Arnavutlar da dâhil) Türkiye’ye zorunlu göç olayıdır. – Türkiye’de sadece “İstanbul kenti ile Gökçeada ve Bozcaada’da” oturan Rumlar, Yunanistan’da ise sadece “Batı Trakya’da” oturan Türkler mübadeleden muaf tutulmuşlardır.” Esas alınan kıstas “din” olduğu için Rum denilenlerin arasında, Türkçeden başka dil bilmeyen ve konuşmayan Türk Ortodoks Hıristiyanlar, Yunanistan’dan gelen Müslümanların arasında da Türkçe bilmeyen, Rumca ya da kendi ana dillerini konuşan insanlar vardı. **Mübadelede Drama, Girit, Kavala, Selanik, Vodina ve Yanya’dan Türkiye’ye gelen nüfus, Doğu Trakya ve Batı Anadolu’da Rum azınlığın ayrılışı ile boşalan yerlere iskân edilmişlerdi. Mübadillerin yoğun olarak iskân edildikleri şehirler Adana, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Mersin, Samsun ve Tekirdağ idi.** Değişimin çok büyük bir bölümü **1923-1924** yıllarında gerçekleşmiş, ancak geriye kalan az sayıda durumda bu uygulamaya **1930** yılına kadar devam edilmiştir. Zorunlu göç gerek Türk, gerek Yunan ekonomisinde yaklaşık 20 yıl süren ağır bir krize yol açmıştır. Mübadelenin en önemli sonuçları ise psikolojik, sosyal ve ekonomiktir. *Yaklaşık 2 milyona yakın insan doğup büyüdüleri toprakları terk etmek zorunda kaldılar ve bu durum psikolojik travmalara neden oldu. Rumların büyük kısmı Anadolu’yu kendi vatanları olarak görmekteydi ve isteksiz olarak topraklarını terk etmek zorunda kalmışlardı. Uyum sorunu özellikle Yunanistan’a göç eden Rumlar arasında daha şiddetli yaşanmış ve mübadillerin büyük çoğunluğu uyum sorunundan dolayı Avrupa ve Amerika’ya göç etmek zorunda kalacaklardı.* Türkiye’ye göç eden Müslümanların sayısı daha az ve çok büyük bir kısmı köylülerden oluşuyordu. Buna rağmen mübadillerin iskânında önemli problemler yaşandı. Bu konuda başarılı bir iskân politikası gerçekleştirilemedi. Mübadele Antlaşmasına göre Rumların boşalttıkları yerlere Türkiye’ye gelen göçmenler yerleştirilecekti. Bu yapılırken terk ettikleri toprakların iklim ve hayat şartlarına uygun olarak yapılacaktı. Ancak uygulama öyle olmadı. “kıyı, kent, kasaba ve köylerden başlanarak, demir yolu ve diğer ulaşım araçlarının gidebildiği yerlere kaydırılması yoluna gidildi. Böylece örneğin Yunanistan’da tütün üreten bir aileye Anadolu’da zeytinlikler verildi. Mübadillerin sosyal durumları birbirinden farklıydı. Türkiye’den Yunanistan’a göç eden Rumların büyük kısmı şehirli iken Yunanistan’da gelen Müslümanların ise çok büyük bir kısmı köylüydü. Bu durum zaten büyük bir yıkım geçirmiş Türkiye ekonomisini daha da zor bir duruma soktu. Ancak Türkler süreç içerisinde, Rumların boşalttığı ticaret ve sanayi alanlarını doldurmaya başladı. Bu durum daha İttihat ve Terakki döneminde oluşturulmaya çalışılan Türk burjuvazisinin güçlenmesini sağladı. Yunanistan’a göç eden Rumlar ise yeni yurtlarında ekonomik sıkıntılar yaşadılar. Mübadele ile gelen Rumların en çok yerleştirildikleri yerlerden biri Pire’ydi. Pire limanı etrafındaki fakir mahallelere, yaşanan zorluklar, mücadeleler ve ayakta kalma savaşının izleri kazandı. Bir neslin kederi, özlemi bu mahallelerde duyulan melodilere yansdı. Bir yanda İzmir türküleri söylenirken, bir yanda Konya havası ile ritimlere ayak uyduruldu. Mübadeleye yani göçe zorlananlar, yüzlerce yıldır ekip biçtikleri topraklarını, ekmek parası kazandıkları işyerlerini, evlerini, ibadet ettikleri kutsal mekânlarını, sevdiklerinin mezarlarını geride bıraktılar. Limanlarda, tren istasyonlarında kurulan çadırlarda haftalarca, aylarca beklediler. Çoğu, yolcu taşımaya elverişsiz olan gemilerle iki ülke arasında günler, haftalar süren yolculuklar yaptılar. Yetersiz beslenmeden ve kötü fiziki koşullardan dolayı hastalanarak ölenler oldu. Aileler dağıldı. Yeni ülkelerinde uzun süre uyum güçlüğü çektiler. Doğdukları toprakları ziyaret etmelerineyse uzun yıllar izin verilmedi Yeni gelenlere Yunanistan’da “*Türk dölü*”, “*yoğurtta vaftiz olmuş*” denirken, Türkiye’dekiler “*bir Rum gitti, bir Rum geldi*” denerek dışlandılar.

Tarımla uğraşan birçok mübadil şehirlerde iskân edilirken, şehirli mübadiller ise kırsal kesime yerleştirilmiştir. İskân sonucunda iskân edilen köylerdeki kapasite nedeniyle bazı mübadillerin aileleri farklı yerlere gönderilmiş, aileler bölünmüştür (Kaplanoğlu, 1999: 82). İşte bu tür durumlarda genelde mübadiller iskân edildikleri yerlerden kendilerine daha uygun olan yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu şekildeki iç göçler önemli sayıda olmuştur (Arı, 2008: 156). Ancak, devletin iskânından vazgeçip başka yerlere göçen mübadiller, iskân yardımı ve üretici hale gelmelerini sağlayacak devlet yardımından faydalanamamışlardır. Mübadillerin Türkiye’ye yerleştikleri andan itibaren kurdukları ilk ve en eski sosyalleşme mekânı olarak köy kahvehanelerini belirtmek yanlış olmayacaktır. Kahvehaneler, gerek kimliklerin yaşatılması, gerek ortak hafızanın canlı tutulması, gerekse grup içi bağların sağlanması açısından, küçük ölçekli de olsa hala günümüzde en önemli mekânlardır. Köy sakinleri erkekler, özellikle de tarım faaliyetlerinin olmadığı dönemlerde zamanlarının büyük bir kısmını kahvehanelerde geçirmektedirler. 1923 ile 1927 yılları arasında

Kırklareli 33119, Edirne 49441, Tekirdağ, 33728 iline mübadil iskân edilmiştir²⁴⁸. Ekim 1923'te kurulan *Mübadile İskân ve İmar Vekâleti* tarafından önceden belirlenmiş olan köy ve şehirlere yerleştirilmiştir. Köy iskânı açısından ele aldığımızda, mübadiller çoğunlukla mübadile öncesi ya da mübadileyle Rumların terk ettiği boş köylere iskân edilmişlerdir.

Önemli sayıda mübadil, kendilerinden daha önce Türkiye'ye göç etmiş olan başka muhacir gruplarının yaşadığı köylere, ya da bölgeye göre *manav* ya da *gacal* olarak adlandırılan yerli halkın yaşadığı köylere iskân edilmiştir. Bu durum, kimlik ve kültürlerin yaşatılmasının önündeki en önemli engel olmuştur.

Bu bağlamda, mübadil köylerindeki kahvehaneler mübadil hafızalarının canlı tutulmasını sağlamıştır. Kahvehanelerde özellikle birinci kuşak mübadiller, mübadile öncesi hayatlarından, gelenek ve göreneklerinden, mübadile yüzünden çekilen acılardan konuşmuşlar ve bu bilgileri genç kuşaklara aktarmışlardır. Mübadile ve mübadillerin tarihini ve anılarını yaşatmak amacıyla duvarlara asılmış olan birinci kuşak mübadillerin siyah beyaz fotoğrafları, mübadile tarihi ve köyün tarihini anlatan panolardır. Bazı köy kahvehanelerinde, mübadillerin fotoğrafları yerine, mübadile tarihi ile ilgili yazılar görmekteyiz. Bu tip fotoğraf ve panolar, mübadiller tarafından ortak hafızanın devamlılığı açısından önemli bulunmaktadır. Mübadil kimlik ve kültürlerinin yaşatılmasında önemli rol oynayan mekânlara son olarak internet ortamı örnek gösterilebilir. Mübadil köylerini tanıtıcı siteler, mübadile ile ilgili siteler, farklı mübadil gruplarına ait siteler, forum ve bloglar gibi birçok farklı şekilde karşımıza çıkan internet ortamları, aynı yerde doğmuş ancak farklı yerlere iskân edilmiş mübadillerin çocuk ve torunlarının buluşmasına, mübadile ve mübadile öncesi ve sonrası yaşamlar hakkında bilgi paylaşımına ve mübadiller arasında geniş bir bağ kurulmasına olanak vermektedirler. Köylerde internet erişiminin yaygınlaşması ve mübadile üzerine araştırmaların artmasıyla beraber, mübadil köylerini tanıtıcı sitelerin sayısı hızlıca artmıştır. Mübadil köylerinin internet sayfalarından sonra, mübadile ve mübadiller üzerine bilgi içeren sitelerden bahsetmek mümkündür.²⁴⁹

Mübadilenin ilk sonuçları ekonomide ortaya çıktı. Türkiye'den gelen ve çoğu ticaret ile uğraşan Rumların Yunan ekonomisine uyum süreci, bu süreçte alınan dış borçlar nedeniyle Yunanistan'ın kısa vadede giderek daha fazla Batı'ya bağımlı hale gelmesini sağlamıştı; fakat uzun vadede göç edenlerin sınıfsal nitelikleri nedeniyle Yunan ekonomisi mübadileden kârlı çıktı.²⁵⁰

Türkiye'nin ise muhacirleri ekonomiye bütünleşmek üzere hazırladığı detaylı bir planı yoktu. Yunanistan'dan gelen Müslümanlar, Rumların terk ettikleri yerlere yerleştirileceklerdi, fakat Rumların ardından kalan malları önemli bir ölçüde yerli halk sahiplenmişti. Dolayısıyla ilk karşılaşılacak sorun yerli halkın elinden bu malların alınarak muhacirlere verilmesi oldu. Muhacirlerin büyük çoğunluğunu köylüler oluşturduğu için, gelenlerin üretmeye alıştıkları ürünlerin ya da benzerlerinin yetiştiği yerlere yerleştirilmesine de gayret edildi. Fakat bu gayret de aksaklıkları önlemedi. Az da olsa göç eden kentli muhacirlerin sorunları ise daha farklıydı. Savaştan yeni çıkan Türkiye'de İstanbul dışında pek pastacı ya da lüks terzi ihtiyacı yoktu.²⁵¹

Elde edilen veriler padişaha sunulmak üzere **2 Temmuz 1887** tarihinde Hassa Hazinesi Nezareti'ne iletilmiştir (BOA, HH. THR, 467-10²⁵² (1)). Buradan anlaşıldığı kadarıyla Edirne Vilayeti'ne gelen muhacirler arasında ekonomik durumu çok fakir olanların sayısı azımsanmayacak kadar çoktu. Örneğin Havsa Kazası'nda iskan olunan muhacirlerden kendilerini geçindirmeye gücü yetmeyenlerin olduğu bildirilmişti. Bu zaruret içerisindeki göçmenlerin beslenmesi ve müstahsil hale gelebilmeleri için her sene hazineye yemeklik ve tohumluk toplanmıştır. Yardım toplama işinde bazen bizzat kaza kaymakamı köyleri dolaşmıştır. Ayrıca fakir muhacirler için, kazada yaptırılacak hükümet konağı için toplanan paradan da bir miktar ayrılmıştır. Göçmenler için her türlü yardımın seferber edildiğini gösteren bu tür uygulamaların bir örneğini **Baba-i Atik**²⁵³ Emlak Memurluğu'ndan Hassa Hazinesi'ne gönderilen 11 Eylül 1887 tarihli yazıdan anlamak mümkündür (BOA, HH. THR,467-17 (1)).

²⁴⁸ BEHAR, C. (1996), *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları. S.63

²⁴⁹ ARI, K. (2008), *Büyük Mübadile Türkiye'ye Zorunlu Göç 1923-1925*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. KAPLANOĞLU, R. (1999), *Bursa'da Mübadile, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları*.

²⁵⁰ Aktar, a. g. e. , s. 20-22

²⁵¹ Mehmet Ali Gökaçtı, *Nüfus Mübadelesi Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi*, İstanbul, İletişim, 2. B., 2004, s. 242-248, 258-259.

²⁵³ Bugün "Babaeski" olarak bilinen bu yer; Kırklareli'nin 30 km güneyinde, Edirne'nin 50 km güneydoğusunda Ergene'ye akan büyük derenin batı kenarında bulunmaktadır. Bkz.: <http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?>, E. T.: 10.03.2018.

Yunan kaynaklarında Mübadiller:

Trakya ve Doğu'dan önemli bir sayı. **Romulya (bugünkü Bulgaristan)**. Doğu'dan gelen mültecilerin dağılımı etkileyici. Trakya. Bunların çoğu, başkenti **Redestos** olan **Kandiye Metropolü'nün** yerleşim yerlerinden gelmektedir. Bu yerleşimler arasında şunları kaydettim: **Varnitsa, Dolukioi, Mahmut Kioi** (Mahmutköyü) **Pasakioi, Dogantsi, Devetzikioi, Gilanli, Gilanthi, Mavra, Altın Taş ve Kryoneri, Vizi'li Agios Georgios. Edirne, Tirol'den** daha az geldi.

Yerleşimde **Agios Nikolaos** Kutsal Tapınağı bulunmaktadır. **1871'den** doktor M. Melirritos'un bahsettiği unsur etkileyici! **Melirrito**. Yerleşmiş mülteciler **Evrenos, Kessani** alanında pek çok kasaba veya köylerde geldi. Özellikle bunlardan bahsedilir: **Kandiyeli, Dogantza, Vizy, Sarakina ve Sofides of Vizy, Petra, Genna, Loule Bouraz, Kapalı Kırk Kiliseler.**

Babaeski veya **Artiskos** (Türkçe: Babaeski) **Doğu Trakya'da**, eskiden **Boulgarofygon** şehrinin bulunduğu **Ergene** nehri kıyısında yer alan bir şehirdir. Bu Bizans şehri, adını Bizans imparatorlarının Bulgarlara karşı kazandığı zaferden almıştır (?). Türkler tarafından işgal edildikten sonra bir Türk dervişinin adı olan **Baba Eski** adını almıştır. **1920'de** Yunan birlikleri yönetiminde "ekmek" veya "tahıl ambarı" anlamına gelen **Artesos** veya **Artiskos** olarak adlandırıldı. Birlikte adı belirtilmelidir.

Herodot; **Artiskos** veya **Ardiskos** nehir **Ardas (arda)** olduğu belirtir.

1922'de Rumlar evlerini terk ederek **Makedonya'ya** yerleştiler. **Katerini'nin** tüm Trakyalıları kökenlerini **Artesco'dan** alırlar.²⁵⁴

²⁵⁴ <https://pestinistoria.tumblr.com/> Edirne merkezli Trakya Genel İdaresi Edirne. Gelibolu, Redestos Saranta Ekklesia-Evros ve Rodopi olmak üzere altı(6) valiliğe ayrıldı

Selanik bu mübadelenin başkenti gibiydi. Gelenlerde gidenlerde Selanik'te bulundular. Oradan destek aldılar.

Örnek: Mübadele Sırasında mübadelenin önemli şehri Selanik'deki Müslüman Türk Köyleri durum neydi? Bazı köyler:

Zagarçı: Bir Müslüman 1920 yılında bu çiftlikte en az 60 kişi vardı. 1924 yılında Müslüman Türkler burayı terk edince yerine Küçük Asya ve Trakya'dan Rum mülteciler yerleştirildi..

Kavaklı: 1912 yılında bu köyde 80 Rum ve 30 Müslüman Çingene yaşıyordu. Balkan savaşlarından sonra köy sakinleri Hıristiyanlar ilk ve Müslümanlar yapmamışlar 1924 yılında Müslüman Çingeneler burayı terk edince Yunan Hükümeti bunların evlerine Anadolu ve Trakya'nın çeşitli köylerinden gelen Rum mültecileri yerleştirdi.

Kayalı: Bir Müslüman Çiftliği idi. 200 kadar nüfusu vardı. 150 Rum ve 50 Müslüman Çingene birlikte yaşıyorlardı. 1924 yılında Müslüman sakinler Türkiye'ye döndüklerinden Yunan Hükümeti yerlerine Trakya ve Küçük Asya'dan gelen Rum mültecileri yerleştirmiştir. 1928 yılında burada yaşayanların sayısı 240 kişidir.

Karacalı: Balkan Savaşları başlamadan önce yaklaşık 100 Müslüman Türk'ten oluşan bir köy idi. 1924 ile Türkiye'ye göç sonucu buraya Trakya ve Karadeniz'den gelen Rum mülteciler yerleştirilmişti. 1928 yılında köyün nüfusu yaklaşık 250 kişidir.

Kurcalar Çiftliği: Balkan Savaşları öncesi 200 Müslüman Türk sakinin yaşadığı bir yerdi. 1923-1924 yılında Müslüman Türkler köyü terk edince, Yunan Hükümeti Yunanca konuşan Doğu Trakya ve Anadolu'nun çeşitli köylerinden Rum mültecileri buraya yerleştirdi 1928 yılında köy nüfusu ise 550 mülteciler de dahil olmak üzere 800 kişi oldu.

Kaşıklar: Bu köyde balkan Savaşları öncesi 100 Müslüman Türk yaşıyordu.1923-1924 yıllarında Müslüman sakinleri evlerini terk edince yerlerine Doğu Trakya'dan yedi Rum mülteci aile yerleştirdi.

Mustafaca: Yaklaşık 150 Müslüman Türkün yaşadığı bir köy idi. sakinleri 1924 yılında Trükler Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Yunan Hükümeti yerlerine Doğu Trakya'dan gelen Rum muhacirleri yerleştirdi.

Bahçe Çiftlik: Balkan Savaşları öncesi Hasan Bey'in Çiftliğiydi. 1923 yılında Yunan Hükümeti buraya Doğu Trakya Rum mültecilerini yerleştirdi. 1928 köy nüfusu yaklaşık 550 kişi idi.

Bahşayışlı: Balkan Savaşları başlamadan önce köyde 160 civarında Müslüman Türk yaşıyordu. Bunlar 1924 yılında Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldı. Yerlerine Yunan Hükümeti tarafından Doğu Trakya başta olmak üzere Rum mülteciler yerleştirildi. 1928 yılında 136 Rum mülteci burada yaşıyordu.

Davutlu: Bir Türk Müslüman köyüydü. Balkan Savaşları öncesi, yaklaşık 250 kişi burada yaşıyordu. Sakinleri 1924 Türkiye'de göç zorunda kaldı. Yunan Hükümeti bunların evlerine Kafkaslar ve Doğu Trakya'dan gelen Rum mültecileri yerleştirdi. 1928 yılında yaklaşık 130 sakini vardı.

Uzun Ali: 1912 yılında yaklaşık 250 kişilik bir Müslüman Türk nüfusa sahiptir. Balkan Savaşlarından sonra, yerleşim terk edilmiştir. Yunan Hükümeti Doğu Trakya'nın çeşitli yerlerinden Rum mültecileri yerleştirmiştir. 1928 yılında yaklaşık 550 nüfusu vardı.

Rahmanlı: Balkan Savaşları sırasında 500 Müslüman Türk'ün yaşadığı bir köydü. 1924 yılında bunlar Türkiye'ye gidince yerlerine Yunan hükümeti tarafından Trakya'dan gelen 32 mülteci aile yani 109 Rum mülteci yerleştirildi.

Sedes: Balkan Savaşları öncesi bir Müslüman Çiftliği idi. 1913 yılında nüfusu yaklaşık 200 kişi idi. Birinci Dünya Savaşı sırasında burada Rum mültecilerin yeniden yerleşimi başladı. **1924** yılından sonra Sedes'e 21 Trakyalı aile (89 kişi), Küçük Asya 27 aile (115 kişi), 82 Karadenizli aile (248 kişi), dört Kafkas aile (15 kişi) yerleştirildi. **1928** yılında yaklaşık 1100 nüfusu vardı.

Suruklu: Bir Müslüman Çiftliği idi. Balkan Savaşları sırasında 35 Müslüman Türk yaşıyordu. 1923-1924 yıllarında Trüklerin köyü terk etmesiyle Yunan Hükümeti onların yerine Doğu Trakya ve Küçük Asya'dan gelen Rum mültecileri yerleştirdi. 1928 yılında 300 kişilik bir Rum mülteci köyü idi.

Hilal-i Ahmer (Kızılay) Kaynaklarına göre:

“Hilal-i Ahmer (Kızılay) cemiyetine yollara düşmüş olan bu insanlara yardım etmeye çalışıyordu. Tristino Vapur Kumpanyası kazandı. Türk Vapurlar birliği dururken bir yabancı şirketin ihaleyi kazanması ülke içinde büyük bir tepki ile karşılandı. İhale Seyr-i Sefain İdaresi ile Türk Vapurcular Birliğine verildi. Bazı yük ve kömür gemileri bile yolcu gemisi haline getirilmişti Olan göçmenlere oldu. Çok kötü şartlar altında yolculuk yapan bu zavallı insanların bir kısmı hastalandı, yolda ölenler çoktu. Göçmenler genellikle misafirhanelerde üç gün barındırıldıktan sonra önceden belirlenmiş olan yerlere götürülüyordu. Rumların Türkiye'den ayrılmalarıyla ekonominin birçok sektöründe boşluklar doğmuş çarklar durmuştu. Gelen göçmenlerin biran önce üretici duruma getirilerek çarkların döndürülmesi gerekiyordu. Göçmenler sosyal ve kültürel yapılarıyla çok çeşitlilik gösteriyorlardı; kentli, kasabalı, köylü gruplar içinde çiftçiler, tüccarlar, sanatkârlar, işçiler vardı. Kısa zamanda onların şartlarına, özelliklerine uygun olarak üretim imkânları hazırlamak o kadar kolay bir iş değildi.

Yunanistan da tütün işi yapan bazı göçmen guruplarına zeytinlikler dağıtılmıştı. Veya tütüncülüğü bilen bazı gruplar bağcılığın yapıldığı yörelere yerleştirilmişlerdi.”

...gittiler...

Birinci kuşak mübadillerin hemen hemen tamamı doğdukları toprakların özlemiyle aramızdan ayrıldılar. Onlardan geriye sadece anılar kaldı. Her iki tarafın dramlarını sözcükler ifade edemez, her dönem en kolay feda edilen insanların hikayesidir bu..

KAYNAKÇA ÖZETİ:

- **Alexander Papadopoulos**; *Avrupa Savaşından Önce Türkiye’li Rumlar Üzerindeki Zulüm PONTUS TRAJEDİSİ 1914 – 1922 KARA KİTAP*; *Pencere yayınları, Ocak 2013 İstanbul Sayfa:322*
- **Alexis Alexandris**, *The Greek Minority of İstanbul and Greek – Turkish Relations 1918-1974*, Athens, 1992, s.43.
- **Ali Arslan**, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Rum Basını*, Truva yay., İstanbul, 2005
- **Archimandrite Alexander Papadopoulos**, *Avrupa Savaşından Önce Türkiye’de Yunanlıların Zulmü: Resmi Belgelere Dayalı*. New York: Oxford University Press, 1919,
- **Archimandrite Alexander Papadopoulos**; *Avrupa Savaşından Önce Türkiye’li Rumlar Üzerindeki Zulüm Pontus Trajedisi 1914 – 1922 Kara Kitap*; *Pencere yayınları, Ocak 2013 İstanbul Sayfa:322*
- **ARI, Kemal**. (2008), *Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç 1923-1925, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları*.
- **Arsen Avagyan – Gaidz F. Minassian**, *Ermeniler ve İttihat ve Terakki*, Aras yay., İstanbul, 2005, s.53.
- **Ayşe Nühket Adıyeko**, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)*, TTK yay., Ankara, 2000, s.284-287
- **Bayram Kodaman-Mehmet Ali Ünal**, TTK yay., Ankara, 1996, s.230.
- **BEHAR, C.** (1996), *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’nin Nüfusu (1500-1927)*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları. S.63).
- **Charles Issawi**, “The Transformation of the Economic Position of the Millets in the Nineteenth Century”, *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.262-263
- *Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri:*
- **DEVELLİOĞLU, Ferit**, 2013 “*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*”, Aydın Kitabevi, 30. Baskı, Ankara.
- **Doğruöz, V. T. Dökmeçi, V. Çiftçi, A.** (2020). *Kırkkilise Sancağı’nın Tarihi ve Coğrafi Açından Tasviri (Perigrafi İstoriogeografiki Tis Eparhias Ton Saranta Ekklesion) Adlı Eser Tercümesinin Kurklareli Tarihi Açısından Yorumlanması*. *ABAD*, 3 (6), 71-105
- **Donald Quataert**, “Selanik’teki İşçiler, 1850-1912”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’si’ne İşçiler 1839-1950*, (Der. Donald Quataert – Erik Jan Zürcher), İletişim yay., İstanbul, 1998,
- **Donald Quataert**, *Anadolu’da Osmanlı Reformu ve Tarım 1876-1908*, İş Bankası Yayınları, Çeviren: Nilay Özok Gündoğan-Azat Zaim Gündoğan, İstanbul 2008, s. 79.
- **Douglas Dakin**, *The Unification of Greece 1770-1923*, London, 1972, s.29-31.
- **Engin Berber**, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç yay., Ankara, 1997, s.24
- **Enver Ziya Karal**, *Osmanlı Tarihi Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, VIII, TTK yay., Ankara, 2007, s.151.Hüseyin Cahit, “Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti’nin Siyasi Programı”, *Tanin*, 12 Eylül 1324, no 56, s.1.
- **Erik Jan Zürcher**, “Teoride ve Pratikte Osmanlı Zorunlu Askerlik Sistemi (1844-1918)”, *Savaş, Devrim ve Uluslaşma Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2005
- **Fatma Müge Göçek**, *Burjuvazinin Yükselişi İmparatorluğun Çöküşü*, Ayraç yay., Ankara, 1999, s.257
- **Feroz Ahmad – Dankwart A. Rustow**, “İkinci Meşrutiyet Döneminde Meclisler: 1908-1918”, *GüneyDoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 4-5, 1975, s.256.
- **Fikret Adanır**, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulusal Sorun İle Sosyalizmin Oluşması ve Gelişmesi: Makedonya Örneği”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, İletişim yay., İstanbul, 2004,
- **Fikret Adanır**, *Makedonya Sorunu*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 1996.
- **Gökçe Bayındır Goularas**, *1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Günümüzde Mübadil Kimlik Ve Kültürlerinin Yaşatılması, Alternatif Politika, Cilt. 4, Sayı. 2, 129-146, Temmuz 2012*
- **Gülnehal Bozkurt**, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, TTK yay., Ankara, 1996,
- **H. Aliyar Demirci**, *İkinci Meşrutiyet’te Ayan Meclisi 1908-1912*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul, 2006.
- **Haris Eksertzoglou**, *Osmanlı’da Cemiyetler ve Rum Cemaati Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul
- **Hasan Taner Kerimoğlu**, *İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Rum Politikası 1908-1914-Doktora Tezi-İzmir, 2008-Dokuz Eylül Üniversitesi*
- **Hemingway, E** 1922, *Sessiz, Korkunç Bir Alayı*, *Toronto Daily Star*, 20 Ekim. Son güncelleme tarihi: 7 Nisan 2001
- **Hofmann, T.** *Küçük Asya Felaketi ve Osmanlı Soykırımı*. Küçük Asya ve Pontos Helen Araştırma Merkezi, 2012,
- **Hüdaî Şentürk**, *Osmanlı Devleti’nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, TTK yay., Ankara, 1992.
- **İlhan Tekeli – Selim İlkin**, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK yay., Ankara, 1999.
- *İmparatorluğu’nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, (Der. Mete Tunçay – Erik Jan Zürcher), İletişim yay., İstanbul, 2004.
- **KAPLANOĞLU, R.** (1999), *Bursa’da Mübadele*, Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.

- **Kemal Karpat**, “1683’ten Sonra Osmanlıların Balkan Uluslarıyla İlişkileri”, **Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, İmge yay., Ankara, 2004.
- **Leon Troçki**, **Balkan Savaşları**, Arba yay., İstanbul, 1995,
- **Mahmud Muhtar Paşa**, **Balkan Savaşı Üçüncü Kolordu’nun ve İkinci Doğu Ordusu’nun Muharebeleri**, Güncel yay., İstanbul, 2003,
- **Mehmet Ali Gökaçtı**, **Nüfus Mübadelesi Kayıp Bir Kuşağın Hikayesi**, İstanbul, İletişim, 2. B., 2004, s. 242-248, 258-259
- **Meropi Anastasiadou**, **Selanik 1830-1912**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul, 2001
- **Nail Morali**, **Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları**, Tekin yay., İstanbul, 1976
- **Panayot Noutsos** **Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)**, (Der. Mete Tunçay – Erik Jan Zürcher), İletişim yay., İstanbul, 2004.
- **Panayot Noutsos**, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyalist Hareketin Oluşmasında ve Gelişmesinde Rum Topluluğunun Rolü: 1876-1925”,
- **Richard Clogg**, “The Greek Millet in the Ottoman Empire”, **Christians and Jews in the Ottoman Empire**, (Ed. Benjamin Braude-Bernard Lewis), I, London, 1982, s.185
- **Sadık Emre Karakuş**, **Osmanlı İdaresinde Edirne**, Elazığ-2018, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı
- **Salahi R. Sonyel**, **Minorities and The Destruction of The Ottoman Empire**, TTK yay., Ankara, 1993, s.72-88
- **Salih Özbaran**, **Bir Osmanlı Kimliği 14.-17. Yüzyıllarda Rum/Rumi Aidiyet ve İmgeleri**, Kitap yay., İstanbul, 2004
- **Sina Akşin**, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**,
- **Sina Akşin**, **Şeriatçı Bir Ayaklanma 31 Mart Olayı**, .
- **Son Vak’anüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi II. Meşrutiyet Olayları (1908-1909)**, (Haz. **Bayram Kodaman-Mehmet Ali Ünal**), TTK yay., Ankara, 1996.
- **Süreyya Şahin**, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken yay., İstanbul, 1999, s.60.
- **Süreyya Şahin**, **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, Ötüken yay., İstanbul, 1999, s.60.
- **Şerif Mardin**, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim yay., İstanbul, 2002
- **T. Tankut Soykan**, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Gayrimüslimler**, Ütopya Kitabevi, İstanbul, 2000,s.201-202
- **Taner Akçam**. 1913-1914 Arası Yunanistan Sürgünleri ve Katliamları. İçinde: Shirinian, George N (editör), **Küçük Asya Felaketi ve Osmanlı Soykırımı** . Küçük Asya ve Pontos Helen Araştırma Merkezi, 2012..
- **Tarık Zafer Tunaya**, **Türkiye’de Siyasal Partiler, I**
- **Ufuk Gülsoy**, **Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni**, Simurg Yayınevi, İstanbul 2000.
- **Uğur Peçe**, **Greek Ottomans in the 1908 Parliament**, Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007,
- **Yavuz Ercan**, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Müslüman Olmayan Topluluklar (Millet Sistemi)”, **Toplu Eserler: II Rumlar ve Diğer Müslüman Olmayan Topluluklar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007;
- **Yıldırım M.** ,**Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları 2005, s. 123
- **Yuluğ Tekin Kurat**, “1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinin Sebepleri”, **Belleten**, C. XXVI, S. 103, Ankara 1962, s. 567.
- **Yunus Nadi**, “Muhacirlerin İskâni”, **Yeni Tasvir-i Efkar**, Nr.1100, 23 Mayıs 1330 (1914),
- **Yücel Özkaya**, “1821 Yunan (Eflak-Buğdan) İsyanları ve Avrupalıların İsyan Karşısındaki Tutumları”, **Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986, s.114-130
- **Zekeriya Sertel**, **Hatırladıklarım**, **Remzi Kitabevi**, İstanbul, 2001.

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1287)

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1288)

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1307)

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1311)

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1312)

Salname-i Vilayet-i Edirne (H. 1315)

Edirne Vilâyet Salnâmesi, sene 1301, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1303**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1304**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1305**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1306**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1307**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1308**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1309**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ **sene 1310**, Vilâyet Matbaası, Edirne.

_____ *sene 1311*, Vilâyet Matbaası, Edirne. Hümmet Kanal
_____ *sene 1314*, Vilâyet Matbaası, Edirne.
_____ *sene 1316*, Vilâyet Matbaası, Edirne.
_____ *sene 1317*, Vilâyet Matbaası, Edirne.
_____ *sene 1319*, Vilâyet Matbaası, Edirne

Erişim

<http://eoniaellhnikhpisti.blogspot.com/2019/10/1922.html>

<http://www.ortodokslartoplulugu.org/bayramlar-yortular-kutlamalar>, 15.04. 2016; Calivas,“Ortodox Worship”,

<https://pestinistoria.tumblr.com/>

<https://www.xronos.gr/arthra/nea-kallisti-olon-i-katagogi-pigazei-apo-tin-anatoliki-thraki>

<https://www.youtube.com/watch?v=bTYWjg2v5U&t=39s>;

<http://www.trakyagazetesi.com.tr/gundem/paskalyayi-kutladilar-h10006.html>

<http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?>, E. T.: 10.03.2018.